

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tomáš Trojan

Problematické otázky související s aplikací pojistného zájmu v pojistné smlouvě

Rigorózní práce

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma Problematické otázky související s aplikací pojistného zájmu v pojistné smlouvě vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 213.778 znaků včetně mezer.

V Praze dne 19. dubna 2022

.....

Tomáš Trojan

Obsah

Seznam použitých zkratk	4
Úvod	5
1 Výchozí body k pojistnému zájmu	9
1.1 Vývoj pojistného zájmu	9
1.1.1 Pojistný zájem v kontinentální Evropě	14
1.2 Podstata pojistného zájmu ve škodovém pojištění majetku	16
1.3 Okamžik nutný pro existenci pojistného zájmu	19
1.4 Zánik pojistného zájmu a zánik pojištění	21
1.5 Pojištění vlastního a cizího pojistného zájmu	24
1.6 Vztah pojistného zájmu a pojištění cizího pojistného nebezpečí podle § 2767	26
2 Pojištění „odvozeného“ pojistného zájmu	31
2.1 Pojištění na cizí účet	32
2.2 Porovnání pojištění na cizí účet a pojištění cizího pojistné nebezpečí podle § 2767 ve spojení s pojištěním ve prospěch třetího podle § 2768	33
2.3 Primární zájem vs. odvozený a další možné zájmy	34
2.3.1 Konkurence zájmů ve škodovém pojištění	36
2.3.2 Podstata škodového pojištění a určení škody nositele odvozeného zájmu	37
2.3.3 Problematika náhrady škody nositelům odvozených zájmů	40
2.3.4 Shrnutí	43
2.4 Pojistný zájem v dalších typech škodového pojištění	44
3 Přenositelnost pojistného zájmu ve škodovém pojištění	47
3.1 Subjektivní, nebo objektivní koncepce pojistného zájmu?	48
3.2 Přejedání pojistného zájmu při změně nositele pojistného zájmu	50
3.2.1 Přepřevodní pojištění	54
3.2.2 Pojištění většího počtu věcí naráz	55
3.3 Neplatnost pojistné smlouvy při neoznačení nositele zájmu?	57
3.4 Následky neoznačení pojištěného v konkrétních situacích	59
4 Pojistný zájem v obnosovém pojištění	62
4.1 Smysl pojistného zájmu v obnosovém pojištění	63
4.2 Předmět pojištění a pojištěný v obnosovém pojištění	65
4.2.1 Neplatnost pojistné smlouvy?	68
4.3 Pojistník, pojištěný a oprávněná osoba jako rozličné osoby v obnosovém pojištění a definování podmínek pro vyplacení pojistného plnění	70
4.4 Obnosové pojištění a určení pojistné částky v souvislosti s pojistným zájmem	72
Závěr	75
Bibliografie	80
Abstrakt	86
Abstract	87
Seznam klíčových slov	88
List of keywords	88

Seznam použitých zkratk

USA Spojené státy americké
PPI Policy is proof of interest

Zákon o pojistné smlouvě z roku 1917	zákon ze dne 23. 12. 1917, z. ř. č. 501, o pojišťovací smlouvě (který nikdy celý nevstoupil v účinnost).
Zákon o pojistné smlouvě z roku 1934	zákon č. 145/1934 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění tohoto zákona.
Zákon o pojistné smlouvě z roku 2004	zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění zákona č. 99/2013 Sb.
Občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. ¹
Zákon o distribuci pojištění	zákon č. 170/2018 Sb., o distribuci pojištění a zajištění, ve znění pozdějších předpisů.
Německý VVG ²	Gesetz über den Versicherungsvertrag vom 23. November 2007 (BGBI. I S. 2631), německý zákon o pojistné smlouvě ze dne 23. 11. 2007, ve znění pozdějších předpisů.
Rakouský VVG ³	Bundesgesetz vom 2. Dezember 1958 über den Versicherungsvertrag, Stammfassung BGBI. Nr. 2/1959, rakouský zákon o pojistné smlouvě ze dne 2. 12. 1958, ve znění pozdějších předpisů.
Quebecký občanský zákoník	Civil Code of Quebec CQLR c CCQ-1991, ze dne 8. 12. 1991, ve znění pozdějších předpisů.

¹ Pokud je v této rigorózní práci označeno ustanovení konkrétního §, aniž by bylo současně uvedeno, jakého zákona, vždy se jedná o občanský zákoník (např. § 2761).

² Popřípadě též německý zákon o pojistné smlouvě.

³ Popřípadě též rakouský zákon o pojistné smlouvě.

Úvod

Lidé pracující v pojistné sféře rádi používají bonmot, že „*pojištění je obchod se strachem*“. Tedy jinými slovy, že určitá osoba má strach z pojistné události, a proto se rozhodne pro případ této pojistné události zajistit pojištěním. Ve skutečnosti však vůbec nejde jenom o vtip nebo bonmot, ale onen strach v podstatě tvoří základ a smysl pojištění a současně zákonnou podmínku k platnosti pojistné smlouvy a trvání pojištění.

Tento strach ve svém důsledku představuje to, kvůli čemu lidé pojištění uzavírají. Mají totiž většinou strach, že například jejich majetek postihne událost, při které jim vznikne škoda nebo mají typicky strach o své blízké, a proto se chtějí pojistit pro případ jejich smrti, úrazu nebo nemoci. V pojistné doktríně se tento strach pojmenovává jako pojistný zájem, který nejenže má být důvodem k uzavření pojištění, ale obecně platí, že bez pojistného zájmu pojištění ani nemůže být. Jde totiž i podle současné právní úpravy o tak důležitý prvek pojistné smlouvy, že pokud při jejím uzavírání chybí, je smlouva neplatná, respektive po jejím odpadnutí pojištění zaniká. Zjednodušeně se též dá říct, že pokud chybí pojistný zájem, nejde o pojištění, ale spíše o hazardní sázku.

V roce 2019 jsem napsal diplomovou práci právě o institutu pojistného zájmu v pojistné smlouvě, se kterou jsem byl těsně po jejím dopsání a obhájení naprosto spokojený. Když jsem ale po nějaké době práci znovu otevřel a začel se do ní, řekl jsem si, že některé závěry jsou často velmi zjednodušené, nepropracované a nedotažené. Protože jsem však přesvědčený o významnosti pojistného zájmu v pojistné praxi, což dokazují i stále nová rozhodnutí civilních soudů,⁴ která se snaží s institutem pojistného zájmu v praxi vypořádat, rozhodl jsem se k tématu formou rigorózní práce ještě jednou vrátit a některé myšlenky více rozvést, předložit další názory, a především trochu přispět k formování institutu pojistného zájmu v novém soukromém a pojistném právu.

Dalším velmi zásadním důvodem k vrácení se k tématu pojistného zájmu je i současná literatura k tomuto tématu. V úvodu své diplomové práce jsem si trochu postěžoval, že v české právní vědě je tento institut přehlížen a vlastně k němu neexistuje kvalitní recentní literatura. V roce 2021 však vyšel nový komentář nakladatelství C. H. Beck k občanskému zákoníku⁵ zabývající se mimo jiné i pojistnou smlouvou, ve kterém je celá pojistná smlouva, a tedy i pojistný zájem rozpracován Šimkem na velmi vysoké úrovni a myslím, že díky jeho komplexním závěrům se vyskytla možnost tyto závěry porovnat s mými závěry z diplomové práce, a popřípadě se

⁴ Např. Rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 10. 5. 2021, sp. zn. 22 C 112/2021.

⁵ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník § 2716-2893. V velký komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, 1520 s.

zabývat i dalšími spornými otázkami souvisejícími s aplikací pojistného zájmu, které nutně z tak komplexní práce musí vyvstávat.

Z tohoto díla tedy budu v rigorózní práci zejména vycházet. Mým cílem bude zejména vytknout některé závěry, které považuji za problematické a na jejichž řešení mám jiný pohled než autor. Další velmi důležitá publikace, z které budu čerpat při psaní celé práce je dílo Hermann-Otavského,⁶ které impozantně popisuje doktrinální základy pojistné smlouvy v souvislosti se zákonem o pojistné smlouvě 1917. Dále budu vycházet z různých zdrojů, jako jsou odborné články, které se v souvislosti s problematikou pojistného zájmu v občanském zákoníku v poslední době často objevují, a také budu pracovat zejména s německou literaturou, která poslouží pro lepší pochopení fungování pojistného zájmu ve škodovém pojištění a institutu pojištění na cizí účet a současně s literaturou států common law, která zase bude důležitá pro pochopení problematiky pojistného zájmu v pojištění životním a pro nastínění vzniku a vývoje pojistného zájmu.

V první kapitole rigorózní práce nastíním vznik a vývoj pojistného zájmu. Dále poukážu na rozdíl, jak se pojistný zájem vyvíjel v zemích common law a v kontinentálních evropských zemích, s tím bude souviset i nastínění rozdílnosti aplikace pojistného zájmu v obnosovém pojištění a v pojištění škodovém. Přičemž definování rozdílností v obou typech pojištění mi poté pomůže k vyřešení stanovené výzkumné otázky č. 3 (definována dále). V další části této kapitoly představím poznatky o pojistném zájmu v občanském zákoníku, ke kterým jsem došel již ve své diplomové práci, přičemž tyto závěry budou často doplněny, upraveny, nebo i zcela přepracovány. Tyto závěry mi poté rovněž poslouží k řešení výzkumných otázek, které jsem se rozhodl v rigorózní práci řešit. Všechny závěry v této části a i v následujících kapitolách se budou týkat pojistného zájmu ve škodovém pojištění majetku, nebude-li stanoveno jinak.

V první kapitole se tedy budu dále konkrétně zabývat problematikou okamžiku nutného pro existenci pojistného zájmu v pojistné smlouvě, tedy zda je nutné, aby pojistný zájem existoval již při uzavření pojistné smlouvy a dále též otázkou zániku pojistného zájmu a zániku pojištění v souvislosti s přechodem pojistného zájmu na jiného nositele, přičemž tato problematika bude úzce souviset s řešením výzkumné otázky č. 2 (definována dále).

Dále se v této kapitole budu zabývat rozdílností pojištění vlastního a cizího pojistného zájmu a dále se v této souvislosti budu zabývat vztahem pojistného zájmu a pojištění cizího pojistného nebezpečí podle § 2767. Závěry těchto bodů pak budou důležité pro vyřešení výzkumné otázky č. 1 (definována dále). Přičemž zmíněna problematika § 2767 bude spolu s institutem pojištění na cizí účet, který není v současné právní úpravě přímo upraven a který

⁶ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Soukromé pojišťovací právo československé podle zákona z 23. prosince 1917. Část první. Úvod a všeobecný díl*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1921, 331 s.

bývá často s pojištěním cizího pojistného nebezpečí podle § 2767 zaměňován, prostupovat celou rigorózní prací, protože správné definování těchto institutů a vzájemné rozlišení jejich rozdílů bude zásadní pro vyřešení všech výzkumných otázek.

Ve druhé kapitole se pak již budu věnovat možnostem nositelů pojistných zájmů na cizích věcech, tedy možnostem osob, které mají pojistný zájem na věci, jejíž nejsou vlastníci, tyto zájmy pojistit. Nejčastěji pojistí svůj zájem na věci vlastník, v praxi ale mají na různých věcech majetkové zájmy různí lidé, kteří mohou mít potřebu tento svůj majetkový zájem pojistit pro případ pojistné události. V zásadě jim k tomu právní úprava dává několik možností.

Mým úkolem bude v této části tyto možnosti blíže analyzovat a vysvětlit, která možnost nositelům těchto „nevlastnických“ zájmů umožní pojistit jejich zájem tak, aby k tomu nepotřebovali součinnost vlastníka dané věci, aby byl přesně vymezen jejich zájem, tedy byla dostatečně kryta škoda, která jim případně vznikne v souvislosti s pojistnou událostí, a aby se rovněž domohli pojistného plnění bez součinnosti vlastníka. Pro tuto kapitolu jsem si tedy stanovil výzkumnou otázku č. 1, a to *„jak konkrétně mohou osoby, které mají pojistný zájem na cizí věci tento zájem pojistit, aniž by k tomu potřebovali souhlas vlastníka této věci, tak aby současně vyinkasovali pojistné plnění bez součinnosti a souhlasu právě vlastníka této věci?“*

Ve třetí kapitole se zaměřím na otázku, co všechno v dnešní právní úpravě vyžaduje nutnost existence pojistného zájmu v pojistné smlouvě, respektive nutnost dostatečně pojištěný pojistný zájem definovat. Tedy zda je podle současné právní úpravy nutné, aby pro splnění náležitosti pojistného zájmu a pro jeho dostatečné vymezení byl v pojistné smlouvě taktéž definován nositel tohoto zájmu a aby byl v době uzavření pojistné smlouvy bezpodmínečně znám pojistiteli. Řešení této otázky je významné pro různé druhy pojištění, která se běžně uzavírají právě bez označení této osoby a také pro řešení problematiky přechodu pojistného zájmu v souvislosti se změnou vlastnictví. V této části zejména zanalyzuji podmínky a definování pojistného zájmu podle současné úpravy, vyjdu z historického hlediska pojistného zájmu na našem území a představím řešení zahraničních právních úprav. Výzkumná otázka č. 3 je tedy definována tak, zda *„je podle současné právní úpravy v občanském zákoníku nutné, aby pro naplnění povinnosti pojistného zájmu v pojistné smlouvě byl taktéž konkrétně označen nositel pojistného zájmu?“*

Ve čtvrté kapitole a současně na konci kapitoly druhé se pak budu zabývat jinými typy pojištění, než je škodové pojištění majetku právě v souvislosti s pojistným zájmem. Zejména se budu zabývat problematikou předmětu pojištění v těchto typech pojištění, nastíním rozdílnost předmětu pojištění oproti škodovému pojištění majetku a pokusím se poukázat na odlišnosti, které tím budou v praxi způsobeny, a to zejména na odlišnosti aplikace pojistného zájmu v otázkách, kterými jsem se zabýval v předcházejících kapitolách. V této souvislosti tak bude

nutné vymezit, jaký má pro tyto typy pojištění podle současné právní úpravy význam pojistný zájem. Výzkumná otázka č. 3 tedy zní: „co je podle současné právní úpravy předmětem pojištění v jiných typech pojištění, než je škodové pojištění majetku? A jaký má význam pojistný zájem v těchto typech pojištění?“

1 Výchozí body k pojistnému zájmu

V této kapitole zejména navážu na otázky, kterými jsem se zabýval v diplomové práci, kde jsem sice došel k určitým závěrům, nicméně v některých částech bude nutné tyto závěry upravit, přehodnotit a nabídnout lepší, propracovanější a komplexnější pohled.

Vyřešení těchto výchozích bodů a otázek bude zcela zásadní pro další práci a pro řešení stanovených výzkumných otázek. Proto tedy bude nejprve nutné nastínit vývoj pojistného zájmu, vysvětlit proč je z historického hlediska rozlišováno mezi pojistným zájmem ve škodovém a obnosovém pojištění, a proč tak budeme muset činit i podle současné právní úpravy, v souladu s tímto vymezením se bude významná část této práce (kapitola 1.3 až kapitola 3) zabývat zejména otázkami škodového pojištění majetku, pokud nebude výslovně stanoveno jinak. A následně bude celá kapitola věnována problematice pojistného zájmu v obnosovém pojištění, jak bylo uvedeno výše.

Postupně se tedy v této kapitole budu zabývat otázkou, od kterého okamžiku bude při sjednávání pojistné smlouvy nutné, aby existoval pojištěný pojistný zájem ve smyslu požadavku § 2764. Zda od počátku uzavření smlouvy, od počátku pojištění, či od zcela jiného okamžiku. V této souvislosti bude nastíněn smysl úpravy budoucího pojistné zájmu.

Dále bude představena problematika zániku pojistného zájmu a následky s tím spojené, a to zejména v souvislosti s možnými aplikačními střety se speciální úpravou zániku pojištění ve škodovém pojištění, kvůli kterým nutně vyvstane otázka, zda pojištění pojistného zájmu při změně vlastnictví zaniká pouze k původnímu, nebo i k následnému vlastníkovi.

Následovat bude rozlišení pojištění vlastního a cizího zájmu. Na tuto část pak bude navázána další podkapitola, která se bude zabývat vztahem pojistného zájmu a pojištění cizího pojistného nebezpečí podle § 2767 a vyřešení otázky, u koho je nutné, aby měl při sjednávání pojistné smlouvy pojistný zájem pro její platnost. Vyžaduje občanský zákoník existenci pojistného zájmu skutečně vždy u pojistníka?

1.1 Vývoj pojistného zájmu

Vůbec první pojistná smlouva byla uzavřena ve 14. století⁷ a byla spojena s velkým rozmachem námořního pojištění. V souvislosti s vývojem pojistné smlouvy docházelo k závažným problémům. V 18. století bylo běžné používat námořní nebo životní pojištění ke gamblingu (ve smyslu hazardní hry⁸) a sázení.⁹ Docházelo tedy stále častěji k uzavírání pojistné smlouvy, v níž se pojistník pojistil například proti následkům ztroskotání lodi či smrti člověka,

⁷ MESRŠMÍD, Jaroslav. Stroj času: první dochovaná pojistná smlouva. *Pojistný obzor*, 2015, roč. 5, č. 2, s. 33.

⁸ RAJCHL, Jiří a kol. *Právní aspekty hazardních her*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 29.

⁹ LAW COMMISSION. *Insurance Contract Law: Post Contract Duties and other Issues. A Joint Consultation Paper*. Londýn: The Stationery Office, 2011, s. 104-107. Dostupné z: databáze [Law Commission](#).

ačkoliv k těmto entitám neměl absolutně žádný vztah. Zejména námořní pojištění stálo v této době na zásadě PPI, tedy prakticky nebylo nutné dokazovat vztah pojistníka k předmětu pojištění.¹⁰

Vzhledem k tomu, že právě v Anglii docházelo ke stále větší neakceptovatelnosti tohoto stavu, a to především z řad vyšších vrstev společnosti¹¹ a soudy ponechávaly definici pojištění stále takto širokou, došlo v roce 1745 k vydání *The Marine Insurance Act 1745*, v němž byla poprvé stanovena povinnost pojistného zájmu při uzavření pojistné smlouvy, tato povinnost se ovšem týkala pouze námořního pojištění. Tento krok byl odůvodněn především stále se zvyšujícím počtem lodí a zboží, které byly podvodně ukradeny nebo zničeny, jak plyne z preambule tohoto zákona. Tím byla překonána zásada PPI a nadále tedy nebylo možno v námořním pojištění uzavírat pojistné smlouvy bez pojistného zájmu, které by tak byly neplatné.¹²

V roce 1788 byl vydán další zákon,¹³ kterým byla v souvislosti s pojistným zájmem v námořním pojištění stanovena povinnost jmenovat v pojistné smlouvě ty, kteří mají zájem na pojištění, a to z důvodu jednodušší kontroly existence pojistného zájmu. Vydáním *The Marine Insurance Act 1906* se námořní pojištění dočkalo celkové kodifikace, která taktéž ve své čtvrté části stanovovala, že veškeré pojištění sázky a gambling jsou neplatné.

Z velmi podobných důvodů byla nutnost pojistného zájmu při uzavření pojistné smlouvy rozšířena i na pojištění životní, a to zákonem z roku 1774.¹⁴ Před touto dobou totiž docházelo k nekontrolovanému uzavírání pojistných smluv na číkoliv život.¹⁵ Sázel se jak na osoby veřejně známé, vůbec nejpojišťovanější osobou se ocitl anglický Sir Robert Walpole během Jakobitského povstání, tak i například osoby příbuzensky vzdálené a další. Situace eskalovala pravidelným zveřejňováním seznamu veřejně známých lidí a jejich šancí na přežití, se stanoveným kurzem pojistného, který se mohl často měnit, a to i v souvislosti s životním vývojem dané osoby, např. šance Sira George II., že přežije bitvu u Dettingenu byla stanovena na 25 %.¹⁶ Na tyto aktivity bylo stále více pohlíženo jako na nemorální činy,¹⁷ které vedou k ohrožení lidí, na jejichž životy bylo sázeno, a proto byla zákonem z roku 1774 stanovena povinnost mít v případě uzavření životního pojištění pojistný zájem na životě této osoby. Tento zákon stanovoval stejně jako zákon z roku 1745 pojistnou smlouvu bez tohoto zájmu za neplatnou, zároveň bylo vždy nutné

¹⁰ Slovní spojení „předmět pojištění“ je v této části používán jako pojištěný život, majetek atd., ačkoliv v další části bude tento termín zpřesněn.

¹¹ Často se tímto zvyšovalo nebezpečí pro jejich majetek.

¹² LAW COMMISSION: *Insurance Contract Law...*, s. 103-104.

¹³ The Marine Insurance Act 1788.

¹⁴ The Life Assurance Act 1774.

¹⁵ Přesněji bychom řekli „sázení“ na smrt, jelikož pojistník vyinkasoval pojistnou částku v případě smrti osoby, např. v nějakém časovém úseku, ačkoliv na životě této osoby neměl žádný osobní majetkový prospěch.

¹⁶ CLARK, Geoffrey. *Betting on Lives: The Culture of Life Insurance in England, 1695-1775 (Politics, Culture and Society in Early Modern Britain)*. Manchester: Manchester University Press, 1999, s. 49-50.

¹⁷ Tamtéž.

uvést jména lidí, kteří mají pojistný zájem již v pojistné smlouvě. Zjednodušeně by se tedy dalo říct, že před těmito zákony zahrnoval pojem pojištění či pojistná smlouva jak pojištění, jak ho známě dnes, tak také smluvní typy jako hra, sázka a veškerý gambling. Vzhledem k tomu, že v této době bylo sázení považováno za něco apriori nepřijatelného, a to z výše zmíněných důvodů, došlo k vytvoření pojistného zájmu, který byl jakýmsi dělítkem mezi pojištěním a gamblingem.

Výše popsané potírání gamblingu vyvrcholilo roku 1845, když byl vydán *The Gaming Act 1845*, na jehož základě bylo stanoveno, že veškeré tzv. sázkové a gamblingové pojištění jsou neplatné a soudně nevymahatelné.¹⁸ Tento zákon z roku 1845 byl zcela zásadní pro veškeré pojištění majetku, protože do této doby byla stanovena nutnost pojistného zájmu pouze v pojištění životním a pojištění námořním. Zákonem z roku 1845 tak bylo definitivně rozděleno pojištění, jehož definičním znakem byl pojistný zájem, a sázka a gambling, které byly postaveny mimo zákon.¹⁹

Pokud jde o stanovení definice pojistného zájmu, ta byla v Anglii vždy ponechána na judikatuře a doktríně.²⁰ Výjimku stanovil pouze *The Marine Insurance Act 1906*, když v námořním pojištění definoval pojistný zájem jako zájem osoby na námořní výpravě, ke které má nějaký právní nebo spravedlivý vztah, ze kterého může mít zisk, případně utrpět ztrátu v případě její ztráty nebo poškození, anebo v rámci ní riskuje majetek.²¹

V pojištění majetku se historicky vyvinuly dva hlavní proudy definování pojistného zájmu. První z nich byla definována již v roce roku 1806²² v kauze *Lucena vs. Craufurd*. Ta se týkala lodí, které měly být dopraveny do námořního přístavu, to měla zajistit rada komisařů, kterou jmenoval král, ta nechala také lodě pojistit. Dle závěrů rozhodnutí by byl požadavek pojistného zájmu splněn, pokud by měl pojistník vlastnické právo nebo jiné právo k majetku odvoditelné ze smlouvy a které může být ztraceno (poškozeno) v případě určité pojistné události.²³ Tímto tak byl položen základ hlavního proudu pojmání pojistného zájmu v Anglii, tedy tzv. *legal interest*, podle něhož bylo rozhodující, zda pojištěný měl k věci nějaký právní vztah.

V tomto rozhodnutí však byl vysloven i disentní názor, podle kterého byl stanoven test existence pojistného zájmu poněkud odlišně, a to na základě toho, zda měl pojištěný prospěch z existence věci a existoval u něj zájem chránit se před jejím zničením. Pro tento test nebyl důležitý právní vztah pojištěného k předmětu pojištění, důležité bylo především faktické

¹⁸ LAW COMMISSION: *Insurance Contract Law...*, s. 106-108.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž, s. 112 an.

²¹ *Feasey vs. Sun Life Assurance Company of Canada* [2003] EWCA Civ 885.

²² *Lucena vs. Craufurd* (1806) 2 Bos & PNR 269.

²³ Tamtéž.

očekávání výhod v případě zachování věci a ztráty v případě zničení, toto očekávání mělo být hodnoceno „běžným a pravděpodobným chodem věcí.“²⁴ Bylo samozřejmé, že nikdo nemohl předpovídat veškeré situace, které by se mohly stát a zda by pojištěnému skutečně nějaký zisk vznikl nebýt pojistné události, proto se pracovalo s termínem „morální jistota,“ jenž měla být jakousi materiální obranou proti spekulativnímu zneužívání.²⁵

Pro takto naznačený test se vžilo označení *factual expectancy*, tento pohled na definování pojistného zájmu v Anglii byl, a do dnes i je, minoritní, přesto byl soudy často citován v jiných zemích common law,²⁶ a především v kontinentálním pojetí pojistného zájmu.²⁷ Nicméně v Anglii se pro chápání pojistného zájmu stala hlavní zásadou *legal interest*, pro kterou tedy bylo důležité, že pojištěný měl k předmětu pojištění nějaký právní a majetkový vztah vyplývající z práva nebo spravedlivého důvodu.

Obecně lze tedy uzavřít, že pojistný zájem v Anglii, respektive v zemích common law (s různými odchylkami) v rámci pojištění majetku vyjadřuje jakýkoliv vztah pojistníka k pojišťované majetku, který je dán buď na základě skutkové okolnosti (*factual expectancy*), nebo pouze na základě právního vztahu (*legal interest*).

Pokud jde o pojistný zájem v pojištění životním, byla a je anglická doktrína ještě mnohem striktnější než v případě majetkového pojištění. V životním pojištění byly v Anglii postupem času vytvořeny 3 skupiny případů, v kterých lze pojistný zájem shledat a contrario v jiných případech tak pojistný zájem neexistuje.²⁸

Jako první skupinu případů, kdy anglická doktrína dovozuje existenci pojistného zájmu, bychom mohli nazvat jako přirozený vztah pojištěného k předmětu pojištění. Jde typicky o případy, kdy pojistník uzavírá pojistnou smlouvu na svůj život a na život manžela. V těchto případech je pojistný zájem dán bez dalšího a není třeba zkoumat jiné další podmínky.²⁹ V této kategorii není důležitá kvantifikovaná velikost pojistného zájmu a jeho hodnota a pojistník může uzavřít pojištění na libovolně sjednanou částku s pojistitelem.³⁰ Zajímavostí je, že tato skupina

²⁴ Tamtéž.

²⁵ LAW COMMISSION: *Insurance Contract Law...*, s. 112-122.

²⁶ HARRY, Robert, RICHMOND, Douglas. *Understanding Insurance Law*. 5. vydání. New York: LexisNexis, 2012, s. 272–280.

²⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 9. 1931, sp. zn. Rv I 1232/30 (Vážný č. 11010).

²⁸ LAW COMMISSION: *Insurance Contract Law...*, s. 112-122.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Law Commission, Scottish Law Commission. *Insurance Contract Law Issues Paper 4 Insurable Interest*. [online]. Edinburgh: Scottish Law Commission. 2008. s. 23-25. Dostupné z: https://www.scotlawcom.gov.uk/files/1812/7981/4030/cpinsurance_issue4.pdf.

nezahrnuje automaticky též pojistný zájem při pojištění dítěte rodiči,³¹ anebo naopak pojištění rodičů dítětem.³²

V druhé kategorii je pak pro dovození existence pojistného zájmu důležité, aby existoval nějaký zájem, který je schopný reálného peněžního ocenění a tento zájem vychází ze závazku, který je uznaný právem. Mezi typické příklady patří pojištění života dlužníka věřitelem, pojištění života zaměstnance zaměstnavatelem a podobně.³³ Pro tuto kategorii je tedy nutné, aby existoval právem uznatelný vztah mezi pojistníkem a tím, jehož život se pojišťuje a na jehož základě bude seznatelný ekonomický zájem pojistníka na tom daném konkrétním životě, ocenitelný penězi v době uzavření smlouvy a tento právní vztah nebude pouhým dobrovolným slibem vůči pojistníkovi.³⁴ Je velmi důležité dodat, že v těchto případech pojištění se pojistník mohl zajistit jen co do výše například pohledávky, kterou za pojištěnou osobou měl, respektive zaměstnavatel pouze do výše odměny, kterou by zaměstnanci poskytl během výpovědní doby. Jde tedy o aplikaci principů použití pojistného zájmu ve škodovém pojištění na pojištění životní (k tomu viz dále při vysvětlení rozdílu pojistného zájmu ve škodovém a obnosovém pojištění).

Tyto závěry jsou mimo jiné kritizované pro fixnost těchto závazků, jelikož zde nelze zahrnout ani případné úroky. Přesto je však zjevné, že pojistník se mohl zajistit pro případ smrti osoby jen do výše škody, kterou by mu způsobila jeho smrt, tato suma byla kapitalizována ke dni uzavření pojistné smlouvy a byla stanovena jako pojistná částka. Důležité je podotknout, že pojistný zájem vyjádřený touto částkou byl důležitý pouze ke dni uzavření smlouvy, poté již jeho existence neměla žádnou relevanci.³⁵ Odlišný, méně striktní přístup ke stanovení pojistné částky při životním pojištění, jenž není na základě příbuzenství, je zvolen například v USA, kde postačí přiměřené očekávání prospěchu, tedy postačí proporcionalní vyjádření hodnotově proporcionalního prospěchu trváním života nebo neprospěchu jeho zánikem. Pokud by částka byla stanovena značně neproporcionalně, byla by smlouva neplatná pro nedostatek pojistného zájmu.³⁶

³¹ Halford v Kymer 10 B. and C., 722. (1831.).

³² Harse v Pearl Life Assurance Co Ltd 1904 1kb 558.

³³ Hebdon vs. West (1863) 3 B&S 579. Zde soud došel k názoru, že pokud zaměstnavatel půjčil zaměstnanci určitou částku, s tím že ji nemusel splatit po dobu jeho výkonu práce u zaměstnavatele, nebyl dán pojistný zájem z toho důvodu, že nešlo o závazek uznatelný právem, ale o jakousi úsluhu.

³⁴ The Local Government Act 1972.

³⁵ Law Commission, Scottish Law Commission. *Insurance Contract Law Issues Paper 4 Insurable Interest*. [online]. Edinburgh: Scottish Law Commission. 2008. s. 57-58. Dostupné z: https://www.scotlawcom.gov.uk/files/1812/7981/4030/cpinsurance_issue4.pdf.

³⁶ STEMPPEL, Jeffrey a kol. *Principles of Insurance Law*. 4. vydání. New York: LexisNexis, 2012, s. 396-405. Podrobněji: Rubenstein vs. Mutual Life Insurance Co. of New York 584 F. Supp. 272 (E.D. La. 1984).

Poslední kategorii tvoří případy, které jsou výslovně upravené právními předpisy, tedy je stanoveno v konkrétních případech vztahů, kde pojistný zájem je, typicky jde o pojistný zájem nějakého sboru pojistit život jeho člena.³⁷

Kromě pojištění vlastního života, života manžela a pojištění osob, ke kterým má pojistník vztah, kde pojištění cizího života dovoluje přímo právní předpis, zde tedy byla aplikována pravidla typická spíše pro škodové pojištění, tzn., pojistník pojistí život pojištěného na částku, která se rovná pouze jeho případné škodě související například se smrtí pojištěné osoby. V USA pak postačí přiměřené očekávání prospěchu ovšem s tím, že pojistné plnění a částka odpovídající případnému prospěchu či škodě nesmí být značně disproporční, pak je smlouva neplatná pro nedostatek pojistného zájmu. Naprosto jiný přístup v aplikaci pojistného zájmu v životním pojištění a v dalších pojištěních uzavřených jako obnosová, byl zvolen v jurisdikcích evropských kontinentálních států.

1.1.1 Pojistný zájem v kontinentální Evropě

Doktrína pojistného zájmu se v kontinentální Evropě (zejména nám příbuzných právních kulturách jako je Německo, Rakousko atd.) vyvíjela poněkud odlišným způsobem než právě v zemích common law. Předně je nutné znovu potvrdit, že i zde byl institut pojistného zájmu vyvinut jako dělítko mezi pojištěním a gamblingem, když před tím mezi nimi nebylo rozlišováno.³⁸

Důležitým definičním znakem bylo ve většině evropských zemí, že pojistný zájem je spojován především se škodovým pojištěním majetku.³⁹ To platí zejména pro německou (zde již se však situace také mění) a rakouskou úpravu, a to z toho důvodu, že právě prostřednictvím pojistného zájmu dojdeme k vyjádření pojistné hodnoty,⁴⁰ respektive hodnoty pojistného zájmu (k tomu konkrétněji dále), tedy hodnoty pojišťovaného pojistného zájmu a potenciální škody pojistníka na majetku v případě pojistné události. Přičemž v těchto státech je dlouhodobě konstatováno, že v obnosovém pojištění nelze pojistnou hodnotu určit a hodnota pojistného zájmu je tak zcela abstraktní a sám pojistný zájem proto nemá pro tato pojištění význam. Nicméně ve většině evropských zemí dochází postupně k dovozování pojistného zájmu i v obnosovém pojištění (například přímo v naší současné úpravě, nebo dokonce i v Německu

³⁷ STEMPEL: *Principles of Insurance Law...*, s. 396-405.

³⁸ SCHELE, Karel, HRADEC, Milan. *Historie právní úpravy pojišťovnictví*. Praha: EUROLEX BOHEMIA a.s., 2006, s. 32.

³⁹ DEUTSCH, Erwin, IVERSEN, Thore. *Versicherungsvertragsrecht*. 7. vydání. Karlsruhe: VVW GmbH, 2015, s. 155-159.

⁴⁰ Tamtéž.

doktrinálně dovozují pojistný zájem v obnosovém pojištění),⁴¹ což navazuje na úpravu pojistného zájmu v zemích common law. To s sebou však nutně nese i vznikající problematiku vyjádření pojistného zájmu k pojistnému plnění a vůbec otázku, jakým způsobem aplikovat pojistný zájem v tomto typu pojištění (blíže k problematice pojistného zájmu v obnosovém pojištění viz kapitola 4).

V zemích, kde není s pojistným zájmem v obnosovém pojištění vůbec pracováno (dnes zejména Rakousko, historicky Německo a stejně tak i v zákoně o pojistné smlouvě 1917 a 1934⁴²), je problematika pojištění například života cizí osoby řešena tak, že pokud dá ten, jehož život je pojišťován, souhlas k pojištění, je pojištění obecně možné. V Německu, pokud je uzavřeno pojištění na život jiné osoby a smluvně určená pojistná částka (přesné pojistné plnění pro případ, že nastane pojistná událost) přesahuje pouhé výdaje na pohřeb, je nutné souhlasu osoby, jejíž život se pojišťuje.⁴³ Stejně tak to dnes platí i v Rakousku⁴⁴ a stejná úprava byla i v zákoně o pojistné smlouvě 1917 a 1934.

V kontinentálních úpravách naopak došlo k význačnému rozpracování pojistného zájmu ve škodovém pojištění.⁴⁵ Zejména je rozlišováno škodové pojištění majetku (aktivenversicherung), jako pojištění pojistného zájmu, který vyjadřuje možnou škodou pojištěného na předmětném majetku. Pouze v tomto pojištění lze dovodit pojistnou hodnotu a pojistný zájem. Naproti tomu existuje pojištění pro případ vzniklých pasiv (passivenversicherung),⁴⁶ které ale vyjádřit pojistnou hodnotou nelze, jelikož dluhy mohou pojištěnému neomezeně narůstat a samotné plnění může být neomezené,⁴⁷ respektive omezené limitem pojistného plnění.

V této souvislosti je nutné zmínit přístup evropské doktríny k termínu předmět pojištění ve škodovém pojištění majetku. Obecně se rozlišuje mezi dvěma přístupy k otázce, co je předmětem pojištění.⁴⁸ Starší přístup shledává předmětem pojištění samotnou věc, která je škodovým pojištěním chráněna pro případ pojistné události.⁴⁹ Druhý přístup shledává jako předmět pojištění právě pojistný zájem (zájmová teorie), který představuje majetkový vztah nositele tohoto zájmu k předmětné věci, tedy majetkovou potřebu nositele pojistného zájmu být chráněn,⁵⁰ která nemusí být nutně vyjádřena samotnou ekonomickou hodnotou věci, ale je vyjádřena právě hodnotou

⁴¹ FUHRER, Stephan. Vom Gegenstand der Versicherung. In: FUHRER, Stephan (eds.). *Schweizerische Gesellschaft für Haftpflicht – und Versicherungsrecht. Festschrift zum fünfzigjährigen Bestehen*. Zürich: Schulthess Verlag, 2010, s. 137-138. Dostupné z: databáze <https://stephan-fuhrer.ch>.

⁴² KASPÁREK, Mikuláš. *O uzavření smlouvy pojišťovací podle práva československého: se zvláštním zřetelem ku právu švýcarskému, německému a ku francouzské osnově zákona o smlouvě pojišťovací*. Brno: Barvič & Novotný, 1920, str. 13.

⁴³ WOLFF, Robert. *Die Lebensversicherung: Grundlagen und Praxis*. Karlsruhe: VVW GmbH, 2016, s. 123 an.

⁴⁴ § 159 an. rakouského VVG.

⁴⁵ Zásadní rozpracování zásady *factual expectancy*

⁴⁶ Typicky může jít o pojištění odpovědnosti.

⁴⁷ DEUTSCH, IVERESEN: *Versicherungsvertragsrecht...*, s. 156.

⁴⁸ FUHRER: Vom Gegenstand der Versicherung..., s. 135-136.

⁴⁹ Tamtéž, s. 135.

⁵⁰ Tamtéž, s. 135-136.

majetkového vztahu, respektive škodou, která by nositeli tohoto zájmu mohla na předmětném majetku vzniknout v souvislosti s pojistnou událostí. Ve většině evropských zemí převládá názor, že ve škodovém pojištění pro případ pojištění majetku je nutné předmětem pojištění chápat samotný pojistný zájem,⁵¹ čímž může lépe dojít k přesnému vymezení obsahu konkrétní pojistné smlouvy. Na to pak taktéž navazuje závěr, že ve výše popsáném typu pojištění se samotným pojištěným stává nositel pojistného zájmu, nikoliv nutně například vlastník věci.

1.2 Podstata pojistného zájmu ve škodovém pojištění majetku

I na našem území se pojistný zájem historicky vyvíjel pouze ve škodovém pojištění majetku, kde pojistný zájem představuje majetkový vztah pojištěného k předmětnému majetku, který je vyjádřen pojistnou hodnotou, respektive hodnotou daného pojistného zájmu.⁵²

Termín pojistná hodnota obecně vyjadřuje celkovou a reálnou hodnotu pojišťovaného majetku.⁵³ Pojistná hodnota lze určit pouze v případě pojištění majetku, přičemž celková pojistná hodnota představuje pojistný zájem vlastníka (plný a ničím nesnížený vlastnický zájem) a pojistnou hodnotou může být vyjádřena pojistná částka (horní hranice pojistného plnění představující maximální škodu na předmětném majetku).⁵⁴ Pojistná hodnota tak bude typicky představovat hodnotu plného vlastnického pojistného zájmu. K jedné věci však může existovat několik konkurenčních pojistných zájmů,⁵⁵ které mohou být od vlastnického zájmu odvozeny (nebo mohou stát i na jiném skutkovém základě) a jejichž hodnota nebude dosahovat celé pojistné hodnoty, přesto půjde o hodnotu pojistného zájmu k předmětnému majetku, kterou lze kvantifikovat. Hodnotu pojistného zájmu tedy může vytvářet pojistná hodnota nebo hodnota jiného pojistného zájmu než vlastnického (konkrétněji kapitola 2.3), tato hodnota pak souvisí s výší maximální majetkové škody, která by nositeli tohoto zájmu vznikla v případě, že by došlo k pojistné události na předmětném majetku.⁵⁶

V této souvislosti je velice důležité si zodpovědět, co je ve škodovém pojištění majetku předmětem pojištění. V § 2766 je stanoveno, že pojištěným je osoba, na jejíž život, zdraví, majetek nebo odpovědnost nebo jinou hodnotu pojistného zájmu se pojištění vztahuje. Při

⁵¹ Tamtéž.

⁵² HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Soukromé pojišťovací právo československé podle zákona z 23. prosince 1917. Část první. Úvod a všeobecný díl*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1921, s. 126.

⁵³ Tamtéž, s. 128.

⁵⁴ Pojistná hodnota ve škodovém pojištění majetku tedy může představovat sjednanou pojistnou částku, přičemž pojistné plnění může být v důsledku nižší (záleží na skutečné škodě). V obnosovém pojištění pak pojistná částka představuje sjednané pojistné plnění, které bude vždy vyplaceno v této výši.

⁵⁵ HORN, Josef. *Pojistné právo: zákon ze dne 3. července 1934 čís. 145 Sb. z. a n. o pojistné smlouvě, pojistné regulativy, zákon ze dne 11. července 1934, čís. 147, Sb. z. a n. o zabezpečení nároků pojištěných v pojištění soukromém a o státním dozoru na soukromé pojišťovny a ostatní ustanovení související s právem pojistným s vysvětlivkami, srovnávacími statěmi a rozhodnutími nejvyšších stolíc*. Praha: V. Linhart, 1934, s. 572-576.

⁵⁶ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 129-130.

pojištění možných pasiv bude tedy předmětem pojištění typicky odpovědnost pojištěného (popřípadě jiné entity viz kapitola 2.4). V případě pojištění majetku můžeme spatřovat dvě možnosti. Za prvé, předmětem pojištění je samotný majetek (teorie majetku), což by ve škodovém pojištění odpovídalo staršímu přístupu, nicméně je nutné si v § 2766 povšimnout formulace jiná hodnota pojistného zájmu, to je slovní spojení, které je obecně v literatuře ztotožňováno a zaměňováno s termínem pojistná hodnota.⁵⁷ Což taktéž koresponduje se závěry, že tam kde ve škodovém pojištění najdeme pojistnou hodnotu (respektive jinou hodnotu pojistného zájmu k předmětnému majetku), je pojistný zájem, který je touto hodnotou konkretizován, předmětem pojištění. Hodnota pojistného zájmu v sobě bude zahrnovat pojistnou hodnotu nebo hodnotu jiného pojistného zájmu než vlastnického. Tyto hodnoty budou představovat absolutní majetkovou velikost pojistného zájmu a maximální možnou škodu, přičemž škoda vzniklá pojistnou událostí může být nižší.

Tomu, že současná právní úprava ve škodovém pojištění majetku vychází právě ze zájmové teorie,⁵⁸ může napovídat zejména § 2814, kde je pracováno s pojmem pojistná hodnota, tedy pokud je možné při uzavření smlouvy určit pojistnou hodnotu (nebo její část), může být stanovena jako horní hranice pojistného plnění (pojistná částka). Rovněž z § 2816 přímo vyplývá, že při pojištění majetku je pojišťován pojistný zájem.⁵⁹

V této souvislosti je současně nutné uvést, že rozdělení na zájmovou a majetkovou teorii vychází z právních řádů, pro které je typické úzké vymezení věci, tedy věcí je typicky pouze hmotná věc a v případě, že chce pojistník pojistit cizí věc, musí pojistit svůj majetkový zájem na této věci. Podle § 495 našeho občanského zákoníku se však majetkem rozumí souhrn všeho, co osobě patří. Majetkem tedy bude věc, a to buď věc hmotná nebo nehmotná, protože podle současného pojetí v občanském zákoníku je věc vymezena široce, přičemž podle § 496 odst. 2 platí, že nehmotnou věcí jsou práva, jejichž povaha to připouští a jiné věci bez hmotné podstaty. Majetkem se tedy nerozumí pouze věc hmotná, ale může to být například i jakékoliv majetkové právo k ní nebo jakákoliv majetková hodnota⁶⁰, které mohou být rovněž samostatně pojištěny. Vzhledem k okolnosti, že pojistný zájem je majetkový zájem osoby na určité věci, dá se konstatovat, že i pojistný zájem bude vždy představovat nějaký majetek. Hodnota pojistného zájmu pak bude tento majetek konkretizovat. Není tedy zcela podstatné, zda budeme trvat na terminologii pojištění majetku, anebo pojištění zájmu (protože z historického hlediska, a i z terminologie občanského zákoníku je pojišťován zájem a jeho hodnota, budu nadále

⁵⁷ Tamtéž, s. 133-135.

⁵⁸ FUHRER: Vom Gegenstand der Versicherung..., s. 135-136.

⁵⁹ Shodně: KUBÁŇ, Drahomír. Pojistný zájem v životním pojištění. *Pojistné rozpravy*, 2020, roč. 37, č. 1, s. 34-40.

⁶⁰ TĚGL, Petr. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník Velký komentář § 419-654- Svazek III. Věci a právní skutečnosti*. Praha: Nakladatelství Leges, 2014, s. 236

pracovat s termínem pojištění zájmu). Zásadní je však konstatování, že při pojištění majetku nepůjde pouze o pojištění konkrétní věci hmotné, ale jakéhokoliv majetkového práva, respektive majetkové hodnoty, tedy pojistného zájmu.

K pojistnému zájmu ve škodovém pojištění je nutno ještě podotknout, že se zejména na našem území již od počátků jeho úpravy (zákon o pojistné smlouvě 1917 a 1934) chápal ve smyslu skutkovém a subjektivním.⁶¹ Tedy skutkové pojetí ve smyslu opravdového, reálného vztahu nositele zájmu k předmětné věci. Nejde tedy o vztah, který by vznikl pouze na základě právního předpisu, smlouvy atd. (*legal interest*), ale může jít o jakýkoliv objektivní majetkový vztah konkrétní osoby k předmětné věci (*factual expectancy*). Skutkový vztah nepochybně odpovídá definici pojistného zájmu v § 2761, tedy nutnost oprávněné potřeby ochrany před pojistnou událostí značí, že pojistný zájem má každý, kdo má objektivní majetkový vztah k předmětné věci a potřebu se pojistit pro případ, že by v souvislosti s touto věcí vznikla pojistná událost.⁶²

Subjektivní teorie pojistného zájmu historicky vychází z teze, že při sjednání pojistné smlouvy je nutné, aby existoval konkrétně identifikovaný subjekt, který má určitý vztah k určitému objektu (zjednodušeně k věci), přičemž tento vztah subjektu k objektu je nazýván jako pojistný zájem. Naopak podle objektivní teorie pojistného zájmu není nutné, aby byl znám subjekt a ani jeho vztah k objektu, postačuje, aby byl znám pouze pojišťovaný objekt, který je de facto pojištěn a v případě pojistné události, bude nahrazena škoda všem osobám, kterým tímto poškozením objektu vznikla.⁶³

Výhodou objektivní teorie pro nositelé jednotlivých zájmů jistě je, že různé zájmy na objektu jsou pojištěny po celou dobu jejich trvání, bez ohledu změn jejich nositelů. Nevýhodou pak naopak je právě problematické zohlednění mnohosti zájmů na objektu a že pojistitel vlastně neví, jaký konkrétní zájem pojistnou smlouvou pojišťuje a proti jakému nebezpečí, nedochází tedy k určitému vymezení předmětu pojištění a pojistné smlouvy a pojistitel přejímá značné riziko.

Hermann-Otavský chápal subjektivní pojistný zájem jako jednu složku, která pouze doplňuje složku objektivního pojistného zájmu, která je určena druhem (například vlastnický zájem), a tedy k němu není nutné připojit i konkrétní osobu. Současně rozděloval právní doktríny, které pracují buďto s objektivním, nebo subjektivním pojetím. Přičemž v objektivním pojetí je možné pojistit pojistný zájem určený pouze druhově a pojištění chrání všechny jeho

⁶¹ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 126-127.

⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3784/2009.

⁶³ BRUCK, Ernst. Zum Begriff des Interesses im Versicherungsrecht. In: Schreiber, Otto (eds.). *Die Reichsgerichtspraxis im deutschen Rechtsleben Festgabe der juristischen Fakultäten zum 50jährigen Bestehen der Reichsgerichts (1. Oktober 1929) in 6 Bänden. Band 4: Handels- und Wirtschaftsrecht*. Berlín: De Gruyter, 2019 reprint vydání z roku 1929, s. 124.

nositele po celou dobu pojištění, ačkoliv nejsou v pojistné smlouvě identifikováni a pojistitel je vůbec nezná. V subjektivním pojetí je pak nutné, aby byl pojistník pojistiteli znám a v případě změny nositele zájmu automaticky pojištění nepřechází na nového nabyvatele⁶⁴, ale typicky zaniká.⁶⁵

1.3 Okamžik nutný pro existenci pojistného zájmu

Podle § 2764 odst. 1 platí, že pokud neměl zájemce o pojištění (později pojistník) pojistný zájem a pojistitel o tom při uzavření smlouvy věděl nebo musel vědět, je smlouva neplatná. Podle § 2764 odst. 2 pak platí, že pokud pojistil pojistník vědomě neexistující pojistný zájem, ale pojistitel o tom nevěděl ani nemohl vědět, je smlouva neplatná. Přičemž z toho je pak většinou dovozováno, že podle odstavce 1 půjde o neplatnost absolutní (§ 588) a podle odstavce 2 o neplatnost relativní (§ 580).⁶⁶ Z dikce § 2764 tedy obecně vyplývá, že rozhodné je při uzavírání smlouvy, zda jednotlivé subjekty ví o neexistenci zájmu na straně pojistníka. Nicméně otázkou zůstává, ke kterému okamžiku tento zájem již musí existovat. Již při uzavírání smlouvy? V době uzavření smlouvy, či dokonce až se vznikem pojištění?

V zákoně o pojistné smlouvě 1917 a 1934 bylo shodně v § 63 pouze stanoveno, že pojistná smlouva zaniká, není-li v době, kdy se počíná pojištění zájmu na pojištění nebo pomine-li tento zájem potom, kdy se započalo pojištění. Z toho jasně vyplývá, že se jednak nerozlišovalo v daných okamžicích mezi neplatností a zánikem pojištění a jednak, že důležitý prvotní okamžik byl až počátek pojištění nikoliv uzavření smlouvy.⁶⁷ Je však nutné podotknout, že to mělo i své opodstatnění, tedy zákon nestanovoval pojistný zájem jakožto podmínku platnosti pojistné smlouvy, ale pouze existenci pojištění.⁶⁸ Podobně je dnes tento problém řešen v § 80 německého VVG, podle kterého nemusí pojistník platit pojistné, pokud není dán na počátku pojištění pojistný zájem. Dále pokud pojistný zájem odpadne během pojištění, má pojistitel nárok na pojistné do doby, než se o tomto důvodu dozví. Neplatnost pojistné smlouvy je dána, pouze pokud pojistník uzavřením pojistné smlouvy měl v úmyslu získat protiprávní finanční výhodu. Tato doktrína tedy také obecně stojí na zániku pojištění neexistencí pojistného zájmu s výše zmíněnou výjimkou a je tedy taktéž nutné, aby pojistný zájem existoval v době vzniku pojištění.⁶⁹

⁶⁴ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 126-127.

⁶⁵ Pro srozumitelnost a snadnější pochopení následující systematiky práce je nutno vytknout, že veškeré následující otázky, a to až po konec kapitoly 3 budou řešeny v souvislosti se škodovým pojištěním majetku podle současné právní úpravy v občanském zákoníku, pokud nebude výslovně uvedeno jinak. Problematicke pojistného zájmu v obnosovém pojištění bude věnována poslední kapitola.

⁶⁶ WAWERKOVÁ, Magdalena. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část* (§ 2055–3014). Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1308.

⁶⁷ RÓNA, Bartolomej. *Komentár čl. práva poisťovacieho: (blavne zákona o poisťnej smluve č. 145/1934)*. Košice: Vlastný náklad autorov, 1934, s. 179-197.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ DEUTSCH, IVERSEN: *Versicherungsvertragsrecht...*, s. 155-159.

Pokud jde o nutnost pojistného zájmu v konkrétním časovém okamžiku podle anglického práva, řešení se opět dělí podle jednotlivých typů a úprav, přičemž v pojištění majetku je rozhodující okamžik pro existenci pojistného zájmu v pojistné smlouvě až vznik škody. Není tedy důležité, jestli pojistník měl pojistný zájem v době uzavření smlouvy, či až při vzniku pojištění.⁷⁰ Stejně pravidlo platí i v právní úpravě Quebecu (§ 2481 quebeckého občanského zákoníku). Tento přístup představuje spíše objektivní pojetí pojistného zájmu.

Nicméně vzhledem k odlišnosti úpravy pojistného zájmu v občanském zákoníku od předchozích a zahraničních úprav, tedy stanovení neplatnosti v případě neexistence zájmu (nikoliv zániku pojištění), je nutné dovodit, že pojistník musí pojištěným zájmem disponovat již v době uzavření smlouvy.

Nelze totiž akceptovat nejistou situaci smluvních stran, které by samy až do vzniku pojištění nevěděly, zda je smlouva platná.⁷¹ Stejně tak je dovozována neplatnost smlouvy při neexistenci pojistného zájmu v době uzavření v důvodové zprávě.⁷² Výjimku z tohoto pravidla tvoří § 2763, jelikož stanovuje možnost pojistit budoucí pojistný zájem, tedy uzavřít pojistnou smlouvu na pojistný zájem, který vznikne teprve v budoucnu.

Pojistník nemá povinnost platit pojistné až do doby, než onen pojistný zájem nabude, tímto momentem také vzniká pojištění. Pokud pojistník ve stanovené době zájem nezíská, nezpůsobuje to neplatnost pojistné smlouvy, ale pouze to, že pojištění na základě této smlouvy nevzniklo.⁷³ Jde tedy o stav, kdy neexistence pojistného zájmu při uzavření pojistné smlouvy nezpůsobuje její neplatnost. Pravidlo stanovené § 2763 vychází z ustanovení § 2482 quebeckého občanského zákoníku, v němž je taktéž dovoleno uzavřít pojistnou smlouvu na budoucí pojistný zájem pouze při pojištění majetku. Tedy § 2763 stanovuje výjimku z pravidla neplatnosti pojistné smlouvy v případě, že v době uzavření pojistné smlouvy ještě neexistuje pojištěný pojistný zájem, pokud pojistník i pojistitel ví, že tento zájem má vzniknout teprve v budoucnu a současně je tento zájem dostatečně identifikován (k tomu podrobněji v kapitole 3). Nabízí se však otázka, proč by se obdobné pravidlo nemohlo dovodit i v rámci například životního pojištění.

Pokud jde o nutný okamžik, kdy má existovat pojistný zájem pro platnost pojistné smlouvy životního pojištění, není zde důvod aplikovat jiné než obecné pravidlo podle § 2764, tedy je opět nutné, aby pojistník disponoval zájmem již v době uzavření pojistné smlouvy. Pro zajímavost je

⁷⁰ Law Commission, Scottish Law Commission. *Insurance Contract Law Issues Paper 4 Insurable Interest*. [online]. Edinburgh: Scottish Law Commission. 2008. s. 39-41. Dostupné z: https://www.scotlawcom.gov.uk/files/1812/7981/4030/cpinsurance_issue4.pdf.

⁷¹ HAAS, Karel. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník – Komentář – Svazek VI (relativní majetková práva 2. část)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 444-446.

⁷² ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 979-983.

⁷³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. 11. 1931, sp. zn. Rv I 1448/30 (Vážný č. 11180).

dobré zmínit, že podle anglické doktríny pojistného zájmu v životním pojištění platí, že nutný okamžik existence pojistného zájmu pro vznik a platnost pojistné smlouvy je v době uzavření.⁷⁴ Oproti kontinentální úpravě je ale nezvyklé, že tento okamžik jako rozhodný zůstával jediným. Tedy není nutné, aby pojistný zájem byl zachován po celou dobu pojištění nebo aby existoval alespoň v době pojistné události, proto je tedy prakticky možné, aby pojistník disponující pojistným zájmem uzavřel pojistnou smlouvu, a nic mu nebrání, aby poté s pojistkou volně obchodoval, jelikož případnému nabyvateli je umožněno, ačkoliv nemá na předmětu pojištění pojistný zájem, v případě pojistné události platně vyinkasovat pojistné plnění.⁷⁵

Pokud však jde o aplikaci budoucího pojistného zájmu v životním pojištění, mám za to, že není důvod, abychom dovozovali, že toto není možné, když k tomu bude racionální důvod. Například snoubenci v rámci předmanželské smlouvy uzavřou i životní pojištění na život manžela A, pojistníkem je manžel B. Pojištění má podle smlouvy vzniknout okamžikem svatby. Je takováto smlouva neplatná, protože v době uzavření nebyl dán pojistný zájem? Strany to přitom věděly, a proto stanovily vznik pojištění k datu, kdy pojistný zájem bude existovat. Jde přece v první řadě o to, aby pojistnou smlouvou pojistník dosáhl pojistné ochrany svého zájmu, jež může logicky nastat až se vznikem pojištění a aby strany realizovaly svou vůli. Logicky tak institut pojistného zájmu má bránit vzniku pojištění, kde pojistník nebude mít žádnou potřebu ochrany před pojistnou událostí, nikoliv proti uzavírání pojistných smluv (viz kapitola 4). V této otázce by měl dostat přednost zájem na zachování pojištění a budoucí pojistný zájem by měl být poprvé nutný až při účinnosti samotné smlouvy, respektive při vzniku pojištění. Nikoliv samotným uzavřením smlouvy.⁷⁶

1.4 Zánik pojistného zájmu a zánik pojištění

Podle § 2765 platí, že pokud byla pojistná smlouva platně uzavřena, tedy v době uzavření existoval relevantní pojistný zájem, který ale následně odpadl, pojištění tím zaniká a pojistitel má nárok na pojistné až do doby, kdy se o odpadnutí zájmu dozvěděl.

Jiná situace nastává v případě, že pojištěný pojistný zájem nezaniká, ale mění se. Tedy dojde například ke změně kvantifikace tohoto zájmu. Může se jednat zejména o situaci, kdy se hodnota pojistného zájmu zmenší, například vlastník část věci prodá, tedy pojistný zájem bude mít nyní už jen k té části, kterou nadále vlastní on, pokud samozřejmě nebude mít pojistný zájem ke zbývající části z jiného než vlastnického důvodu, pojištěná věc náhle prudce ztratí svoji hodnotu atd.

⁷⁴ Pro srovnání: *Dalby v India and London Life Assurance Company a Turnbull & Co v Scottish Provident Institution*.

⁷⁵ ŠIMEK, Robert. Vývoj doktríny pojistného zájmu. In: VÍČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana, MADLEŇÁKOVÁ, Lucía (eds.). *Právo v proměnách času-10 let debatování mladých právníků*. Praha: Nakladatelství Leges, 2017, s. 167-168.

⁷⁶ Opačně:

DUCHÁČKOVÁ, Eva. *Pojištění a pojišťovnictví*. 2. vydání. Praha: Ekopress, 2015, s. 248.

Pojistný zájem tedy nezaniká, pouze se mění a je nasnadě tuto situaci řešit přepojištěním podle § 2853 občanského zákoníku, podle kterého se pojistník může domáhat snížení pojistného.

Zánik pojištění podle § 2765 je nutné posuzovat ve smyslu § 1908 an., jde totiž o zvláštní typ zániku závazku. Z teoretického vymezení jde o zánik závazku bez uspokojení věřitele,⁷⁷ tedy v případě zániku pojištění z důvodu odpadnutí pojistného zájmu nebude pojištěnému vyplaceno nic.

Při srovnání § 2764 a § 2765 a jejich možných následků je zajímavé si povšimnout, že podle § 2765 má pojistitel právo na pojistné až do doby, kdy se o zániku dozvěděl. K tomu, aby měl pojistitel nárok na pojistné v případě neplatnosti smlouvy, je však třeba aby pojistník pojistil zájem, o němž věděl, že neexistuje a pojistitel o tom současně nevěděl ani nemohl vědět (§ 2764 odst. 2). Je pravděpodobné, že zákonodárce vycházel z předpokladu, že je samozřejmé, že se pojistník o skončení zájmu dozvědět musí, a to především snadněji než pojistitel.⁷⁸ Na rozdíl od neplatnosti, kdy je i povinností pojistitele při uzavírání pojistné smlouvy existenci zájmu zkoumat.

Se zánikem pojištění podle § 2765 nastává otázka v souvislosti s aplikací § 2812 a § 2867, totiž otázka určení rozhodného časového okamžiku zániku pojištění. § 2812 stanovuje, že nebylo-li výslovně ujednáno, že pojištění změnou vlastnictví nebo spoluvlastnictví pojištěného majetku nezaniká, zanikne až dnem oznámení této změny pojistiteli. Podobně stanovuje v pojištění odpovědnosti § 2867, podle kterého platí, že souvisí-li pojištění s vlastnickým právem a nebylo-li výslovně ujednáno, že pojištění změnou vlastnictví nebo spoluvlastnictví nezaniká, zanikne pojištění dnem oznámení této změny pojistiteli.

Z podstaty pojistného zájmu nezpůsobuje automaticky změna vlastnického práva k věci odpadnutí pojistného zájmu. Pravidla podle § 2812 a podle § 2867 se nutně vztahují pouze ke změnám u vlastnického pojistného zájmu. Tedy pokud došlo k pojištění majetku například nájemcem (viz kapitola 2) a dojde ke změně vlastníka majetku, přičemž nájem nájemce pokračuje (jeho zájem nezaniká a ani se nemění), nelze podle těchto ustanovení dojít k závěru, že jeho pojištění taktéž zaniká.

Nicméně v souvislosti se zánikem tzv. vlastnického pojistného zájmu může v praxi často docházet k vzájemnému střetu těchto ustanovení. Shodně Haas, který představuje dvě možná řešení vzájemné aplikace těchto ustanovení. První, že bude použito derogační pravidlo a použije se speciální úprava o zániku ve škodovém pojištění, k čemuž se sám přiklání. Jako druhou možnost nabízí aplikaci obou ustanovení v rozsahu, ve kterém se nepřekrývají, tedy aplikace § 2765 by připadala v úvahu ve všech případech, kdy dojde k zániku pojištění kvůli přechodu

⁷⁷ ŠILHÁN, Josef. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část. (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 833-836.

⁷⁸ JANDOVÁ, Lucie a kol. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář. § 2756–2872*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 22-31.

vlastnického práva a zároveň to znamená odpadnutí pojistného zájmu. Ve zbylých případech, tedy když vinou přechodu vlastnického práva k zániku pojistného zájmu nedochází, bude aplikován § 2812,⁷⁹ respektive v pojištění odpovědnosti § 2867.

Zásadní roli zde hraje srovnání aplikace obou ustanovení. Je nutné poukázat na to, že při aplikaci § 2765 dochází k nutnosti platit pojistné do doby, než se pojistitel dozví o odpadnutí pojistného zájmu, tedy v drtivé většině případů do doby oznámení této informace pojistníkem (stejně jako v § 2812 a § 2867). Dále v režimu § 2812 a § 2867 pojištění pořád existuje, a to až do doby oznámení pojistiteli. V tomto mezidobí tak může dojít k pojistné události a pojistitel by byl povinen vyplatit oprávněnému pojistné plnění, nicméně v takovém případě by zde musela být prokázána škoda pojištěného, tedy původního vlastníka, která by však byla nulová. Lze tak uzavřít, že sjednané pojištění se zánikem pojistného zájmu ve škodovém pojištění musí vůči pojištěnému nutně zanikat, protože by jinak vyplacením pojistného plnění původnímu vlastníku došlo k neoprávněnému obohacení.⁸⁰

V této souvislosti je však nutné se zamyslet nad otázkou, zda pojištěním uzavřeným na zájem původního vlastníka, může při pojistné události v mezidobí mezi převodem a zánikem pojištění, ve smyslu § 2812, respektive § 2867, být kryt zájem nabyvatele, tedy nového vlastníka a nositele totožného zájmu.

Obecně by se dal navrhnout výklad, že podle § 2765 zaniká pojistný zájem původního vlastníka a vůči němu tedy pojištění skutečně zaniká. Nicméně podle § 2812, respektive § 2867 trvá pojištění převedeného, respektive nově vzniklého zájmu na straně nabyvatele. Tedy až do doby oznámení pojistiteli o zániku zájmu by byl kryt tento zájem původním pojištěním.

V tomto případě je třeba odkázat na závěry Šimka,⁸¹ který dovozuje, že pojištění v popsaném případě pokračuje vůči novému nabyvateli, respektive novému nositeli pojistného vlastnického pojistného zájmu, protože v tomto případě je zásadní zájem na zachování pojistné ochrany. Tedy jinými slovy v těchto případech je nutné, aby sjednané pojištění, ve kterém je nadále řádně hrazeno pojistné vůči pojistiteli, krylo pojistný zájem, který sice převedením vlastnického práva zanikl u pojištěného, ale pokračuje u nabyvatele a v případě pojistné události je nutné, aby v tomto mezioddobí vydržela kontinuita pojištění a zájem nabyvatele byl pro případ pojistné události kryt. V okamžiku, kdy však pojistník oznámí skutečnost, že došlo k zániku vlastnického práva, pojištění zaniká a je na nabyvateli, aby si zajistil vlastní pojištění svého zájmu.

S tím pak souvisí otázka, zda je, vzhledem k problematice subjektivního a objektivního pojetí pojistného zájmu, podle současné právní úpravy možné, aby si původní vlastník, tedy

⁷⁹ HAAS. In: ŠVESTKA: *Občanský zákoník...*, s. 613-616.

⁸⁰ KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Pojišťovací právo*. 2. přepracované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 307-317.

⁸¹ ŠIMEK, Robert. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník § 2716-2893. Velký komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 330-332.

pojistník s pojistitelem již při uzavírání pojistné smlouvy ujednali, že pojištění pokračuje automaticky vůči nabyvateli, který není v této době známý (k tomu blíže viz kapitola 3).

1.5 Pojištění vlastního a cizího pojistného zájmu

Z dikce § 2762 a § 2764 se může na první pohled zdát, že zákon stanovuje nutnost existence pojistného zájmu vždy a pouze u pojistníka.⁸² Obecně je pak uzavíráno, že není nutné, aby měl pojistný zájem i někdo jiný.⁸³ Občanský zákoník přitom rozlišuje dva režimy pojištění pojistného zájmu, a to pojištění pojistného zájmu vlastního a pojištění pojistného zájmu cizího (§ 2767).

Podle dosavadní literatury převládal názor, podle kterého je ve škodovém pojištění majetku shledáván předmětem pojištění majetek zejména ve smyslu hmotné věci (teorie majetku⁸⁴), respektive její celkové vlastnické hodnoty,⁸⁵ a nikoliv diferencovaný pojistný zájem k této věci, který rovněž podle současné právní úpravy představuje samostatnou věc nehmotnou a tvoří majetek. Pojistný zájem má v tomto chápání představovat pouze náležitost každého pojistníka k platnosti pojistné smlouvy. Tedy nerozdělují se jednotlivé pojistné zájmy k věci a nezkoumá se, který zájem má být konkrétní pojistnou smlouvou pojištěn.

To pak znamená, že pojištěným je vždy nutně vlastník, pojistníkem osoba, která má jiný pojistný zájem na této věci, a proto chce sjednat pojištění (chce pojistit vlastní pojistný zájem na této věci) a oprávněným z pojištění může být pojistník, pojištěný, anebo nějaká další třetí osoba, která má vyinkasovat pojistné plnění, ale k předmětu pojištění nemusí mít žádný vztah. V této souvislosti je třeba se ptát i na nutnost pojistného zájmu oprávněné osoby z pojištění. Zákon s potřebou pojistného zájmu u této osoby nepočítá a v případě, že tato oprávněná osoba a pojištěný k tomu dají souhlas, bude pojistná částka této osobě vyplacena (§ 2767 ve spojení s § 2768).

Jak však již bylo podrobně popsáno výše, ve škodovém pojištění majetku nemůžeme za předmět pojištění považovat pouze konkrétní hmotnou věc (respektive její plnou vlastnickou hodnotu), ale je jím každý pojistný zájem k této věci, který podle širokého vymezení věci taktéž představuje věc nehmotnou a majetek pojištěného. Podle současné úpravy tak může nastat několik případů. Za prvé, pojistník pojišťuje svůj vlastnický zájem na vlastní věci. Tento případ nečiní žádné problémy. Dalším případem může být, že pojistník má pojistný zájem na cizí věci, tedy na věci, kterou nevládní. Pojistník má obecně možnost tento zájem pojistit přímo (§ 2761

⁸² RŮŽIČKA, Hynek. In: PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 2914-2915.

⁸³ ELIÁŠ: *Nový občanský zákoník...*, s. 979-983.

⁸⁴ FUHRER: *Vom Gegenstand der Versicherung...*, s. 135-136.

⁸⁵ WAWERKOVÁ. In: HULMÁK: *Občanský zákoník VI. ...*, s. 1310-1312.

a § 2762), anebo může přistoupit k pojištění cizího (vlastnického) pojistného zájmu podle § 2767. Současně je možné, aby pojistník podle § 2767 pojistil cizí (nevlastnický) pojistný zájem na cizí věci (k této problematice podrobněji kapitola 2).

Důležité tak vždy je, aby z dané pojistné smlouvy bylo srozumitelné, jaký konkrétní pojistný zájem se pojišťuje, zda jde o zájem vlastní, nebo cizí a v čí prospěch se pojištění sjednává. Stejně uzavírá i Kubáň, když ten dokonce dovozuje, že v době uzavření smlouvy ani nemusí být určeno, která osoba je nositelem pojišťovaného zájmu, jelikož tato osoba může být určena teprve v budoucnu.⁸⁶ Což je ovšem tvrzení, které vychází spíše z objektivního pojetí pojistného zájmu⁸⁷ (k řešení této problematiky viz kapitola 3).

Pokud bychom zůstali v režimu, že předmětem pojištění je pouze hmotná věc a jeho plná hodnota (nikoliv jiný zájem), pojištěným by byl vždy vlastník věci, a to i v případě, že jiný nositel pojistného zájmu na této věci by chtěl přímo pojistit tento svůj zájem (nikoliv celou věc). To znamená, že i v tomto případě by vlastník věci musel dát souhlas, aby pojistné plnění nabyl pojistník (§ 2767) nebo jiná oprávněná osoba (§2768). Přitom pojišťovaný zájem a zájem vlastnický budou v tuto chvíli dva zcela rozličné vztahy (viz kapitola 2), stejně tak vůbec nic není vlastníkovu do vztahu mezi pojistníkem a oprávněnou osobou z pojištění, není tedy vůbec důvod, aby právě on rozhodoval, kdo může obdržet pojistné plnění. Naopak v případě, že pojistník pojistí přímo vlastní zájem na cizí věci, stane se pojištěným podle § 2767, a právě on bude udělovat souhlas s tím, aby pojistné plnění obdržela třetí osoba.

§ 2767 má tedy zahrnovat ty případy, kdy pojistník sjednal pojištění, ve kterém pojistil cizí pojistný zájem, přičemž oprávněným z tohoto pojištění má být on sám, to je pak podmíněno souhlasem osoby, jejíž pojistný zájem je obsahem samotné smlouvy (pojištěný). Opačnou situací pak je, když pojistný zájem má pojistník (vlastní pojistný zájem), ale oprávněnou osobou má být někdo třetí bez pojistného zájmu (§ 2768). Shodně například i Kubáň.⁸⁸ Je ještě důležité zmínit, že právě § 2768 odst. 2 počítá taktéž se situací, že je ve prospěch třetí osoby pojištěn cizí zájem. Pro srozumitelnost osoba A má pojistný zájem (pojištěný), ten nechá pojistit osoba B (pojistník) a osoba C má vyinkasovat pojistné plnění, do toho lze ještě přimíchat například vlastníka hmotného majetku, který v těchto vztazích nemusí být vůbec žádným subjektem.

Za současné právní úpravy je tedy nutné ve škodovém pojištění majetku za pojištěného považovat toho, jehož zájem je v dané smlouvě pojišťován. Je současně nutné, aby byl tento zájem konkrétně identifikován. V této souvislosti je možné uvažovat tyto situace:

⁸⁶ KUBÁŇ, Drahomír. Pojistný zájem jako základní kámen pojištění. *Pojistný obzor*, 2015, roč. 92, č. 2, s. 25-28.

⁸⁷ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 126-128.

⁸⁸ KUBÁŇ: Pojistný zájem jako základ..., s. 27.

1) obsahem smlouvy je zájem pojistníka, plnění má inkasovat třetí osoba, v tomto postačí souhlas pojistníka (ten je zároveň i pojištěný) a oprávněné osoby (2768)

2) obsahem smlouvy je zájem třetí osoby (pojištěný), ta má taktéž vyinkasovat plnění, zde bude postačovat, pokud s tím třetí osoba bude souhlasit (2768)

3) obsahem smlouvy je zájem třetí osoby (pojištěný), plnění má vyinkasovat pojistník, opět postačí souhlas třetí osoby (2767)

4) obsahem smlouvy je zájem osoby A (pojištěný), smlouvu uzavřela osoba B (pojistník) a plnění má vyinkasovat osoba C. V tomto případě je nutné, aby osoba A dala souhlas tím, že pojistné plnění neobdrží ona (§ 2767), osoba B určila oprávněným z pojištění osobu C a tato osoba dala souhlas s přijetím pojistného plnění (§ 2768).

Pojistník tedy může a často bude pojišťovat cizí pojistný zájem, pokud tedy z § 2764 vyplývá, že „[n]eměl-li zájemce pojistný zájem“, respektive „[p]ojistil-li pojistník vědomě neexistující pojistný zájem“, je pojistná smlouva neplatná, tak potom je nutné vykládat toto ustanovení extenzivně tak, že pojišťovaný zájem nemusí být přímo pojistníkův (pojištění vlastního zájmu), ale i třetí osoby (pojištění cizího zájmu). Přičemž podle § 2767 bude vždy právě na pojištěném, kdo obdrží pojistné plnění, tedy bez souhlasu osoby, jejíž zájem byl pojištěn a které vznikla škoda představující hodnotu pojištěného zájmu, nelze s pojistným plněním v důsledku disponovat.

1.6 Vztah pojistného zájmu a pojištění cizího pojistného nebezpečí podle § 2767

Jak již bylo uvedeno v předchozí podkapitole, § 2767 má tedy zahrnovat ty případy, kdy pojistník sjednal pojištění, ve kterém pojistil cizí pojistný zájem, přičemž oprávněným z tohoto pojištění má být on sám, to je pak podmíněno souhlasem osoby, jejíž pojistný zájem je obsahem samotné smlouvy (pojištěný). Zejména v důvodové zprávě a v naprosto veškeré literatuře je dnes dovozováno, že v případě uzavření pojištění cizího pojistného nebezpečí (tedy pojištění cizího pojistného zájmu) musí mít pojistník současně na věci sám určitý pojistný zájem.⁸⁹ To tedy znamená, že ačkoliv pojistník vědomě pojišťuje cizí pojistný zájem na určité věci a nemá k této věci taktéž nějaký pojistný zájem, museli bychom podle § 2764 dovodit, že pojistná smlouva je neplatná.

Závěr, že pojistník musí mít pojistný zájem za každé situace, může na první pohled vyplývat z § 2762. Zde zákon stanovuje, za jakých okolností bude mít pojistník pojistný zájem, když podle odst. 1 platí, že má pojistník vždy pojistný zájem na vlastním životě a zdraví a dále stanovuje vyvratitelnou právní domněnku, podle které má pojistný zájem na životě a zdraví jiných osob, „osvědčí-li zájem podmíněný vztahem k této osobě, ať již vyplývá z příbuzenství nebo je podmíněn

⁸⁹ WAWERKOVÁ. In: HULMÁK: *Občanský zákoník VI. ...*, s. 1312-1317.

prospěchem či výhodou z pokračování jejího života.“ Podobně v odst. 2, který stanovuje, že pojistník má pojistný zájem na svém majetku a dále stanovuje vyvratitelnou právní domněnku, podle které má pojistník pojistný zájem na cizím majetku v případě, že osvědčí, že by mu bez tohoto majetku hrozila přímá majetková ztráta. Nejvíce problémů ve výkladu pak zřejmě činí odstavec 3, podle kterého platí, že dal-li pojištěný souhlas s pojištěním, má se za to, že pojistný zájem byl prokázán.

Obecně ke vztahu § 2761 a § 2762 nutno uvést, že § 2761 vytváří obecnou definici pojistného zájmu,⁹⁰ která je postavena na skutkovém pojetí (oprávněná potřeba kohokoliv, kdo má k chráněnému objektu jakýkoliv majetkový vztah), a současně generální klauzuli, která je pak následně zpřesněna konkrétními příklady v § 2762, jehož účelem je zjevně „ukázat cestu“, jak s pojistným zájmem v praxi pracovat a jak ho v praxi aplikovat. Tedy § 2762 má určitým způsobem konkretizovat generální klauzuli v § 2761. Zákonodárce se tedy snažil uvést konkrétní případy, aby dal určitý návod k chápání generální klauzule. Přičemž se zřejmě inspiroval § 2419 a § 2481 quebeckého občanského zákoníku, nahradil však slovo osoba právě slovem pojistník. Současně je třeba poukázat, že § 2761 a § 2762 se vztahují zejména k pojištění vlastního zájmu, ve kterém bude muset pojistník opravdu vždy mít pojistný zájem. Pokud však půjde o pojištění zájmu cizího, nebude to osoba pojistníka, u které budeme zájem zkoumat, ale právě osoba pojištěného.

Je tedy nutné uzavřít, že zákonodárce chtěl § 2762 odst. 1 a odst. 2 pouze zpřesnit, kdy a v jakých situacích bude mít osoba pojistný zájem a kdy to lze předpokládat. Nelze však z tohoto ustanovení dovozovat, že při uzavírání pojistné smlouvy musí mít pojistný zájem vždy pojistník (jinak v obnosovém pojištění a v pojištění pasiv), který jím při uzavírání pojistné smlouvy musí pouze disponovat, ačkoliv jeho nositelem bude při pojištění cizího zájmu úplně jiná osoba. Jde tedy vždy o zájem pojištěného, kterým může být, ale nutně vždy nebude pojistník. I v případě pojištění cizího pojistného zájmu podle § 2767 bude mít pojistník ve většině případů rovněž určitý pojistný zájem k předmětné věci, ale k platnosti pojistné smlouvy toto není nutné, nebylo by totiž vůbec racionální, aby musel mít pojistník pojistný zájem k určité věci, a přitom pojistil úplně jiný cizí pojistný zájem, který je zcela odlišný (viz kapitola 2). Stejně tak není představitelné, aby zde existovala povinnost pojistníka „mít zájem na zájmu“. Tedy k platnosti je nutno, aby pojistník pojistil konkrétně identifikovaný pojistný zájem, ať už je nositelem sám pojistník, nebo pojišťuje cizí zájem.

Pokud jde o odstavec 3, tak tento je v určitém aspektu využitelný prakticky pouze v pojištění obnosovém (viz kapitola 4), protože pojistný zájem ve škodovém pojištění majetku je rázu skutkového, který lze určit pouze na základě reálné skutečnosti v reálném světě, nikoliv

⁹⁰ HAAS. In: ŠVESTKA: *Občanský zákoník...*, s. 437.

pouze na základě souhlasu pojištěného, tedy například nositele vlastnického pojistného zájmu k určité věci.⁹¹ Jinými slovy vlastník věci nemůže pouhým svým souhlasem s pojištěním u cizí osoby založit jeho majetkový vztah k určité věci.

Nadto je nutné zdůraznit rozdíl mezi souhlasem podle § 2762 odst. 3 a podle § 2767 odst. 1, jak uzavírá Šimek,⁹² v případě souhlasu v úpravě pojištění cizího pojistného nebezpečí jde o souhlas pojištěného, aby pojistné plnění vyinkasoval pojistník, přičemž k souhlasu v § 2762 odst. 3 dovozuje, že jde o „*oprávnění, že pojistník může působit jako pověřený správce rizik pro pojištěného (cizího zájmu), případně může pojistnou ochranu pojištěnému darovat*“, tedy tento souhlas pojištěného by měl potvrzovat, že pojistník může pro jeho zájem uzavřít pojistnou smlouvu, uzavření pojistné smlouvy se bez tohoto souhlasu však stejně obejde (viz dále), proto je toto ustanovení ve škodovém pojištění majetku nepoužitelné.

Je tedy nutné konstatovat, že občanský zákoník v žádné části povinnost pojistného zájmu u pojistníka při pojištění cizího zájmu nestanovuje a současně je nutné si uvědomit, že pojistník pojistné plnění může inkasovat pouze za předpokladu, že s tím souhlasí pojištěný. Nebo dokonce má jít toto pojistné plnění přímo pojištěnému (§ 2768). Nemůže tedy docházet ke zneužívání a spekulacím. Mám proto za to, že není nutné, aby pojistník v těchto případech musel prokazovat svůj pojistný zájem, protože předmětem pojistné smlouvy má být cizí zájem, kterým pojistník disponuje a pojistná smlouva tak obsahuje svou nutnou náležitost, díky níž není neplatná. Přičemž zájem pojistníka v tomto typu pojištění není vůbec podstatný.

Pojištění na cizí pojistné nebezpečí podle § 2767 přesto bude většinou uzavírat osoba, která je současně nositelem určitého odvozeného pojistného zájmu, typicky v českých realitách půjde o banku jako zástavního věřitele, dodavatele energií (v případě pojištění domácnosti)⁹³ atd., zkrátka pojistníka ve formě distributora pojištění (viz výše zákon o distribuci pojištění), kdy pojistník uzavře rámcovou smlouvu pro zájem většího množství pojištěných. K užití tohoto institutu docházelo například i v pojištění schopnosti splácet úvěr,⁹⁴ kdy banka jako pojistník poskytla pojištěnému úvěr a současně sjednala pojištění schopnosti splácet tento úvěr. Ačkoliv byl pojišťován zájem klienta banky, v případě dostavení se pojistné události podle pojistné smlouvy by pojistné plnění nabyla banka jako pojistník.

⁹¹ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 306-307.

⁹² Tamtéž, s. 306.

⁹³ Rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 10. 5. 2021, sp. zn. 22 C 112/2021.

Rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 30. 3. 2021, sp. zn. 39 C 21/2021.

Rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 22. 3. 2021, sp. zn. 22 C 61/2021.

⁹⁴ Blíže například:

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 12. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4115/2010,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2017, č. j. 23 Cdo 4513/2016-155, respektive

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3009/17.

Nutné je současně zmínit, že podle § 4 odst. 7 písm. a) zákona o distribuci pojištění, do novely zákona⁹⁵ účinné od dne 1. 5. 2020 platilo speciální pravidlo, že pojistník při vykonávání své podnikatelské činnosti může nabízet možnost stát se pojištěným, jestliže má pojistný zájem vyplývající z prodeje zboží nebo poskytování služby v rámci svého podnikání nebo podnikání jiné s ním propojené osoby, členství pojištěného v zájmovém nebo profesním sdružení, pracovněprávního, služebního nebo jiného obdobného vztahu pojištěného k pojistníkovi, nebo kulturních, sportovních či jiných obdobných činnostech pojistníka.⁹⁶ Po této novele bylo pravidlo upraveno tak, že byla nahrazena formulace nutnosti pojistného zájmu pojistníka na formulaci, že pojistník může nabízet možnost stát se pojištěným, jestliže pojištění souvisí s výše uvedenými možnostmi.

Tedy i ve speciální právní úpravě došlo k opuštění pojmu pojistného zájmu, který musel mít podle původní úpravy pojištěný i pojistník, protože nejde ztotožňovat pojem pojistný zájem ve smyslu § 2761 s jinými motivacemi k uzavření pojištění, tedy motivace pojistníka uzavřít pojištění může být různá a nemusí nutně spadat do režimu pojistného zájmu. Jelikož za této situace je předmětem pojistné smlouvy pojistný zájem pojištěného, pojistný zájem pojistníka je pro potřeby náležitostí pojistné smlouvy irelevantní.

Lze si totiž rovněž představit situace, kde pojistník, který pojišťuje cizí pojistný zájem, nebude mít současně žádný pojistný zájem na předmětné věci. Zejména půjde o situaci, kdy existuje mezi pojistníkem a pojištěným určitý vnitřní vztah (Šimek⁹⁷ tento vztah definuje, jako nepřímé zastoupení pojištěného pojistníkem), který je pojistiteli skryt a de facto ho ani tento vnitřní vztah zajímat nemusí⁹⁸ (kvůli úpravě § 2767), podle kterého, ať už z jakýchkoliv ekonomických důvodů, se pojistník zaváže pro pojištěného zajistit a obhospodařovat pojištění jeho pojistného zájmu. Pojistné plnění přitom může vyinkasovat přímo pojištěný (§ 2768), nebo pojistné plnění přebere pojistník (§ 2767), který ho následně předá pojištěnému (kterému reálně vznikla škoda realizací pojistné události), nebo si ho na základě jejich vnitřního vztahu a dohody ponechá (například za nějaké protiplnění).⁹⁹

Je nutné konstatovat, že v dosavadní literatuře a převážné praxi je tento závěr (pojistník, nepotřebuje při pojištění cizího zájmu být rovněž nositelem pojistného zájmu) minoritní, či spíše

⁹⁵ Zákon č. 119/2020 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti regulace podnikání na finančním trhu, ve znění tohoto zákona.

⁹⁶ Česká národní banka. Dohledový benchmark č. 1/2020 k některým povinnostem pojišťovny a pojistníka při nabízení možnosti stát se pojištěným [online]. Praha: Česká národní banka, 2020. Dostupné z:

https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/dohled-financi-trh/galleries/vykon_dohledu/dohledove_benchmarky/download/dohledovy_benchmark_2020_01.pdf.

⁹⁷ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 358-360.

⁹⁸ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 158.

⁹⁹ Blíže k těmto možným vztahům:

ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 358-392.

rarity. Šimek¹⁰⁰ například dovozuje, že pojistník musí disponovat odvozeným pojistným zájmem (tedy například nájemce pojistí primární vlastnický zájem na věci), čímž mu vzniká právo disponovat s pojistným vztahem (pojistnou smlouvou), anebo v případě, že tento zájem nemá (nicméně existuje nějaký vnitřní vztah mezi pojistníkem a pojištěným, nebo jde o pouhé darování pojistné ochrany), tak mu toto právo vznikne pouze souhlasem pojištěného ve smyslu § 2762 odst. 3.

Tyto závěry však nemají žádnou právní oporu, § 2767 ani § 2768 nepožadují po pojistníkovi, aby měl při uzavírání pojištění cizího zájmu rovněž svůj zájem k předmětnému majetku, a z obecných ustanovení o pojistném zájmu tato povinnost rovněž dovodit nelze (viz výše). Rovněž nelze dovození této povinnosti shledat ani jako racionální, protože jak již bylo popsáno výše, pojistník v tomto typu pojištění nemůže inkasovat pojistné plnění bez souhlasu pojištěného, není ani nutné trvat na pojistném zájmu pojistníka k předmětné věci, když tento zájem vůbec pojišťován být nemá. Současně není racionální, aby se souhlas pojištěného doubloval, souhlas pojištěného je již nutně implikován v souhlasu, že pojistník vyinkasuje pojistné plnění od pojistitele (i přesto, že se skutečně jedná o jiný typ jednání).¹⁰¹ Jen těžko si lze totiž představit, že pojištěný souhlasí, aby pojistník inkasoval pojistné plnění z pojištění jeho zájmu, ale nesouhlasí, aby byl tento jeho zájem pojistníkem pojištěn.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 348-357.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 306-307.

2 Pojištění „odvozeného“ pojistného zájmu

Šimek¹⁰² u institutu pojištění cizího pojistného nebezpečí (§ 2767) shodně dochází k závěrům, že toto ustanovení má dopadat na případy, kdy pojistník pojišťuje cizí pojistný zájem, stejně tak popisuje různé možnosti, v jakých se jednotlivé subjekty pojištění budou moci ocitát (viz kapitola 1.5). Přičemž velmi zevrubně popisuje jednu ze situací popsanych výše, kdy pojistník pojistí cizí pojistný zájem ve prospěch jeho nositele (pojištěného), tzv. pojištění na cizí účet.¹⁰³

Pojištění na cizí účet popisuje jako situaci, kdy nositel odvozeného zájmu, tedy zájmu slabšího vůči zájmu primárnímu (například nájemce vůči vlastníkovvi, zástavní věřitel vůči vlastníkovvi atd.) může pojistit svůj odvozený zájem, aniž by potřeboval souhlas nositele primárního zájmu, tedy ve většině případů vlastníka věci. Přičemž zároveň dodává, že to je v praxi v podstatě jediná možnost, jak může nositel odvozeného zájmu sám (bez souhlasu nositele zájmu primárního) uzavřít škodové pojištění k věci, které není vlastníkem právě bez souhlasu vlastníka.¹⁰⁴

Tento svůj závěr blíže rozebírá na příkladu zástavního věřitele,¹⁰⁵ když zejména dovozuje, že „[o]bjektivní koncepce pojistného zájmu (§ 2761 ObčZ) poskytuje zástavnímu věřiteli v zásadě tři možnosti sjednání pojištění týkající se zajištění jeho majetkových práv, z nichž pouze dvě jsou prakticky uskutečnitelné. Pojistitelé zpravidla nejsou ochotni pojistit zájem zástavního věřitele na cizí věci v jeho prospěch, neboť tato okolnost může vést ke spekulacím, a také je velmi obtížné tento zájem zástavního věřitele ocenit,“ a dále pojmenovává další dvě možnosti, jak může zástavní věřitel docílit pojištění zajištěné věci, jako „pojištění „plnobodnotného“ vlastnického zájmu na vlastní věci anebo na věci cizí (§ 2767 a 2768 ObčZ). Účelem pojistné smlouvy na cizí účet (fremde Interesse) není pojistit vlastnický zájem třetí osoby, ale krytí pojistníkův zájem na věci cizí (...).“

Jinými slovy řečeno, pokud se chce nositel pojistného zájmu pojistit před následky pojistné události u věci, u které on sám není vlastníkem, ale má k této věci pouze tzv. odvozený pojistný zájem, má možnost pouze přimět nositele primárního zájmu, aby sám pojistil svůj zájem, anebo sám uzavřel pojištění na cizí účet, čímž sám jako pojistník pojistí hlavní pojistný zájem. Přičemž v obou případech je druhotně současně pojištěn i jeho odvozený pojistný zájem.

Přinejmenším zarážející je závěr, že v praxi není v podstatě možné, aby nositel jiného, než vlastnického pojistného zájmu neměl šanci tento zájem sám pojistit, „neboť tato okolnost může vést ke spekulacím, a také je velmi obtížné tento zájem zástavního věřitele ocenit.“ Nabízí se tedy otázka, zda má veškeré odborná debata o institutu pojistného zájmu smysl, když praxe formování ve smyslu

¹⁰² ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 349-352.

¹⁰³ § 69 zákona o pojistné smlouvě 1917 a 1934.

¹⁰⁴ ŠIMEK, Robert. Prímý nárok zástavního věřitele pro případ pojištění zástavy. *Obchodněprávní revue*, 2019, roč. 11, č. 1, s. 5.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 4.

factual expectancy, respektive ve smyslu oprávněné potřeby ochrany odmítá a připouští pouze pojištění vlastnického zájmu (ve kterém může být teoreticky kryt i jiný zájem). Jinde však tento závěr koriguje, když připouští, aby pojištění svého uživatelského zájmu sjednal samostatně například nájemce, pachtýř apod.¹⁰⁶

2.1 Pojištění na cizí účet

Současná úprava pojistného práva termín pojištění na cizí účet nezná. Tento institut se však objevoval již v zákoně o pojistné smlouvě 1917 a v zákoně o pojistné smlouvě 1934.¹⁰⁷ Definičními znaky pojištění na cizí účet spočívaly v možnosti pojistníka uzavřít pojistnou smlouvu vlastním jménem pro zájem třetí osoby, ať už byla tato třetí osoba ve smlouvě konkrétně označena, anebo ne. Jak bude konkrétně rozebráno v kapitole 3, pojištění na cizí účet současně umožňovalo, aby byl druh pojistného zájmu (například vlastnický zájem) určen pouze povšechně a neurčitě a de facto tak široce vymezeným zájmem mohlo být pojištěno větší množství zájmů na věci. Tedy pojištění na cizí účet představovalo výjimku ze subjektivního pojetí pojistného zájmu, podle kterého by za normálních okolností měl být pojistný zájem, který má být pojištěn, dostatečně definován.¹⁰⁸ Pro případ že nebylo jisté, jestli pojistník pojišťuje svůj zájem na cizí věci, nebo cizí zájem, tak v pochybnostech platilo, že pojistník uzavřel pojištění na cizí účet, tedy pojistil cizí zájem, kterým měl de facto být i jeho odvozený zájem,¹⁰⁹ jak dnes dovozuje i Šimek. Pojištění na cizí účet neprováděl pojistník jménem pojištěného jako jeho zástupce, ale jménem svým a byl tak smluvní stranou, která byla povinna platit pojistné. Jednalo se tedy o dlužníka pojistitele, zatímco naopak pojištěný byl v případě pojistné události jeho věřitel, protože pojistitel byl povinen pojistné plnění vyplatit právě jemu.

Pojištěnému tedy náležela veškerá práva v případě pojištění na cizí účet (zejména právo na výplatu pojistného plnění), kromě práva na vydání pojistky, toto právo náleželo pojistníkovi, pokud o pojistku požádal.¹¹⁰ Pokud pojistník obdržel ke sjednanému pojištění na cizí účet pojistku, mohl také převádět práva a přijímat placení, včetně pojistného plnění, které byl poté povinen převést na pojištěného, vyjma případů, kdy nebyly uspokojeny jeho nároky, které mu příslušely v souvislosti s pojištěnou věcí proti pojištěnému. Tedy pro případ, že pojistník uzavřel pojištění na cizí účet, aby zejména chránil svůj majetkový zájem na cizím majetku, tak zákon

¹⁰⁶ Tamtéž., s. 19.

¹⁰⁷ Ve škodovém pojištění v § 69

¹⁰⁸ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 146-149.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

o pojistné smlouvě 1917 i zákon o pojistné smlouvě 1934 mu dával možnost, jak se svého nároku z pojistného plnění domoci před pojištěným.¹¹¹

Současně zákon o pojistné smlouvě 1917 a zákon o pojistné smlouvě 1934 pamatoval na situaci, kdyby pojistník chtěl zneužít držbu pojistky a uzavřel by pojištění na cizí účet za podvodným účelem pro svůj zisk bez vědomí pojištěného. Tedy, i když byla ve prospěch pojistníka vydána pojistka, tak pojistitel mohl po pojistníkovi požadovat, aby pro vyplacení pojistného plnění doložil souhlas pojištěného.¹¹²

Institut pojištění na cizí účet (Versicherung auf fremde Rechnung) zná i současná německá úprava pojistné smlouvy, když podle § 43 an. VVG platí obdobně jako v zákoně o pojistné smlouvě 1917 a 1934, že pojistník může uzavřít svým jménem pro zájem a ve prospěch jiné osoby, ať už je tato osoba uvedena, nebo ne.¹¹³ Institut s obdobnými pravidly obsahuje i rakouský zákon o pojistné smlouvě v § 74 an. (Versicherung für fremde Rechnung).

2.2 Porovnání pojištění na cizí účet a pojištění cizího pojistné nebezpečí podle § 2767 ve spojení s pojištěním ve prospěch třetího podle § 2768

Jak již bylo výše uvedeno, dnešní právní úprava přímo neupravuje institut pojištění na cizí účet, nicméně tento koncept můžeme částečně nahradit spojením pojištění cizího pojistného nebezpečí podle § 2767 a pojištěním ve prospěch třetího podle § 2768.

Institut pojištění cizího pojistného nebezpečí byl v nové úpravě převzat z § 10 zákona o pojistné smlouvě 2004, ve kterém však byl tento institut označen jako pojištění cizího pojistného rizika, ani jedno z těchto označení není úplně přesné, protože pojistník ve škodovém pojištění majetku nepojišťuje ani nebezpečí, ani riziko, ale pojišťuje určitý pojistný zájem,¹¹⁴ který může být pomocí určení pojistného nebezpečí definován. Podle § 2767 rovněž nepojišťuje svůj zájem, ale cizí zájem třetí osoby (shodně jako u pojištění na cizí účet). Stejně tak pojistník nevystupuje jako zástupce pojištěného, ale jedná svým jménem.

Naopak od pojištění na cizí účet zde není explicitně určeno, že pojištěný zájem není nutné definovat jejím nositelem, tedy tuto osobu v pojistné smlouvě označit. Naopak i na toto pojištění se v souvislosti s definováním pojistného zájmu nesou stejné nároky jako v případě pojištění zájmu vlastního. To znamená, že pokud by pojistník dostatečně nedefinoval zájem, kterým disponuje, smlouva by byla podle § 2764 neplatná (k tomu blíže v kapitole 3). Stejně tak § 2767 v první řadě počítá s tím, že pojistník uzavírá pojištění pro sebe, tedy že pojistné plnění bude v případě pojistné události vyplaceno jemu, přičemž k tomu musí dostat souhlas od pojištěného,

¹¹¹ § 70 zákona o pojistné smlouvě 1934

¹¹² HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 146-149.

¹¹³ DEUTSCH, IVERSEN: *Versicherungsvertragsrecht...*, s. 69-72.

¹¹⁴ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 348.

tedy od nositele pojištěného zájmu a až v případě, že tento souhlas nedostane, nebo před realizací pojistné události zemře, může za určitých okolností nabýt právo k pojistnému plnění právě pojištěný.

Spojením pravidel podle § 2767 a § 2768 bychom se mohli dostat k modelu pojištění na cizí účet, tedy že pojistník pojistí cizí pojistný zájem ve prospěch jeho nositele (pojištěný). Souhlas pojištěného se podle § 2767 vztahuje pouze k vyplacení pojistného plnění ve prospěch pojistníka, v tomto případě by tedy mohl pojistník pojištění uzavřít bez nutnosti souhlasu pojištěného, přičemž tento souhlas by byl vyžadován až s přijetím pojistného plnění (§ 2768). Tedy pojistník může uzavřít pojistnou smlouvu, ve které pojistí cizí pojistný třetí osoby bez jejího souhlasu (viz kapitola 1.5), ta projeví souhlas s přijetím pojistného plnění po realizaci pojistné události. Tento koncept nahrazuje pojištění na cizí účet, tak jak s ním pracují zahraniční právní úpravy a předchozí právní úprava na našem území. Nutno však zopakovat, že ani v § 2768 není výslovně uvedeno, že pojistník může uzavřít pojištění cizího zájmu bez označení jeho nositele, tedy koncept vytvořený spojením pravidel podle § 2767 a § 2768 nevytváří v současné úpravě pojistné smlouvy prvek objektivního pojistného zájmu a vždy bude nutné pojistný zájem dostatečně označit. Současně je nutné se při této konstrukci ptát, co se stane s pojistným plněním, pokud ho pojištěný v případě realizace pojistné události v souladu s § 2768 nepřijme. Je nutno konstatovat, že pokud pojištěný odmítne převzít pojistné plnění a současně nedá souhlas, aby toto pojištění nabyl pojistník, mělo by pojištění zaniknout a pojistné plnění by nemělo být vyplaceno nikomu ve smyslu § 2767 a § 1767 odst. 2.¹¹⁵

Je ještě nutno podotknout, že Šimek¹¹⁶ dnes terminologicky rozlišuje pojištění vlastního a cizího zájmu a pojištění na cizí a vlastní účet, přičemž pojištění na cizí účet vidí pouze jako situaci, kdy má být pojistné plnění vyplaceno třetí osobě a pojištění na vlastní účet, jako pojištění, kdy má být pojistné plnění vyplaceno pojistníkovi. Nepojímá tedy pojištění na cizí účet jako pojištění cizího pojistného zájmu ve prospěch pojištěného (2767 ve spojení s § 2768), ačkoliv na některých místech s tímto konceptem přesně takto pracuje. V zásadě však jde pouze o terminologickou nejasnost, která nemá významnější dopad.

2.3 Primární zájem vs. odvozený a další možné zájmy

Důležitost pojistného zájmu je od počátku jeho formování mimo jiné zásadní v konkretizaci pojistné smlouvy a předmětu pojištění. Věc, před jejíž poškození pojistnou událostí se pojištěný chrání, totiž může být předmětem různých zájmů, a to jak různých osob, tak i jedné

¹¹⁵ Současně pojistný zájem pojistníka není v tomto pojištění vůbec kryt (viz dále), proto ani není možné, aby mu z tohoto pojištění bylo vyplaceno pojistné plnění.

¹¹⁶ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 350-351.

osoby. Tím nejtýpčtějším a nejzákladnějším zájmem bude zájem vlastnický (primární zájem), který představuje základ zájmu hospodářského, který adekvátně koresponduje s právy k věci, jež zahrnuje celkové vlastnické právo v celé jeho šíři, tedy celkové ovládání věci zahrnující užívání, spotřebu apod.¹¹⁷ Přičemž i vlastník může mít kromě tohoto „základního zájmu“, kterému odpovídá pojistná hodnota věci současně i další zájmy, například zájem „výrobní“, který odpovídá potřebě zachování věci v rámci podnikatelské činnosti, kterou mu přináší i několiknásobné zisky, než je jen základní hodnota věci, tedy jakýsi zájem ušlého zisku, věci zvláštní oblíbenosti atd. Tedy zájmy, které budou převyšovat nominální hodnotu věci.¹¹⁸

Současně existují případy, kdy k jedné věci můžeme identifikovat zájmy různých osob (tzv. konkurenční zájmy¹¹⁹). Vlastnické právo k věci s sebou nese širokou paletu práv k této věci, typicky „*věc držet, užívat a požívat její plody a užítky a právo věc zcizit či s ní jinak disponovat. Dále jde o ius abutendi, tedy právo působit na podstatu věci, měnit ji, ba i zničit. Vlastník má též právo opřít se neoprávněným zásahům.*“¹²⁰ Přičemž obsah tohoto vlastnického práva není tvořen součtem těchto dílčích oprávnění a existence žádného z nich není podmíněna existencí vlastnického práva. Odpadne-li některé z uvedených dílčích oprávnění jednotlivě (např. dá-li vlastník svou věc do nájmu nebo do výpůjčky), či odpadne-li vcelku, nemá to vliv na existenci ani na trvání vlastnického práva. Naopak, pomine-li omezení, obnoví se vlastnické právo v původním rozsahu. Tím je podmíněna elasticita vlastnického práva. Vlastnické právo tedy nezanikne, pozbude-li vlastník právo věc užívat, držet, požívat či jiné ze svých dílčích oprávnění.¹²¹ Tedy ostatní konkurenční zájmy budou typicky odvozeným právem, vzniklým odloupenutím části vlastnických práv (věcně právně či obligačně), typicky tedy půjde o zájem zástavního věřitele, nájemce, pachtýře apod. Tyto konkurenční zájmy jsou současně podle současné úpravy věcmi v právním smyslu a představují majetek nositelů jednotlivých zájmů.

Nadto je nutné zopakovat, že pojistný zájem k určité věci mohou mít i jiné osoby, kromě vlastníka a dalších osob, které k věci mají nějaké právo, to může být jakákoliv osoba, u které existuje objektivní oprávněná potřeba ochrany před následky pojistné události, při níž by došlo k poškození věci. Lze si například představit situaci vlastníka pozemku, jehož soused má na svém pozemku postavenou zeď, díky níž mu nefouká na jeho pozemek silný vítr. Pokud by došlo ke zboření zdi, vlastníku pozemku by vznikla škoda (horší zhodnocení pozemku, zhoršení užívání atd.). Obecně lze konstatovat, že tato osoba má na zdi na vedlejší zahradě majetkový zájem,

¹¹⁷ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 147.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ SPÁČIL, Jirí. In SPÁČIL, Jirí a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976-1474). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 139-144.

¹²¹ Tamtéž.

současně však nelze dovodit, že by tento vztah byl jeho věcí a majetkem. Podle § 2811 občanského zákoníku se však v rámci škodového pojištění majetku vyrovnává pouze úbytek majetku vzniklý v důsledku pojistné události. Ačkoliv je tedy obecně konstatováno, že pojistný zájem je definován skutkově (*factual expectancy*), tedy jde o jakýkoliv skutkový vztah k určitému objektu, tak současně pokud tento zájem netvoří majetek, nemůže mu být jeho škoda v rámci tohoto pojištění nahrazena. Relevantní tak bude pouze pojistný zájem, který současně představuje majetkové právo k věci, která má být pojištěním chráněna, půjde teda vždy o zájem vzniklý na základě nějakého subjektivního práva, typicky tedy vlastnický zájem nebo zájem od vlastnického práva odvozený (zájem nájemce, pachtýře, zástavního věřitele atd.).

Ve výše popsaném případě by osoba, která má strach, že vinou zhoření zdi bude na její pozemek proudit silný vítr, měla pojistit zájem na vlastním pozemku, přičemž případné zhoření zdi by představovalo jeho subjektivní pojistné nebezpečí.

2.3.1 Konkurence zájmů ve škodovém pojištění

Problém v souvislosti s otázkou mnohosti (konkurence) pojistných zájmů na jedné věci bude souviset s otázkou pojistného plnění. Pokud své zájmy na jedné věci pojistí různými smlouvami (popřípadě i v jedné smlouvě) jak vlastník, tak i nositel odvozeného zájmu (nájemce, pachtýř, zástavní věřitel atd.), mohou všichni vyinkasovat celé pojistné plnění? A v jaké výši má toto pojistné plnění vůbec být?

Zde bude zásadní zodpovědět si otázku, jak kvantifikovat pojištěný odvozený zájem, přičemž tuto otázku by si měl v první řadě zodpovědět pojistitel již při uzavírání pojistné smlouvy. Jak již bylo uvedeno výše, odvozený pojistný zájem bude většinou představovat pouze jakousi „odloupnutou část“ z tzv. primárního vlastnického zájmu z obligačního nebo věcně právního titulu. Pojistitel by vždy již v době sjednávání pojištění měl tento zájem ohodnotit, respektive kvantifikovat a určit hodnotu tohoto zájmu, od které by se pak mělo odvíjet i pojistné a následně i pojistné plnění (odpovídající jeho případné škodě v souvislosti s pojistnou událostí).

Podstata pojistného zájmu spočívá v přání nositele tohoto zájmu, aby pojistná událost nenastala, tedy aby věc mohla být využívána všemi nositeli v souladu s jejich jednotlivými zájmy. V ideálním případě by jako náhrada vzniklé škody ve škodovém pojištění majetku bylo takové pojistné plnění, které zajistí absolutní restituci věci.¹²² Zájem nájemce bytové jednotky může spočívat v přání, aby v ní mohl nadále bydlet a využívat ji v souladu s nájemní smlouvou, tedy v případě zničení věci (bytové jednotky) mu rovněž půjde o její restituci, a proto bude zájem vyčíslen jako celková hodnota věci (pojistná hodnota). Již sám tento závěr přináší mnoho otázek a problémů. Za prvé, bude se chtít platit nájemci pojistné v souvislosti s celou pojistnou

¹²² BEZOUŠKA, Petr. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI.* ... s. 1679-1688.

hodnotou? A jak se zajistí, že nájemce použije pojistné plnění na opravu bytu, pokud tak nebude přímo sjednáno v pojistné smlouvě. Za další, odvozený zájem k věci není tak silný jako primární a může směřovat ke spekulativním a podvodným pojištěním,¹²³ kterému má historicky naopak pojistný zájem zabraňovat. Otázkou však je, jestli výše popsany příklad vystihuje skutečný pojistný zájem nájemce na bytové jednotce, respektive jeho hodnotu.

Jak již naznačil Šimek,¹²⁴ hodnota odvozeného zájmu může být na první pohled složitě měřitelná, když nejproblematictější je zřejmě vůbec snaha pojistitelů tuto kvantifikaci před uzavřením pojistné smlouvy provést, zejména s ohledem na transakční náklady apod. Hodnotu celého nezmenšeného vlastnického zájmu bude představovat celková hodnota věci. Lze si však i jednoduše představit, že bychom dovedli určitou kvantifikaci hodnoty pojistného zájmu nájemce například na kancelářském komplexu, který používá k podnikání, platí pravidelné nájemné například ročně dopředu (nebo na jiný časový úsek dopředu). Nájemce by si tak sjednal pojistnou smlouvu pro případ pojistné události poškození kancelářského komplexu, ve které by si například ujednal pojištění do výše napřed uhrazeného nájemného, respektive do jakékoliv částky, kterou lze vyjádřit ekonomické výhody z práva věc užívat. Tato částka rovněž bude představovat pohledávku pojistníka vůči pronajímateli, a tedy i jeho věc v právním smyslu a majetek, jehož úbytek pak může být v rámci pojištění vyrovnán.

V případě pojištění zájmu pachtýře na ovocném sadu, který uzavřel pachtovní smlouvu s propachtovatelem na 5 let, si lze například dost dobře představit, že jeho škoda a případné pojistné plnění bude představovat průměrný užitek z propachtované věci vynásobený pěti. V případě zájmu zástavního věřitele půjde o částku dluhu vyplývající z úvěrové smlouvy, která má být zajištěna zástavou. Do tohoto vztahu však vstupuje úprava přímého nároku (§ 1354), to znamená, že zde úvahy o samostatném pojištění zájmu a velikosti jeho hodnoty nejsou moc praktické.

2.3.2 Podstata škodového pojištění a určení škody nositele odvozeného zájmu

V této části je nutné si vymezit další termíny úzce spjaté s pojistným právem a problematikou zejména škodového pojištění jako celku. První pojem je pojistné nebezpečí. Pojistné nebezpečí je pojem, který může mít několik definic, a to vždy v závislosti na tom, jak široce je tato definice pojata.¹²⁵ Obecně pojistné nebezpečí představuje všechny objektivně možné příčiny pro vznik pojistné události¹²⁶(nejširší definice), přičemž pojistitel při uzavírání pojistné smlouvy definuje souhrn skutkových podmínek pro realizaci pojistné události, tyto podmínky

¹²³ ŠIMEK: Přímý nárok ..., s. 3-5.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ ŠIMEK: Vývoj doktríny pojistného zájmu..., s. 167-168.

¹²⁶ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo*..., s. 140-145.

mohou být pozitivní i negativní. Tyto podmínky tvoří podle pojistitele pojistné nebezpečí, od kterého pojistitel následně měří pojistné riziko.¹²⁷ Jak dodává Šimek,¹²⁸ tak „*pojem pojistné riziko na rozdíl od pojmu pojistného nebezpečí by měl odrážet stupeň obroženi předmětu pojištění příčinou, kterou je charakterizováno ono pojistné nebezpečí čili míru pravděpodobnosti realizace pojistného nebezpečí (rizika) (...) Pojistným rizikem (pojetím v příčině jevu) se i v právní terminologii rozumí míra pravděpodobnosti vzniku pojistné události vyvolané pojistným nebezpečím.*“ Přičemž k samotnému pojistnému nebezpečí dodává, že toto můžeme dělit na pojistné nebezpečí v objektivním smyslu (výše zmíněný soubor negativních a pozitivních podmínek) a ve smyslu subjektivním, který se vždy pojí s konkrétním pojištěným a že právě subjektivní pojistné nebezpečí precizuje pojistný zájem, díky němu totiž poznáme, jaký a čí zájem byl pojištěn. Jako další definici pojistného nebezpečí můžeme obecně označit možnost vzniku škody či újmy.¹²⁹

Termín škoda je v občanském zákoníku definován jako újma na jmění (§ 2894), přičemž pojem jmění je pak charakterizován jako veškerý majetek a veškeré dluhy (§ 495). Škoda se nahrazuje uvedením do předešlého stavu a v případě, že to není možné, anebo žádá-li o to poškozený, hradí se škoda v penězích (§ 2951 odst. 1).¹³⁰ Podle současné úpravy pojistné smlouvy v občanském zákoníku platí, že při škodovém pojištění poskytne pojistitel pojistné plnění, které v ujednaném rozsahu vyrovnává úbytek majetku vzniklý v důsledku pojistné události (§ 2811). Obecně tak lze říct, že pojištěnému bude na základě škodového pojištění majetku vyplaceno takové pojistné plnění, které se bude rovnat škodě, která mu vinou pojistné události na pojištěném majetku vznikla.

Přičemž ve škodovém pojištění je na návrh pojistníka možné ujednat, že se pojistné plnění omezí horní hranicí, v takovém případě se tato horní hranice určí pojistnou částkou nebo limitem pojistného plnění (§ 2814 odst. 1). Pokud lze určit pojistnou hodnotu věci (která odpovídá plnému vlastnickému pojistnému zájmu) v době uzavření smlouvy, bude na návrh pojistníka představovat pojistnou částku tato pojistná hodnota (§ 2814 odst. 2), v opačném případě se opět na návrh pojistníka určí horní hranice limitem pojistného plnění (odst. 3). Pokud horní hranice není ujednána, platí, že se nahrazuje celková škoda, která pojistnému na jeho majetku pojistnou událostí vznikla. Určení hranice pojistného plnění bude typické pro pojištění pasiv a může mít dopad zejména na výši pojistného.

¹²⁷ Finanční arbitr v Rozhodnutí o námitkách ze dne 24. 1. 2018, sp. zn. FA/SR/ZP/211/2014, definuje pojistné riziko jako míru pravděpodobnosti vzniku pojistné události vyvolané pojistným nebezpečím. Pojistné riziko jako určitou míru pravděpodobnosti tak tvoří dva znaky, a to existence možnosti vzniku pojistné události, jejíž vznik vyvolá pojistné nebezpečí. Pokud tedy existuje možnost vzniku pojistné události vyvolané pojistným nebezpečím, vždy existuje, byť více či méně pravděpodobně, pojistné riziko.

¹²⁸ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 234 an.

¹²⁹ ŠIMEK: *Vývoj doktríny pojistného zájmu...*, s. 167-168.

¹³⁰ BEZOUŠKA. In: HULMÁK: *Občanský zákoník VI...*, s. 1679-1688.

V § 2814 odst. 3 je současně stanoveno, že pojistný limit je možné ujednat i v případě, že se pojištění vztahuje jen na část hodnoty pojištěného majetku (tzv. zlomkové pojištění), současně toto ustanovení předpokládá, že lze jako pojistnou částku ujednat ve vyšší části pojistné hodnoty, odpovídá-li tomu pojistný zájem, tedy občanský zákoník v této části předpokládá přímé pojištění hodnoty odvozeného pojistného zájmu (§ 2766),¹³¹ respektive určení pojistné částky ve vyšší hodnoty tohoto zájmu jako hranice pojistného plnění. To jenom dokládá, že tato hodnota pojistného zájmu, respektive tento majetek, má být předmětem pojištění a může být samostatně pojistitelný. Pro úplnost je třeba podotknout, že podle § 51 zákona o pojistné smlouvě 1917 a 1934 naopak platilo, že vztahuje-li se pojištění na věc, potom platí, že je hodnota věci pojistnou hodnotou. To rovněž souvisí s již výše popsáním režimem pojištění na cizí účet a pojišťováním všech zájmů v rámci jednoho pojištění.

Další důležitý termín, s kterým občanský zákoník pracuje, je nebezpečí škody na věci (například v § 1974, § 1976, § 2082 atd.). Ten, koho stíhá nebezpečí škody na věci, je obecně povinen nést náklady zhoršení věci způsobené náhodnou zkázou (*vis maior*), popřípadě i jinou zkázou, tu je však již oprávněna vymáhat po škůdci, přičemž za náhodu a *vis maior* se podle deliktního práva neodpovídá, pokud k ní cizí osoba nedala podnět (§ 2904). Náhodou však může vzniknout pojistná událost, která může být v souladu s pojistnou smlouvou kryta, čímž osoba, již nebezpečí na věci tíží, přeneše toto nebezpečí na pojistitele. Typicky vlastník věci, který se pojistí proti *vis maior*, přenáší toto nebezpečí na pojistitele, který sice nebude odpovídat ve smyslu deliktního práva za škodu vzniklou náhodou, ale bude povinen, pro případ pojistné události, vyplatit této osobě pojistné plnění v souladu s pojistnou smlouvou.¹³² V tomto případě je pojem nebezpečí nejbližší nejširší definici, tedy představuje možnost škody a určuje, kdo škodu bude nést.

Pojetí, které se zaměřuje na subjektivního pojistné nebezpečí, je z pohledu pojistného zájmu velmi důležité, umožňuje nám totiž přesně určit, jaká konkrétní nebezpečí nositele pojistného zájmu trápí a tím můžeme (respektive pojistitel může) tento zájem určit a odlišit od jiných konkurenčních zájmů. Přičemž díky tomu je možné jednodušeji určit možnou škodu, a tedy i kvantifikovat pojistný zájem. Typicky nájemce bytové jednotky bude tížit požár, ale nebude ho naopak vůbec zatěžovat ekonomická krize, v jejímž důsledku se reálná hodnota této bytové jednotky značně sníží.

K správnému určení a definování pojistného zájmu tedy bude důležité určení pojistného nebezpečí (viz kapitola 3). K jeho správné kvantifikaci pak bude důležité odpovědět si na otázku, jaká škoda by nositeli tohoto zájmu vznikla v případě, že by došlo k pojistné události na objektu

¹³¹ Tedy jiného pojistného zájmu než zájmu vlastnického.

¹³² ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník* § 2716-2893... s. 812-816.

pojistného zájmu. Zde lze jednoznačně říct, že škoda nájemce kancelářského komplexu, který platí nájemné dopředu, spočívá v uhrazeném nájemném, po kterou ho nemohl užívat. Škoda pachtýře bude spočívá v užítku, který se mu nedostaví. Tato škoda tedy odpovídá i jejich pojistným zájmům, nelze tedy dovozovat, že by tito nositelé měli zájem spočívající v celé hodnotě věci.

Nositelé pojistný zájmů tedy mohou tyto své kvantifikované a definované zájmy na cizí věci samostatně pojistit, přičemž jim bude nahrazena škoda odpovídající velikost jejich zájmů.

2.3.3 Problematika náhrady škody nositelům odvozených zájmů

Jako další navrhovaná možnost, jak může nositel pojistného zájmu na cizí věci pojistit tento svůj zájem, je, že samostatně pojistí primární vlastnický zájem v jeho prospěch podle § 2767 a § 2768. Anebo má možnost přesvědčit vlastníka, aby svůj zájem pojistil sám.¹³³ Jaké má v obou případech nositel odvozeného zájmu možnosti domoci se určité části plnění a popřípadě jakého? Pro celkový výčet, je současně samozřejmě možná situace, že nositel odvozeného zájmu pojistí celý vlastnický zájem ve svůj prospěch, ale to pouze v případě, že s tímto dá vlastník (nositel primárního zájmu) souhlas (§ 2767).

Pokud si rozebereme první z výše nastíněných možností, tedy případ, kdy nositel odvozeného zájmu pojistí cizí primární zájem ve prospěch jeho nositele (§ 2767 ve spojení s § 2768), je nutné poukázat na skutečnosti, že pojistník nemá v zásadě žádnou možnost domoci se, oproti úpravě v zákoně o pojistné smlouvě 1917 a 1934,¹³⁴ jakéhokoliv pojistného plnění z tohoto pojištění. Ačkoliv i dnes¹³⁵ je literaturou dovozováno, že pojištění na cizí účet v případě konkurence zájmů znamená i ochranu odvozeného zájmu pro jeho nositele, protože jak již bylo výše rozebráno, odvozený zájem je pouze jen parciální část z kompletního vlastnického zájmu. Tedy jinými slovy, pokud je chráněn primární zájem, je tím implicitně chráněn zájem odvozený.

Tato teze jistě platí v případě existence přímého nároku nositele odvozeného zájmu. Přímý nárok znamená, že osoba, která tímto nárokem disponuje, může žádat pojistné plnění přednostně pro sebe, ačkoliv není pojištěným, oprávněným z pojištění a ani případně stranou pojistného vztahu (blíže viz Šimek¹³⁶). Přímým nárokem na výplatu pojistného plnění disponuje zástavní věřitel podle § 1354. I zástavní věřitel je v naší terminologie rovněž nositel odvozeného pojistného zájmu, protože vlastník se vzdal části svých vlastnických oprávnění k věci ve prospěch zástavního věřitele (možnost zcizit věc a uspokojit se z ní v případě platební neschopnosti dlužníka). Přímý nárok je speciální úprava, kde zákonodárce spatřuje veřejný zájem na vyplacení

¹³³ ŠIMEK: Přímý nárok..., s. 5.

¹³⁴ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 147.

¹³⁵ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 287-289.

¹³⁶ ŠIMEK: Přímý nárok..., s. 8-12.

pojistného plnění nositeli odvozeného pojistného zájmu jako silnější než vyplacení pojistného plnění pojištěnému. Jde ale o výjimečný případ, protože zákon současně nepřiznává přímý nárok jiným nositelům odvozených zájmů.

Jako další možností pro pojistníka se nabízí vinkulace pojistného plnění. Pojem vinkulace pojistného plnění nebo jenom pojem vinkulace není v rámci českého právního řádu legálně definován. Nicméně v mainstreamovém pojetí doktrinálního proudu je tento pojem vykládán jako pouhá změna místa pojistného plnění na žádost pojištěného.¹³⁷ To znamená, že vinkulace části pojistného plnění by připadala v úvahu pouze se souhlasem pojištěného, tedy nositele hlavního zájmu. Vinkulace pojistného plnění tedy neřeší otázku náhrady škody jednotlivým nositelům zájmů v případě pojištění cizího primárního zájmu nebo souběžného pojištění obou zájmů do plné výše.

Určitou možností pojistníka (nositele sekundárního pojistného zájmu) domoci se části plnění by v tomto případě mohlo být použití pojistky (§ 2775 an.). V současné právní úpravě není s pojistkou pevně spojeno právo na vyplacení pojistného plnění.¹³⁸ Pokud by tedy pojistník pojistil hlavní zájem formou pojištění cizího vlastnického zájmu v jeho prospěch, přičemž by nechal vydat pojistku, nebylo by možné, aby prostřednictvím této pojistky mohl jako smluvní strana disponovat s pojistným plněním, tak jako to bylo upraveno v zákoně o pojistné smlouvě 1917 a 1934. Kdyby však byla vydána pojistka pojistníkovi jako nutnost pro vyplacení pojistného plnění pojištěnému vlastníkovi, znamenalo by to nutnost součinnosti pojistníka a pojištěného pro vyplacení pojistného plnění a pro pojistníka by tedy pojistka znamenala určitou „páku“ na pojištěného, aby se domohl části plnění, které by pokrývalo jeho nárok na pokrytí škody z odvozeného zájmu. Pojistník si však současně nikdy nemůže být jist, že pojištěný na tyto podmínky přistoupí. Například mohlo vzniknout jiné pojištění jeho zájmu, ze kterého by se následně uspokojil.

Tím se tak dostáváme k situaci, kdy primární vlastnický zájem nepojistil pouze nositel odvozeného zájmu, ale i samostatně právě vlastník, popřípadě také nositelé dalších zájmů. Otázkou je, komu a v jaké výši má být vyplaceno pojistné. V tomto režimu je nutné poukázat na úpravu množného pojištění (§ 2816),¹³⁹ konkrétně pojištění vícenásobného. Úprava vícenásobného pojištění¹⁴⁰ se použije za situace, že více nositelů pojistných zájmů k jedné věci pojistí tyto zájmy nad výši pojistné hodnoty věci. Tedy v případě, že by všechny osoby pojistily

¹³⁷ ŠIMEK: Přímý nárok..., s. 7-11.

¹³⁸ ŠIMEK, Robert. Vydání pojistky – superfluum, nebo nevyužitý potenciál? *Právní rozhledy*, 2018, roč. 25, č. 4, s. 126.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Vícenásobné pojištění nastává, přesahuje-li souhrn pojistných částek pojistnou hodnotu pojištěného majetku nebo přesáhne-li souhrn limitů pojistného plnění skutečnou výši vzniklé škody.

své zájmy typicky jako celkový vlastnický pojistný zájem, což by dohromady převyšovalo pojistnou hodnotu věci, respektive maximální možnou škodu na věci, mohla by být použita úprava § 2818. Nicméně tato úprava nám nedává odpověď na otázku vypořádání vztahů mezi jednotlivými nositeli zájmů, ale v zásadě řeší pouze problematiku vypořádání pojistitelů při vyplacení pojistného plnění oprávněnému, tedy vlastníkovi. Pokud by byl tedy pojištěn vlastnický zájem prostřednictvím několika různých pojištění, pojistné plnění by vyplatil pojištěnému první pojistitel, kterému by byla pojistná událost oznámena.

Představitelná je situace, že se nositel primárního vlastnického zájmu v rámci smluvního ujednání zaváže, že z obdržení plnění zajistí restituci věci. Ani tím ovšem nedojde k náhradě škody na odvozených zájmech. Jak již bylo rozebráno, hodnota zájmu nájemce bude spočívat v užívání, u pachtýře v požívání atd. To, že vlastník z pojistného plnění uvede například v horizontu několika let kancelářský komplex do původního stavu, nenahradí pojistníkovi škodu, která mu vznikla během nemožnosti užívání. Stejně tak pachtýři sadu nebude jeho novým vystavěním nahrazena škoda na sklizni po dobu, za kterou zaplatil pachtovné.

Je tedy zřejmé, že každý odvozený zájem a primární vlastnický zájem jsou svým pojistným nebezpečím i hodnotou odlišné a pojištěním cizího vlastnického zájmu nositelem odvozeného zájmu v sobě nezahrnuje jeho zájem na věci, protože jak již bylo výše popsáno, vlastník se tohoto svého práva vzdal ve prospěch jiné osoby, tedy v případě pojistné události a poškození věci by mu reálně v této části škoda nevznikla a vznikla by právě nositeli odvozeného zájmu.

Z toho rovněž vyplývá, že na případ, kdy pojistník pojistí svůj odvozený zájem na věci a současně dojde jinou osobou k pojištění vlastnického nebo jiného odvozeného zájmu, nelze aplikovat ani ustanovení o množném pojištění, protože nejde o stejné pojistné zájmy, které by byly definovány stejným pojistným nebezpečím (§ 2816 písm. c). Pokud by tak došlo k pojištění celého vlastnického zájmu (například vlastníkem samotným) a současně pojištění odvozeného zájmu, podle § 2818 odst. 2 věta druhá by bylo nositeli odvozeného zájmu vyplaceno pojistné plnění v rozsahu úbytku jeho majetku.

Pojištěním cizího vlastnického zájmu nejen že pojistník nemá žádnou jistotu jakéhokoliv plnění a platil by pojistné, které by neodpovídalo jeho zájmu, protože pojistník se třeba jen k části pojistného plnění odpovídající velikosti jeho zájmu dostane bez součinnosti pojištěného jen velmi složitě,¹⁴¹ ale nadto zájem nositelů odvozených zájmů v pojištění vlastnického zájmu vůbec není zahrnut, protože naopak od zákona o pojistné smlouvě 1917 a 1934 není v dnešní právní úpravě stanoveno výjimka ze subjektivního pojetí pojistného zájmu (pojištění na cizí účet), ve kterém

¹⁴¹ Například následné soudní spory pojistníka s pojištěným.

bylo možné pojistný zájem definovat široce a bylo jím tak pokryto vícero pojistných zájmů na jedné věci.

2.3.4 Shrnutí

Jak již bylo uvedeno, ve škodovém pojištění se v souladu s § 2811 vyrovnává úbytek pojištěného majetku v důsledku pojistné události, přičemž úbytek majetku v jednotlivých odvozených zájmech odpovídá kvantifikaci jejich zájmů nastíněných výše, než představě, že nositel odvozeného zájmu má potřebu, aby byla zachována věc v takovém stavu jako byla před pojistnou událostí, tento zájem odpovídá typicky pouze vlastníkovvi (celková pojistná hodnota věci), případně zástavnímu věřiteli (přímý nárok na pojistné plnění). Pokud by chtěl nositel odvozeného zájmu pojistit svůj zájem na plnou výši z důvodu, že například jako nájemce chce nadále tuto věc užívat, je nutno se blíže zabývat i otázkou zneužití a spekulace (viz výše). Takové pojištění si lze ve výjimečné situaci představit, jako pojištění věci zvláštní obliby a pojistitel by měl vždy dopředu požadovat souhlas nositele primárního zájmu (§ 2767 odst. 1) a také zajistit smluvní ujednání, podle kterého bude nájemce povinen použít pojistné plnění k restituci věci.

Pojištění cizího vlastnického zájmu není pro nositele odvozených zájmů výhodné. Nejen že pojistník nemá žádnou jistotu jakéhokoliv plnění a platil by pojistné, které by neodpovídalo jeho zájmu, protože pojistník se třeba jen k části pojistného plnění odpovídající velikosti jeho zájmu dostane bez součinnosti pojištěného jen velmi složitě, ale nadto zájem nositelů odvozených zájmů v pojištění vlastnického zájmu vůbec není zahrnut, protože naopak od zákona o pojistné smlouvě 1917 a 1934 není v dnešní právní úpravě stanoveno výjimka ze subjektivního pojetí pojistného zájmu (pojištění na cizí účet), ve kterém bylo možné pojistný zájem definovat široce a bylo jím tak pokryto vícero pojistných na jedné věci. Musíme tedy naopak zkoumat jednotlivé pojistné zájmy pomocí subjektivních pojistných nebezpečí jejich nositelů a jejich hodnotu, a následně tyto zájmy jednotlivě pojistovat.

Pokud nositel odvozeného pojistného zájmu chce sám pojistit svůj vlastní odvozený pojistný zájem na cizí věci (bez kooperace a souhlasu nositele hlavního zájmu), měl by tedy postupovat formou pojištění vlastního zájmu (§ 2761), protože současná právní úprava s tímto pojištěním přímo počítá (zlomkové pojištění), a protože podle současné úpravy i tento odvozený zájem představuje majetek ve smyslu § 2766, a to způsobem, že spolu s pojistitelem jasně definují tento zájem (majetek), určí jeho hodnotu a pojistnou částku (§ 2814) a od toho odvislé pojistné. Nic současně nebrání tomu, aby například několik odvozených zájmů a primární pojistný zájem byly spolupojištěny v jedné pojistné smlouvě.

Pokud jde o možné vzájemné krytí těchto pojistných zájmů a těchto jednotlivých pojištění (zásada, že škodovým pojištěním by nemělo docházet k obohacení), tak je nutné znovu odkázat

na § 2811, tedy na zásadu, že se vyrovnává úbytek majetku vzniklý pojistnou událostí. Přičemž nositeli primárního zájmu nemůže vzniknout škoda v rozsahu části svých práv, kterých se vzdal ve prospěch jiných osob. Tedy v případě, že dojde například k pojištění již zmíněného ovocného sadu, který vlastník jako propachtovatel propachtoval pachtýři, tak pachtýř má po dobu trvání pachtovní smlouvy nárok na plody a veškerý užitek, který sad vynese a pokud nastane pojistná událost, vznikne škoda v tomto rozsahu jemu, nikoliv vlastníku ovocného sadu, u toho bude připadat v úvahu odpovědnostní pojištění, pro případ, že bude povinen k náhradě například užítku podle pachtovní smlouvy nositeli odvozeného zájmu. Vlastnický pojistný zájem a ostatní odvozené zájmy tak budou zcela odlišné.

Jinými slovy, i když současně s pojištěním odvozeného zájmu podle výše popsaného schématu dojde k pojištění primárního zájmu vlastníkem do výše pojistné částky vyjádřené pojistnou hodnotou, tak v případě pojistné události bude vždy vyplaceno pojistné plnění v rozsahu opravdu vzniklé škody, protože pojistná hodnota a jiná hodnota pojistného zájmu, které budou podle § 2814 sjednány jako pojistná částka, představují pouze maximální možnou škodu pojištěného na předmětné věci, reálně pak bude škoda a pojistné plnění odlišné. Současně v § 2818 odst. 2 je pamatováno na nositele odvozených zájmů, které vůbec nemusí zajímat, že vlastník pojistil svůj vlastnický zájem a nejedná se tedy o vícenásobné pojištění.

2.4 Pojistný zájem v dalších typech škodového pojištění

Podle současné právní úpravy lze pouze jako škodové pojištění uzavřít pojištění právní ochrany (§ 2856), pojištění odpovědnosti (§ 2861), pojištění úvěru nebo záruky (§ 2868) a pojištění velkého finančního rizika (§ 2872). Dále lze jako pojištění škodové (ale i jako obnosové pojištění) uzavřít pojištění úrazové (§ 2844), pojištění pro případ nemoci (§ 2847), pojištění majetku (§ 2849) a pojištění finančních ztrát (§ 2871).

O škodovém pojištění majetku pojednávala většina předchozí práce. Jde tedy o pojištění majetku (aktivenversicherung). Ostatní typy pojištění bude nutné zařadit do tzv. pojištění pasiv.

Pojištění pasiv (passivenversicherung) zjednodušeně znamená pojištění dluhů. Může jít o pojištění již existujících dluhů pro případ, že pojištěný nebude schopen dluhy splácet (pojištění úvěru a záruky), nebo pojištění dluhů, které mohou vzniknout v budoucnu, přitom není podstatné, zda tyto dluhy bude schopen splácet (pojištění odpovědnosti, pojištění právní ochrany atd.). Podstatou pojištění pasiv je, že v případě vzniku pojistné události vznikne pojištěnému dluh, který je povinen uhradit třetí osobě,¹⁴² může jít přitom o nový dluh nebo dluh již existující, který je po splatnosti a pojištěný není vinou pojistné události schopen dluh splatit. Dluh může

¹⁴² MÖLLER, Hans. *Versicherungsvertragsrecht*. 3. Vydání. Wiesbaden: Gabler Verlag, 1977, s. 39-42.

vzniknout typicky na základě smlouvy (jejím neplněním) a na základě deliktu (pojištění odpovědnosti).

Doktrína rozlišuje v rámci pojištění pasiv různé druhy možných pojištění, zejména pojištění dluhů vzniklých na základě deliktu (pojištění odpovědnosti), dále pojištění smluvních dluhů (např. pojištění úvěru), pojištění nutných výdajů (např. pojištění nové hodnoty s ohledem na nový hodnotový rozdíl) a dále například pojištění proti případným škodám (pojištění právní ochrany, pojištění odpovědnosti).¹⁴³ Přičemž pojištění nové hodnoty představuje kombinaci pojištění majetku, tedy pojistné hodnoty na pojištění majetku a pojištění pasiv jako nutných nákladů, které je nutné vynaložit na obnovu věci.¹⁴⁴ De facto tak jde o pojištění hodnoty nové věci, respektive bude vyplacena taková částka, aby byla pořízena věc nová, nikoliv pouze částka do výše vzniklé škody.

U pojištění dluhů vzniká pojištěnému majetková újma na jmění naopak od pojištění aktiv, kde vzniká újma na identifikovaném majetku a pojištěn je majetkový vztah k tomuto majetku, který je vyjádřen hodnotou pojistného zájmu. U pojištění pasiv, kde jde o vztah k existujícím, či v budoucnu vzniklým dluhům tedy pojistnou hodnotu vyjádřit nemůžeme, protože dluhy na základě pojistné události mohou vznikat v podstatě až do nekonečna, tedy není možné vyjádřit majetkovou hodnotu, která je pojištěna a je předmětem pojištění.¹⁴⁵ Proto zejména v německé doktríně docházejí k závěru, že v těchto typech pojištění se vůbec nevyskytuje pojistný zájem a je pro pojištění nepodstatný.¹⁴⁶ Stejně tak dluh nepředstavuje podle současného pojetí věc¹⁴⁷ a nemůže představovat majetek. U pojištění pasiv tedy nevzniká pojistný zájem, protože realizace rizika nenarušuje žádný hodnotový vztah ke konkrétnímu majetku. V souladu s tím také neexistuje žádná hodnota pojistného zájmu.

To tedy znamená, že podle naší současné úpravy v souladu s § 2766 nebude v těchto typech pojištění předmětem pojistný zájem, jehož hodnota je zde abstraktní (k tomu blíže v kapitole 4.2), ani majetek, protože se o majetek nejedná. Přičemž je zřejmé, že při pojištění odpovědnosti bude předmětem pojištění samotná odpovědnost, jak přímo vyplývá z § 2766. Při pojištění právní ochrany to bude obecně právní ochrana konkrétního pojištěného, konkrétněji to budou dluhy, které pojištěnému vzniknou v souvislosti s uplatněním právní ochrany, u těchto dluhů však půjde o abstraktní hodnotu. Při pojištění úvěru to bude schopnost splácet úvěr, v případě záruky to potom bude schopnost plnit z ručitelského závazku pojištěného, propadnutí kauce či jistoty, anebo plnění z kauce či jistoty nebo z jiného obdobného ujednaného důvodu

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ TÉGL. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník Velký komentář § 419-654 - Svazek III. ...*, s. 242-243.

(§ 2868 odst. 2). Při pojištění finančních ztrát to budou finanční ztráty, které vzniknou za situace a nebezpečí přesně definovaném ve smlouvě (§ 2871), při pojištění velkého finančního rizika to bude právě toto velké finanční riziko, opět definované smlouvou a zákonem o pojišťovnictví (§ 2872). Pokud jde o pojištění úrazové a pojištění nemoci, tak to vždy půjde o život, respektive zdraví pojištěné osoby, přičemž v pojištění škodovém bude typicky nahrazována škoda vzniklá s náklady na léčení nemoci či úrazu, která bude směřovat k obnově zdraví.

Pokud jde o aplikaci § 2767 a § 2768 na pojištění pasiv, je nutné odkázat na kapitulu 4.2 a uzavřít, že pravidlo podle § 2767 lze i zde aplikovat, tedy pojistník může uzavřít pojištění, které bude chránit předmět pojištění (jelikož není pojišťovaný zájem, ale předměty výše popsané u jednotlivých druhů pojištění) pojištěného ve svůj prospěch za podmínek stanovených § 2767, přičemž pojištění ve prospěch třetí osoby (§ 2768) bude prakticky bez významu, protože při pojištění dluhů bude pojistné plnění použito právě na úhradu dluhů.

K tomu, aby pojistník mohl takovéto pojištění sjednat, je nutné, aby měl při uzavírání pojistné smlouvy pojistný zájem (blíže opět kapitola 4). Tedy nějakou oprávněnou majetkovou potřebu na ochraně pojištěné hodnoty pojištěného. Typicky půjde o pojištění úrazové nebo pro případ nemoci zaměstnance zaměstnavatelem. Pojištění schopnosti splácet úvěr nebo záruky věřitelem.

Představit si lze i pojištění odpovědnosti nebo pojištění právní ochrany osobou blízkou, která by se v případě povinnosti pojištěného hradit škodu vzniklou z deliktu z logiky věci podílela na tomto splácení, nebo by se podílela na hrazení nákladů na právní ochranu. Typicky rodiče dlouhodobě „problematického dítěte“. Racionální otázkou samozřejmě bude, zda v těchto typech pojištění, kde vyplacené pojistné plnění z povahy věci nemůže inkasovat pojistník, ale vždy to bude třetí osoba, které vznikne škoda, je nutné, aby měl pojistník současně pojistný zájem. Není nic nemravného, když například cizí osoba pojistí cizí odpovědnost apod.

Protože se v případě pojištění pasiv nepojišťuje pojistný zájem, nehraje zde roli ani rozdělení na primární a odvozený pojistný zájem. Nicméně lze konstatovat, že například pojištění odpovědnosti, které se vztahuje k věci, s jejímž užíváním je spojeno nebezpečí vzniku škody jiné osobě, bude uzavírat i jiná osoba, než právě vlastník dané věci (typicky pojištění odpovědnosti nájemce bytové jednotky).

3 Přenositelnost pojistného zájmu ve škodovém pojištění

Podle § 2765 občanského zákoníku platí, že pokud zanikne pojistný zájem za trvání pojištění, zanikne i pojištění. Co ale znamená, že zanikne pojistný zájem? Že zanikne oprávněná potřeba ochrany. Jistě sem bude spadat případ faktického zániku věci (objektu pojistného zájmu), protože v tom případě již žádná osoba nemůže mít žádný majetkový vztah k této věci a nemůže existovat potřeba k zajištění pro případ pojistné události.

Nabízí se však otázka, jestli pod definici zániku pojistného zájmu podle § 2765 spadá i případ změny vlastnického práva k věci, v případě pojištění primárního (vlastnického) pojistného zájmu. § 2765 stanovuje, že pojištění zaniká v případě, že zanikne pojistný zájem, přičemž podle § 2767 je možné pojistit i cizí pojistný zájem. Znamená to, že pokud vlastník například uzavře škodové pojištění, ve kterém pojistí svůj vlastnický pojistný zájem na věci a následně ji zcizí nabyvateli, je možné původní pojištění považovat za pojištění cizího zájmu? Pojistný zájem, respektive oprávněná potřeba ochrany nezaniká, jen mění svého nositele. Pojištění by tedy samo od sebe nezanikalo (ani po oznámení původního pojištěného pojistiteli o zániku jeho zájmu), protože z původního vlastníka, tedy původního pojištěného by se stal pouze pojistník a z nového vlastníka (tedy nabyvatele) by se nově stal pojištěný.

Jak již bylo výše také poznamenáno, kromě úpravy zániku pojištění v souvislosti se zánikem pojistného zájmu podle § 2765 máme ještě úpravu zániku škodové pojištění podle § 2812 a úpravu zániku pojištění odpovědnosti podle § 2867 (ke vztahu těchto ustanovení viz kapitola 1.4), když podle § 2812 občanského zákoníku platí, že pokud není stanoveno jinak, tak změnou vlastnictví pojištění zaniká a podle § 2867 (tedy i při změně vlastnictví k věci pro případ možných pasiv) platí, že souvisí-li pojištění s vlastnickým právem a nebylo-li výslovně ujednáno, že pojištění změnou vlastnictví nebo spoluvlastnictví nezaniká, zanikne pojištění dnem oznámení této změny pojistiteli. V těchto případech tedy obecně není možné, aby pojištění pokračovalo bez dalšího trvale dál s novým pojištěným.

Jinou otázkou však je, zda je možné, aby si subjekty pojistné smlouvy ujednaly rovnou při uzavírání smlouvy, že pokud pojistník, který uzavírá škodové pojištění vlastní věci a svého pojistného zájmu na ní (je současně pojištěný), v budoucnu předmětnou věc zcizí a nastane tak změna vlastnictví a přechod pojištěného pojistného zájmu, tak se současně stane pojištěným nabyvatel věci a nový nositel pojištěného pojistného zájmu. Respektive, zda je možné podle současné právní úpravy předem ujednat, že pokud dojde k přechodu vlastnického práva k objektu pojistného zájmu, tak práva a povinnosti z pojistného vztahu přecházejí na nového nabyvatele. Jak § 2812, tak i § 2867 to i obecně předpokládají, když z obou ustanovení vyplývá, že je možné

ujednat jinak. Důležitá je však otázka, zda lze toto ujednat i například bez toho, aby byla osoba budoucího nabyvatele identifikována, tedy nebyla přímo označena.

Pro vyřešení této otázky je zásadní vymezit si, co všechno se skrývá pod pojmem pojistný zájem a jeho definicí v § 2761 an., tedy zda kogentnost¹⁴⁸ tohoto institutu můžeme chápat pouze jako objektivní potřebu před ochranou (kohokoliv, jen když je takový vztah možný), anebo je pro platnost pojistné smlouvy a trvání pojištění nezbytné, aby k této potřebě bylo přiřazeno i konkrétní jméno konkrétní osoby. Touto otázkou jsem se povšechně zabýval i ve své diplomové práci, kde jsem došel k závěru, že „*subjektivní složku lze dovozovat právě ze slova potřeba. Tedy je nutné, aby nějaký konkrétní subjekt potřebu cítil a uvědomoval si ji, a právě i tím by měl být zájem definován.*“ Tento závěr je však dosti rychlý, nedostatečně odůvodněný a současně jsem se nezbyl otázkou, jaký je následek v případě, že pojistný zájem identifikován svým nositelem není.

3.1 Subjektivní, nebo objektivní koncepce pojistného zájmu?

Jak již bylo popsáno výše, pojistný zájem může být pojímán objektivně, nebo subjektivně. V objektivním pojetí je znám objekt pojištění, přičemž nemusí být detailně popsán subjekt a jeho vztah k objektu, zatímco subjektivní teorie spočívá na vztahu subjektu k objektu. Je tedy detailně popsán pojištěný pojistný zájem a jeho nositel.¹⁴⁹

Hermann-Otavský rozdíl obou těchto konceptů zjemňoval, když docházel k závěru, že pojistný zájem tvoří dvě složky.¹⁵⁰ Složka objektivní, která je dána svým hospodářským rázem, tedy jakýmkoliv myslitelným vztahem osoby k objektu, jejímž zničením, poškozením, ztrátou by pojištěný utrpěl škodu. Druhou část tvoří složka subjektivní, podle které je pojistný zájem definován právě svým nositelem.

Hermann-Otavský¹⁵¹ konkrétně konstatoval, že „*[v] doktríně setkáváme se častěji také s různějším zájmu jednak subjektivního, jednak objektivního. Subjektivním zove se zájem připojený k určitému subjektu, tedy individualisovaný nejen svým hospodářským obsahem, nýbrž také vztahem svým subjektivním k určité osobě; objektivním jest zájem smluvený druhem, zakládající hospodářský statek již o sobě, t. j. bez ohledu na osobu nabodilého majitele. Právo naše operuje se subjektivním zájmem jakožto s případem pravidelným, jak vyplývá již z právního ústavu pojištění na účet cizí, t. j. pro zájem osoby třetí; ústav tento má ráz speciální, výjimečný a v pochybnosti nelze ho preasumpovati, nýbrž naopak, pokládá se pojištění za učiněné na účet vlastní (§ 69 II.).*“ Tedy pojistník mohl pojistit prostřednictvím pojištění na cizí účet zájem třetí osoby, kterou nemusel identifikovat, přičemž pokud nebylo zřejmé, že jde o pojištění na cizí účet, tak platilo, že

¹⁴⁸ DOBIÁŠ, Petr. In: PRAŽÁK, Zbyněk a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku Komentář k § 1721–2893 podle stavu k 1. 4. 2017 ve znění zákona č. 460/2016 Sb.* Praha: Nakladatelství Leges, 2017, s. 1454-1458.

¹⁴⁹ BRUCK, Ernst. Zum Begriff des Interesses im Versicherungsrecht..., s. 124-127.

¹⁵⁰ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 128.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 127-128.

je pojišťován přímo zájem pojistníka na předmětné věci. A dále dodal, že pro závěr o subjektivnosti zájmu „svědčí také § 67 I. Dle něhož zaniká pojišť. poměr zcizené pojištěné věci movitým vyjitím z úchovy zcizitelovy.“⁴⁵²

Dále naopak dodal, že v zákoně o pojistné smlouvě 1917 (a později rovněž i v zákoně o pojistné smlouvě 1934) bylo možné najít výjimky ze subjektivního pojetí pojistného zájmu, když použil termín „objektivizace zájmu“: „[s]vědčí tomu jednak § 64, dle něhož při pojištění nemovitosti přecházejí práva a závazky na nabyvatele, jednak § 51 prohlášení při pojištění, které vztahuje se na věc, hodnotu této za hodnotu pojistnou.“⁴⁵³ Z toho tedy vyplývá, že podle zákona o pojistné smlouvě 1917 a 1934 platilo, že při uzavření pojistné smlouvy bylo pro existenci pojistného zájmu v pojistné smlouvě nutné, aby byl konkrétně určen nositel pojistného zájmu. Výjimku z tohoto pravidla tvořil ve škodovém pojištění § 69, tedy již výše několikrát zmíněné pojištění na cizí účet, když Hermann-Otavský dále dodal, že v tomto typu pojištění „není zapotřebí, aby také pojistitel byl si plně vědom, který to konkrétní zájem a kterého určitého subjektu se pojišťuje; stačí, když jest mu vůle pojistníkova k tomu se nesoucí při uzavírání smlouvy patrnou, nebo když všeobecně zůstavit pojistníku, aby zájem třebaš povšechně naznačený sám blíže určil, jak co do obsahu, tak i co do subjektivního jeho připojení.“⁴⁵⁴

Rozdílnost absolutní objektivnosti pojistného zájmu a institutu pojištění na cizí účet tedy spočívá mimo jiné ve skutečnosti, že v rámci pojištění na cizí účet by měl být (alespoň povšechně) určen majetkový vztah, respektive hospodářský druh, který má být pojištěn. Tedy měl by být popsán pojistný zájem, ačkoliv není nutné definovat jeho nositele.

Naopak u absolutní objektivnosti pojistného zájmu nemusel být znám ani vztah, důležitý byl pouze objekt, přičemž pojištěny pak byly veškeré majetkové zájmy vůči všem pojistným nebezpečím. Tento koncept je též znám jako plovoucí nebo také otevřené pojištění¹⁵⁵ a jeho prosazování bylo spíš jako doplňkové, protože jak již bylo výše naznačeno, pojistitel nemůže ohodnotit veškeré zájmy na pojišťovaném objektu a těžko lze konkretizovat všechna pojistná nebezpečí, proto se s tímto typem pojištění pojí velká rizikovost ze strany pojistitele a nákladnost ze strany pojistníka.

Kladně však na objektivním pojetí lze hodnotit zejména skutečnost, že chrání pojistný zájem bez ohledu na to, kdo je jeho nositelem, tedy i když dojde například ke zcizení objektu a primární vlastnický zájem nabude jiná osoba, tak pojištění nezaniká a pokud je nadále hrazeno pojistné, je tento zájem pro jeho nového nositele stále kryt. Tak to de facto platilo i u pojištění na cizí účet, protože pojistitel stejně nevěděl, kdo je pojištěným. Stejně tak v rámci pojištění na cizí účet bylo dovozováno, že při pojištění široce definovaného vztahu (typicky vlastnický zájem) jsou

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 148-149.

¹⁵⁵ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 955-957.

tímto pojištěním kryty i ostatní zájmy na objektu, přičemž jejich nositelé měli možnosti, jak se domoci pojistného plnění z tohoto pojištění (viz kapitola 2). Vzhledem ke skutečnosti, že odvozené pojistné zájmy se pojišťovaly právě v rámci pojištění primárního zájmu, tak se pojištění na cizí účet de facto stávalo spíše pojištěním objektivně definovaného pojistného zájmu, protože nebyl znám subjekt (nositel pojistného zájmu) a druh majetkové vztahu byl definován tak široce, že jím byly de facto kryty všechny ostatní zájmy.¹⁵⁶

3.2 Přejednostní zájmu při změně nositele pojistného zájmu

Pro definování pojistného zájmu subjektivně byl používán jako hlavní argument, krom pojištění na cizí účet jako výjimky z tohoto pravidla, že pojištění movité věci zaniká při jejím zcizení. Respektive, že v případě přechodu vlastnického pojistného zájmu vztahujícího se k movité věci tento zájem nepřechází a pojištění nepokračuje, ale zaniká okamžikem změny držby movité věci. Naopak v případě pojištění vlastnického pojistného zájmu k nemovité věci pojištění při přechodu nezanikalo, ale pokračovalo dále vůči nabyvateli, respektive pojistná smlouva přecházela na nového nabyvatele. Ten měl potom, stejně jako pojistitel, možnost smlouvu vypovědět. Hermann-Otavský tento rozdíl vysvětloval tak, že „*vychází se tu z úvahy, že záměna úschovy působí při movitostech pronikavě na povahu rizika*“¹⁵⁷

Podle § 95 současného německého VVG naopak platí, že je-li pojištěná věc pojistníkem prodána, přebírá práva a povinnosti pojistníka vyplývající z pojistného vztahu za trvání jeho vlastnictví za prodávajícího kupující. Přičemž prodávající a kupující ručí společně a nerozdílně za pojistné od doby vstupu kupujícího do pojistného vztahu, současně platí, že pojistitel musí být o prodeji věci obeznámen. Podle § 96 německého VVG pak platí, že pojistitel i nabyvatel jsou oprávněni vypovědět závazek z pojistné smlouvy do měsíce ode dne, kdy se o přechodu dozvěděli.¹⁵⁸ Stejně tak tomu je i v úpravě rakouského VVG, když podle § 69 platí obdobná pravidla o přechodu práv a povinností z pojistného vztahu z pojistné smlouvy na nabyvatele. Tedy podle těchto právních úprav dochází k zákonnému postoupení pojistné smlouvy a nedochází tak pouze ke změně osoby pojištěného, ale i pojistníka.

Podle právní úpravy pojištění majetku v Quebecu, jak již bylo uvedeno výše, vůbec není nutné, aby existoval pojistný zájem na počátku pojištění, ale nutné je, aby existoval v době pojistné události. Což samozřejmě posouvá hranice v možnosti přechodu pojištění na různé pojištěné, tedy postačí vymezit určitý vztah, přičemž nezáleží, kdo a v kterém okamžiku je

¹⁵⁶ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 148-149.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 308-309.

¹⁵⁸ DEUTSCH, IVERESEN: *Versicherungsvertragsrecht...*, s. 69-72.

nositelem tohoto zájmu. Tato osoba si však může být jistá, že je jeho zájem kryt a že je pojištěním chráněn, tento přístup je velmi blízko objektivnímu chápání pojistného zájmu.

Pokud jde o naši současnou úpravu, tak v první řadě je třeba poukázat, že pravidla o přechodu pojistného zájmu podle § 2812 a § 2867 platí obdobně pro všechny změny vlastnictví, tedy jak singulární, tak univerzální sukcesi. Dále je třeba konstatovat, že naše současná úprava je v porovnání s výše popsány případy, co se přechodu pojistného zájmu a pokračování pojištění týče, nejstriktnější. Když při škodovém pojištění majetku (§ 2812) a při odpovědnostním pojištění (§ 2867), pojištění v defaultním režimu zaniká. Naše úprava tak silně stojí na principu, že pojistný zájem by měl být vždy konkrétně určen a mělo by být zřejmé, jaký zájem pojistník pojišťuje, jinak je smlouva neplatná. Nelze tedy uvažovat o ryze objektivním pojetí pojistného zájmu, kde je pojištěn pro blíže neurčené osoby a proti blíže nespécifikovaným nebezpečím, protože ke každému objektu vždy existuje nějaký pojistný zájem a kdyby nemusel být konkrétně definován, tedy pojistník a pojistitel by si ujednali pouze jeho obecné určení, následek neplatnosti smlouvy by nedával smysl.

Otázkou ovšem je, jak detailně musí být pojišťovaný pojistný zájem předem definovaný. Pojistník by jistě měl vždy skutkově popsat, o jaký majetkový zájem k objektu jde, tedy měl by ho popsat druhově, měl by vyčíslit jeho hodnotu a současně by měl být schopný popsat pojistiteli veškerá nebezpečí, před kterými by měl být pojistný zájem pojištěním chráněn (§ 2777 odst. 1 písm. d)), aby pojistitel mohl zvážit jeho pojistné riziko. Občanský zákoník nikde přímo nestanovuje povinnost, aby byl v pojistné smlouvě současně označen pojištěný, tedy nositel pojištěného zájmu. Tato teze vyplývá z doktrinálního pojetí subjektivního pojetí pojistného zájmu, ze kterého současná úprava striktně vychází a ze které obvykle bývá stanovena výjimka právě pojištěním na cizí účet. Úprava tohoto institutu však v občanském zákoníku chybí.

Šimek¹⁵⁹ v otázce přechodu pojistného zájmu dovozuje, že „[m]ezi osobním přáním (požadavky) jednotlivce o zachování hodnoty a objektivní možností vzniku pojistné události (potřebou) existuje silné pouto. Nestačí pouze tvrdit, že subjektivní potřeba (přání) zanikla, nýbrž zánik pojistného zájmu je nutné posuzovat s ohledem na objektivní skutečnosti, resp. skutkový stav (...). Častěji však bude tento objektivní stav podpořen i určitou změnou stavu právního (např. změnou vlastnictví pojištěného majetku, který však ne nutně musí znamenat zánik pojistného zájmu (srov. § 2812, § 2867). V určitých případech totiž může pojistná ochrana zůstat zachována, přestože se změnil nositel pojistného zájmu (např. podle § 2767 odst. 3) V jiných případech může ke změně osoby pojistníka dojít ex lege (§ 2767 odst. 4). Překážkou trvání pojištění proto není, jestliže nelze někdy nositele zájmu určit přesně, ale jen obecnými znaky (např. nabyvatele určitého majetku).“ K tomu dále dodává, že „[p]rávní úprava rovněž mlčí v otázkách přechodu (materiálního pojistného zájmu z jedné

¹⁵⁹ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 323.

osoby na druhou, která by zasloužila jistě větší pozornost. Životní potřeby a pružnost fungování obchodu s pojištěním s rychle rostoucí variabilitou tržního prostředí a dalšími faktory mohou postupem času klást větší důraz na objektivní pojetí pojistného zájmu“.¹⁶⁰

Obecně se tedy dovozuje, že je nutné, aby pojišťovaný pojistný zájem byl definovaný i jeho nositelem, ale z toho mohou být stanoveny konkrétní výjimky. V současné právní úpravě tvoří zákonem stanovenou výjimku z povinnosti určit pojistný zájem rovněž svou osobou výslovně zejména § 2827, tedy skupinové pojištění osob, podle kterého platí, že vztahuje-li se pojištění na členy určité skupiny, popřípadě i na jejich členy rodiny a osoby na nich závislé, nemusí smlouva obsahovat jména pojištěných, lze-li pojištěné bez pochybností určit alespoň v době pojistné události. K tomu právě Šimek dovozuje, že „*přiměřeně je možné [úpravu skupinového pojištění] použít i na ostatní druhy pojištění. Ostatně tomu svědčí i tuzemská a zahraniční praxe, a zásadní dispozitivnost právní úpravy. V pojištění majetku tak bude hromadné pojištění zahrnovat více (spolu)pojištěných zájmů, které si mohou i konkurovat.*“¹⁶¹

Tento závěr je nutné rozebrat podrobněji, protože jak bylo výše důkladně vysvětleno, tak pojistný zájem je podle současné právní úpravy koncipován ve smyslu subjektivním, tedy při uzavírání pojistné smlouvy by měl být konkrétně určený pojistný zájem, který je předmětem pojištění, přičemž za tuto konkretizaci je obecně považováno i přiřazení zájmu k jejímu nositeli,¹⁶² pokud z tohoto pravidla není stanovena výjimka.

Výjimku v pojištění osob vytváří právě § 2827. Pokud jde o škodové pojištění majetku, tak obdobné pravidlo zde nenajdeme. Ve škodovém pojištění můžeme najít pouze zdánlivě podobný institut pojištění hromadné věci (opět viz dále). Nabízí se tedy otázka použití tohoto pravidla i ve škodovém pojištění na základě úvahy o otevřené mezeře v zákoně a použití analogie legis.¹⁶³ Podstatou analogie legis, respektive analogie na základě podobnosti spočívá v tom, že se právní následek normovaný v tomto ustanovení aplikuje i na případy, které jeho dikce nezahrnuje, přičemž podobnost spočívá v tom, že mají v podstatných bodech podobný teleologický základ. Tedy dopadá-li teleologie tohoto ustanovení i na jiné případy, než které jsou zahrnuty jeho nejširším možným jazykovým významem, má se aplikovat pravidlo i na tyto případy.¹⁶⁴

K § 2827 je nutné říct, že je součástí obecných ustanovení o pojištění osob, přičemž do této skupiny spadá i pojištění pro případ nemoci a úrazové pojištění (§ 2824), které lze taktéž uzavřít jako pojištění škodové.¹⁶⁵ Tedy v těchto typech škodového pojištění bude možné použít toto

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 291.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 951.

¹⁶² HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 148-149.

¹⁶³ MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 240-247.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Shodně: BOHMAN, Ludvík. In: HULMÁK: *Občanský zákoník VI...*, s. 1429-1433.

ustanovení bez dalšího. Nabízí se tak otázka, proč by nebylo možné ho použít i na ostatní škodová pojištění, respektive jaká skutečnost by tomu bránila.

Šimek¹⁶⁶ dovozuje, že „[o]tázka neznalosti totožnosti pojištěných v době uzavření pojištění může být souviset a) s výjimkou, která se týká podmínky souhlasu pojištěného podle § 2767(...), b) se způsobem uzavření rámcové smlouvy pojistníkem, která je otevřená pro všechny pozdější specifikace jmen pojištěných.“ Přitom dále dodává, že „smyslem a účelem této výjimky je pokrýt oba výše uvedené případy *lex specialis* ke obecným ustanovením pojištění, ale pouze doplňuje § 2767, § 2768 a § 2826 tím, že zohledňuje specifické otázky počátku pojištění a trvání krytí zejména u rámcových smluv. Právní následky proto mohou být odlišné ve prospěch autonomie vůle. Nemožnost získání souhlasu v době uzavírání pojistné smlouvy podle § 2826 je proto dobrým důvodem pro odsunutí jeho získání nejpozději v okamžiku, kdy nastává pojistná ochrana týkající se pojištěného.“

Tedy smyslem tohoto pravidla v § 2827 má být zejména to, že pro tento typ pojištění bude typické uzavírání rámcových smluv, kde nebude možné, aby každý jednotlivý pojištěný dal souhlas s plněním ve prospěch obmyšlené osoby předem. Mám však za to, že tento závěr dostatečně nezodpovídá otázku, proč je v odstavci 1 výslovně stanoveno, že není nutné, aby byly pojištěné osoby známy, protože stanovit, že ve skupinovém pojištění není nutný souhlas podle § 2826 (respektive § 2767 a 2768), by bylo možné i bez toho. Tím spíše, když § 2767 a § 2768 se vztahuje i na škodové pojištění majetku. Současně je naopak nutné podotknout, že z pravidla, podle kterého nemusí být označeny pojištěné osoby, nevyplývá, že když nejsou pojištěné osoby označeny, je možné poskytnout obmyšlené osobě pojistné plnění i bez jejich souhlasu, protože tato pojištění je možné uzavřít ve prospěch samotných pojištěných, kde žádný souhlas nutný není.

Je však nutné souhlasit, že pojištění osob a škodové pojištění majetku je v mnoha ohledech rozličné. Zejména je třeba poukázat na přístup pojistného zájmu v obou typech pojištění. Zatímco ve škodovém pojištění majetku je pojistný zájem předmětem pojištění, tedy tím, co je zejména pojišťováno, tak v ostatních typech pojištění to pro jeho abstraktnost tak být nemůže (kapitola 2.4 a 4) a pojistný zájem je pouze náležitost pro platnost smlouvy.

Pokud pojistník uzavře pojistnou smlouvu, kde pojistí skupinu dětí na školní výlet pro případ smrti, je pro pojistitele zřejmé, co se pojišťuje a proti jakému nebezpečí (pojištění například dvaceti osob školního věku v době školního výletu). Je tedy jednoduše určen předmět pojištění (viz kapitola 4), od čeho pak pojistitel i jednoduše odvodí i další podstatné části pojistné smlouvy (pojistné, pojistné částky atd.). Hromadné pojištění osob tedy stojí na základě druhově určených předmětů pojištění. Ve škodovém pojištění majetku je proto situace komplikovanější. Jak již bylo popsáno v předchozí kapitole, ve škodovém pojištění majetku mohou být pojištěny

¹⁶⁶ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 951-952.

různé zájmy a teoreticky tak mohou nastat situace, kdy nebude možné pojišťovaný zájem (bez identifikace pojištěného) určit.

Dostáváme se tedy znovu k již výše nastíněné otázce, tedy zda lze dostatečně určit pojišťovaný zájem i bez označení a přímé identifikace jeho nositele. Například pokud bude pojišťován zájem vlastnický, není zde většího problému pro jeho druhovou identifikaci. Stejně tak to bude i ve většině ostatních zájmů na pojišťovaném objektu. Pokud bude pojistník schopen k tomuto druhovému určení schopen vymežit hodnotu pojišťovaného zájmu a pojistné nebezpečí, před kterými má být zájem pojištěn, tak mám za to, že není důvod, aby nemohlo být pravidlo podle § 2827 použito i ve škodovém pojištění majetku. Je však současně nutné zabývat se i otázkou, zda by v konkrétních případech nemohlo použitím tohoto pravidla v jiných typech pojištění docházet k neplatnosti smlouvy nebo zániku pojištění, respektive, zda za současné právní úpravy pojistného zájmu nevyplývá kogentní povinnost nositele pojistného zájmu v pojistné smlouvě označit (viz kapitola 3.5).

Použití skupinového, respektive hromadného pojištění nepatří pouze k pojištění osob, ale je typické i právě pro škodové pojištění majetku, kde je běžné uzavírání rámcových pojistných smluv, ve kterých pojistník hromadně pojistí zájmy více pojištěných. Jak již bylo uvedeno výše, dříve (respektive i dnes v zahraničních právních řádech) se pro tento typ pojištění používal právě institut pojištění na cizí účet (§ 69 zákona o pojistné smlouvě 1917 a 1934). Institut pojištění na cizí účet v tomto smyslu je spojen zejména s přepravním pojištěním a hromadným pojištěním věcí.

3.2.1 Přepravní pojištění

Zřejmě nejvíce se problematika pojištění cizího pojistného zájmu bez označení jeho nositele promítá v přepravním pojištění. Ve velké části případů je přepravce, respektive zasilatel (dále jen souhrnným označením „přepravce“) pojištěn pro případ škody na přepravované věci odpovědnostním pojištěním (§ 2861), z toho však ne vždy může být vlastník věci, respektive osoba, kterou tíží obecné nebezpečí škody na věci, tzn. jakýkoliv nositel pojistného zájmu (typicky půjde o nositele plného vlastnického zájmu) k této věci, upokojen a nahrazena mu škoda. De facto pouze za situace, kdy za škodu způsobenou během přepravy bude odpovídat právě přepravce. Nicméně po dobu přepravy věci může nastat mnoho okolností, za které odpovídat tato osoba nebude a pokud konkrétní věc nebude pojištěna, tak „Černý Petr“ zůstane v rukou právě osobě, kterou tíží nebezpečí škody na věci a která má k věci majetkový vztah.

Na českém pojistném trhu je hojně nabízen produkt pojištění zásilek během přepravy,¹⁶⁷ jako součást služby přepravy, tedy přepravované věci pojistí sám přepravce, přičemž v případě

¹⁶⁷ Např.: Kooperativa Viena Insurance Group. Všeobecné pojistné podmínky

pojistné události může být vyinkasována pojistná částka, v závislosti na konkrétním smluvním ujednání, jak přepravci (§ 2767), tak i osobě, které škoda poškozením věcí vznikla. S tímto typem pojištění nicméně počítá samotný občanský zákoník v § 2475.¹⁶⁸ Přičemž nejde o výše popsaný případ odpovědnostního pojištění, ale o pojištění cizího zájmu.¹⁶⁹

Otázka ale je, zda může pojistník, v tomto případě přepravce, vždy konkrétně určit pojištěného? Tedy vlastníka přepravované věci, respektive osobu, kterou tíží konkrétní nebezpečí škody na věci a jejíž zájem bude chtít nechat pojistit. Zásílatel z povahy závazkového vztahu nemusí a často ani nebude tuto osobu znát. Například za situace, kdy dochází k prodeji přepravované věci, přechází vlastnické právo na nabyvatele (příjemce) v okamžiku účinnosti smlouvy (§ 1099) a současně předáním věci osobě, která má věc přepravit přechází též nebezpečí škody na věci na příjemce. Strany si však můžou ujednat jinak. Otázka je, zda bude tyto vztahy pojistitel u každé jednotlivé pojistné smlouvy (ochoten) zjišťovat, aby zjistil konkrétní osobu, jejíž zájem pojišťuje, a to zejména v souvislosti s transakčními náklady.

Jak již bylo řečeno, přepravce nemusí osobu, jejíž zájem bude pojišťovat, ani znát (§ 2560) a pojištěné věci je možné vydat pouze po předložení náložního listu (§ 2572). Během přepravy věci mohou nastat dokonce ještě složitější právní konstrukce. Například odesílatel dá příkaz přepravci k přepravě věci příjemci (vlastníkem může být v tuto chvíli kdokoliv, ať už odesílatel, příjemce nebo i třetí osoba), během přepravy odesílatel věc zcizí a dá příkaz k předání věci jiné osobě (§ 2559), přičemž tato situace může během přepravy nastat několikrát. Znamená to, že by měl přepravce vždy uzavřít novou pojistnou smlouvu? Respektive zahrnout nositele zájmu jako pojištěného do již existující rámcové smlouvy. Typicky v takovýchto smlouvách jméno osoby, jejíž zájem je pojištěný, vůbec uvedeno nebude.

3.2.2 Pojištění většího počtu věcí naráz

Dalším zásadním případem, kde je pojištění cizího zájmu využíváno, je pojištění většího počtu věcí naráz. V úpravě škodového pojištění a pojištění majetku nenajdeme obdobné pravidlo jako v pojištění osob, tedy skupinové pojištění,¹⁷⁰ pouze v § 2850 najdeme úpravu pojištění hromadné věci, tedy je-li pojištěna hromadná věc, vztahuje se pojištění na všechny věci, které k hromadné věci náleží při vzniku pojistné události.

pro pojištění zásilek během přepravy (P-690/14). [online]. Kooperativa Viena Insurance Group 2014. Dostupné z: https://www.koop.cz/file/edee/dokumenty/podnikatele-prumysl/file_1038_GENERAL.pdf.

¹⁶⁸ Povinnost pojistit zásilku má přepravce, bylo-li to ujednáno.

¹⁶⁹ SEDLÁČEK, Josef. In: HULMÁK: *Občanský zákoník VI...*, s. 867-868.

¹⁷⁰ § 2827, podle kterého platí, že vztahuje-li se pojištění na členy určité skupiny, popřípadě i na jejich rodiny a osoby na nich závislé, nemusí smlouva obsahovat jména pojištěných, lze-li pojištěné bez pochybností určit alespoň v době pojistné události“.

Hromadnou věcí je soubor jednotlivých věcí náležející téže osobě, který je považovaný za jeden předmět a jako takový nesoucí společné označení, pokládá se proto za jeden celek a tvoří hromadnou věc. Definičním znakem hromadné věci je tedy mimo jiné, že všechny věci náležejí jedné osobě.¹⁷¹ Nejedná se tedy apriori o případ pojištění cizího pojistného zájmu. Vzhledem k dikci § 2850 si lze představit situaci, že v době uzavření pojistné smlouvy ještě nebude konkrétní věc součástí hromadné věci, ale stane se jí až později za trvání smlouvy, a přesto bude pojištěním kryta (například nákupem knížky do již existující knihovny).¹⁷² Je proto naprosto zřejmé, že nejde o pojištění cizího zájmu, na knihu se v době uzavření smlouva nevztahovala, jde totiž o kvantitativní změnu pojistného zájmu po vzniku pojištění.

Praktický příklad pojištění většího počtu věcí, u kterých pojistník často nebude znát osoby, které nesou nebezpečí škody na věci a jejichž zájem přesto v praxi často bude pojišťovat, nastává typicky v úschově, skladování a podobných případech. Podstata úschovy i skladování spočívá v tom, že schovatel, respektive skladovatel (dále společně jen „schovatel“) převezme od uschovatele, respektive ukladatele (dále společně jen „uschovatel“) věc, aby ji pro něj opatroval (ve skladování ještě navíc uložil). Přičemž i v této oblasti často dochází nejenom k odpovědnostnímu pojištění schovatele, ale často se také využívá možnost pojistit právě uschovanou věc (§ 2421).

Zde opět jako v případě přepravního pojištění lze jen těžko usuzovat, že schovatel bude pro každou jednotlivou věc, kterou přijme do úschovy, uzavírat samostatnou pojistnou smlouvu. Naopak lze předpokládat, že tato osoba uzavře určitou rámcovou smlouvu obecně na všechny převzaté věci v úschově. V takovém případě by šlo o pojištění cizího zájmu (§ 2767), přičemž znovu mohou nastávat případy, že nebude moci dojít k identifikaci nositele pojišťovaného zájmu. Je možné si představit, že by do takto sjednané pojistné smlouvy vstoupil uschovatel jako pojištěný (viz flotilové pojištění).¹⁷³ Zde opět stejně jako v přepravním pojištění nemusí být vždy uschovatel z povahy závazku vlastníkem předmětné věci a nositelem pojišťovaného zájmu, protože smlouvu o úschově nebo o skladování může schovatel uzavřít s osobou odlišnou od nositele zájmu, který má být pojištěn (§ 2430 an.).

Lze si naopak představit, že tato osoba (příkazce, komisionář atd.) nebude moci doložit identitu nositele zájmu, protože sama nebude tuto osobu znát nebo nebude oprávněna na základě vnitřního vztahu tuto informaci sdělit. Přičemž stejně jako v přepravním pojištění se nositel tohoto zájmu může během úschovy měnit. To rovněž koresponduje s úpravou tzv. skladištního listu, na jehož základě vydá předmětné věci schovatel osobě, která se prokáže tímto listem, což

¹⁷¹ TÉGL. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník Velký komentář* § 419-654..., s. 280-285.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ § 4 zákona o distribuci pojištění

může být opět kdokoliv. Ne zcela představitelné je, aby schovatel pojišťoval svůj vlastní zájem, přičemž ten z logiky věci může být zejména v rovině odpovědnostní.

Dalším zajímavým příkladem pojištění většího počtu věcí můžeme v pojistné praxi najít i v pojištění domácnosti, pojištění garáže, pojištění bytů atd. Když některé pojišťovny v rámci těchto pojištění nabízejí i možnost pojistit věci, které se v rámci těchto objektů v době pojistné události nacházejí, ačkoliv nejsou ve vlastnictví pojistníka a ten je tam má například z důvodu nájmu, výpůjčky, anebo si je tam vlastník jenom uložil (typicky garáž). V tomto případě je otázka, zda se pojišťuje vlastní zájem pojistníka (tedy zájem nájemníka, vypůjčitele), nebo půjde o pojištění cizího (vlastnického) zájmu. Nicméně například u pouhého uložení bychom žádný pojistný zájem pojistníka neshledali, a proto bychom museli uzavřít, že jde o pojištění cizího zájmu. Vzhledem k tomu, že tyto věci nemusí být v době uzavření smlouvy ani v moci pojistníka, tak z povahy věci nemusí být vždy možné nositele zájmu identifikovat.

3.3 Neplatnost pojistné smlouvy při neoznačení nositele zájmu?

Jak již bylo rozebráno výše, celý problém v otázce nutnosti označení pojištěné osoby (nositele pojištěného zájmu) spočívá v nedostatku úpravy institutu pojištění na cizí účet, která by nám neoznačení pojištěného přímo umožňovala, tedy v nedostatku výjimky ze subjektivního pojetí pojistného zájmu.

Dále je znovu nutno zdůraznit, že výše popsany problém spojený s potřebou uzavřít pojištění cizího zájmu bez označení jeho nositele se ve všech možných aplikačních příkladech a variantách může vyskytovat právě pouze v režimu pojištění na cizí účet, tedy slovy dnešní právní úpravy, pouze pokud je pojištěn cizí pojistný zájem ve prospěch nositele tohoto zájmu (§ 2767 ve spojení s § 2768), protože v jiných případech (§ 2767) bude nutné, aby pojištěný dal při uzavírání pojistné smlouvy souhlas s tím, že je pojistník oprávněn převzít pojistné plnění (k tomu je nutné, aby byl znám).

Pokud jde tedy o otázku neplatnosti pojistné smlouvy, kde nebude označen nositel pojistného zájmu z důvodu nedostatku pojistného zájmu, je nutné si uvědomit, že pojistný zájem by v takových případech byl definován druhově (typicky pojištění vlastnického zájmu) a pojistník by musel v první řadě sdělit, že nejde o pojištění jeho zájmu, současně by pojistník musel sdělit všechny důležité údaje, kterými by došlo k dostatečné identifikaci konkrétního pojistného zájmu a pojistné smlouvy, zejména definovat pojistné nebezpečí, před kterými má být zájem pojištěním chráněn, a tím tak de facto dojde i ke zpřesnění nositele zájmu. Dojde tedy k pojištění jasně určeného pojistného zájmu, jeho hodnoty a vymezení pojistných nebezpečí.

Současně je nutné podotknout, že v případě pojistné události by byla oprávněna k nabytí pojistného plnění právě osoba vlastníka (pojištěného), přičemž kdyby tato odmítla, pojistné plnění by nebyl oprávněn nabýt nikdo, a to ani pojistník (viz kapitola 2).

Podle § 1 odst. 1 platí, že pokud to nezakazuje zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou však ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.

Z § 2764 a § 2765 vyplývá, že povinnost existence konkrétního pojistného zájmu v pojistné smlouvě je kogentní povinnost, bez níž by došlo k neplatnosti pojistné smlouvy, respektive k zániku pojištění.¹⁷⁴ Z kogentní povinnosti tedy vyplývá, že je nutné, aby v době uzavření smlouvy disponoval pojistník pojistným zájmem. Není pak již konkretizováno, jaké všechny náležitosti tento pojistný zájem musí splňovat. Mám za to, že minimální nutný předpoklad pro platnost pojistné smlouvy podle § 2764 je, aby byl pojištěný pojistný zájem dostatečně konkretizován. Jak již bylo popsáno výše, pojistný zájem lze dostatečně konkretizovat určením majetkového vztahu k předmětnému majetku a jeho hodnotou, respektive potenciální škodou, který by vznikla jeho nositeli na majetku v případě pojistné události (v souladu se smyslem škodového pojištění). Jestliže se typicky pojišťuje celý vlastnický zájem, bude jeho nositelem vlastník, jestliže se pojišťuje užitek z této věci vzniklý, bude nositelem pachtýř atd. Současně by mělo být vymezeno, proti jakému pojistnému nebezpečí je pojistný zájem pojišťován.

Z kogentní úpravy pojistného zájmu v občanském zákoníku tedy vyplývá povinnost pojistníka disponovat pojistným zájmem, který musí být dostatečně konkretizován, přičemž nemusí být vždy nutné, aby k němu byla přiřazena konkrétní osoba (nositel zájmu). Tedy ve výše popsaných případech není na místě dovozovat, že by součástí kogentní úpravy pojistného zájmu byla taktéž povinnost jeho individualizace konkrétní osobou, tedy jeho nositelem. Nicméně současně je pro platnost takto sjednané smlouvy nutné zkoumat, aby zejména nebyla v rozporu s dobrými mravy (§ 588), což by v tomto případě bylo typicky pojištění za účelem spekulace. Přitom jak bylo popsáno výše, to zde není možné, protože pojistné plnění je oprávněn obdržet pouze pojištěný, tedy nositel pojištěného pojistného zájmu. Je tedy nutné konstatovat, že ve výše popsaných případech nepřichází spekulativní obohacení v úvahu a stejně tak lze zájem dostatečně identifikovat i bez označení jeho nositele. Nelze tedy dovodit, že by byla smlouva neplatná pro nedostatek pojistného zájmu, nebo pro rozpor s dobrými mravy, pokud by nedošlo k označení nositele pojištěného pojistného zájmu.¹⁷⁵ Není tak ani nutné dovozovat analogii použití pravidla podle § 2827, protože podle úpravy současného občanského zákoníku je obecně možné, aby při

¹⁷⁴ MELZER, Filip. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník I. svazek § 1–117 Obecná ustanovení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, s. 54-55.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 57-58.

pojištění cizího pojistného zájmu pojistník a pojistitel definovali tento pojistný zájem bez označení jeho nositele.

Opačná situace by však mohla nastat, pokud by pojistník nebyl schopen určit druh pojistného zájmu, jeho hodnotu a pojistné nebezpečí, popřípadě další informace potřebné v konkrétním případě k dostatečné identifikaci pojistného zájmu. Obecně tak lze shrnout, že identifikací nositele zájmu při sjednání pojištění má dojít k dostatečné individualizaci pojistného zájmu, pokud tato individualizace je možná provést i bez konkrétního označení jeho nositele, není možné dovozovat neplatnost smlouvy.

Nad rámec výzkumné otázky se v této souvislosti sluší poznamenat, že úprava pojistné smlouvy by snesla i jasně definovanou výjimku, podle které by pojistník mohl pojistit, bez následku neplatnosti, předem nedefinovaný zájem na určitém objektu ve smyslu objektivní teorie pojistného zájmu, za podmínky, že by rovněž nemohlo dojít ke zneužití, tedy pokud by pojistné plnění mohl opět dostat pouze pojištěný. Jak již bylo popsáno, znamenalo by to obrovské riziko pojistitele a tím by bylo pojištění nákladnější pro pojistníka, ale to už záleží pouze na jejich racionálním uvážení.

3.4 Následky neoznačení pojištěného v konkrétních situacích

Jak tedy vzhledem k výše uvedenému zodpovíme původní otázku? Tedy zda je možné, aby si pojistník již při uzavírání pojištění vlastního vlastnického zájmu k předmětné věci s pojistitelem ujednali, že pokud dojde ke změně vlastnictví, tak na nového vlastníka (nabyvatele) přejde i pojištění z pojistného vztahu?

Odhlédněme od současného předpokladu, že tento přechod bude smluven i mezi nabyvatelem a zcizitelem. Obecně tedy nebude problém, pokud nebude označena osoba budoucího pojištěného. K tomu je nutné dodat, že problematické není ani pojištění zájmu, který ještě de facto neexistuje, protože to výslovně umožňuje § 2763. V této souvislosti je však nutné zmínit jeden zásadní fakt, a to že přechodem pojištěného pojistného zájmu a pokračování pojištění vůči novému nositeli se subjektivní pojištění může změnit právě změnou osoby pojištěného. V individuálních případech se může pojistný zájem změnit natolik, že to bude znamenat jeho zánik a současně i zánik celého pojištění (§ 2765), viz například zánik pojištění v případě přechodu vlastnického práva k movité věci ve chvíli, kdy dojde ke změně držitele věci podle zákona o pojistné smlouvě 1917 a 1934¹⁷⁶, anebo dojde ke změně vymezení pojistného nebezpečí a rizika (§ 2790).

Jako příklad uveďme pojištění vlastnického zájmu k automobilu pojistníkem, který je v době uzavření smlouvy jeho vlastníkem, pojišťuje tedy svůj zájem a dojde k ujednání, podle

¹⁷⁶ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 307-308.

kterého pojištění přechází i na případného budoucího nabyvatele. Nicméně původní vlastník je průměrný uživatel vozidla, zatímco nabyvatel s ním chce jezdit tzv. „crash závody“. Je tedy zřejmé, že pojistné nebezpečí a tím pádem i pojištěný pojistný zájem se natolik mění, že není možné, aby toto pojištění pokračovalo vůči nabyvateli. Protože jak správně uvádí Šimek,¹⁷⁷ tak pojistné nebezpečí se vždy pojí s pojištěným, tento právní poměr je s pojištěným natolik spjat, že od něj nemůže být oddělen. Tedy subjektivní pojistné nebezpečí nám napomáhá určit a identifikovat pojištěný pojistný zájem v uzavřené pojistné smlouvě.

Stejné pravidlo se musí nutně uplatnit i v režimu § 2812. Jak již bylo výše nastíněno (kapitola 1.4), v kombinaci tohoto pravidla a pravidla podle § 2765 by při změně vlastnického práva k objektu pojistného zájmu byl kryt pojištěním vlastnický zájem i vůči novému nabyvateli do doby, než bude pojistníkem oznámeno, že na jeho straně zájem vůči objektu zanikl. Tento závěr je taktéž zákonnou výjimkou ze subjektivního pojetí, přesto pokud se pojistné nebezpečí, a tedy i pojistný zájem změní do té míry, že se v podstatě bude jednat o dva odlišné zájmy, kde jeden zanikne (na straně původního pojištěného) a zcela nový vznikne (na straně nabyvatele objektu), nelze, aby byl tento nový zájem dále sjednaným pojištěním chráněn. Shodně i při zániku odpovědnostního pojištění (§ 2876) při změně vlastnictví. Zde bude typickým příkladem tzv. povinné ručení, podle kterého je sjednané pojištění odpovědnosti provozovatele automobilu. Pravidlo se ale použije na změnu vlastnictví všech věcí, ke kterým se vztahuje pojištění odpovědnosti do té míry, že s jejím užíváním je spojeno nebezpečí vzniku škody jiné osobě, za kterou by mohl být odpovědný právě vlastník (kterému by vznikl dluh).

Žádný problém však naopak nebude vznikat v případech přepravního pojištění a v pojištění většího počtu věcí naráz (například v rámci úschovy). Protože v těchto případech bude pojišťován vlastnický zájem, kde nebude problém určit jeho hodnotu a současně toto pojištění bude sjednáno pouze po dobu trvání přepravy, úschovy apod., přičemž pojištěnou věc bude mít pojistník celou dobu u sebe, jednoduše definuje pojistné nebezpečí po tuto dobu a nebude tak problém ani případná změna vlastníka během trvání pojištění.

Výše popsané se vztahovalo zejména pro případ pojištění plného vlastnického zájmu. V teoretické rovině bude možné tento závěr (není potřeba pro doložení pojistného zájmu identifikovat osobu jeho nositele) použít i u jakéhokoliv pojišťovaného zájmu (nikoliv jen vlastnického), tedy pokud je možné ho dostatečně identifikovat. Nicméně zde je nutné současně konstatovat, že jen výjimečně budou tyto zájmy přecházet z jedné osoby na druhou. Typicky u zájmu odvozeného od zájmu vlastnického nabude jeho nositel tento zájem na základě obligačního nebo věcně právního vztahu s vlastníkem, tato práva pak budou typicky zanikat

¹⁷⁷ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 230-233.

a případně za součinnosti vlastníka vznikat nová práva u jiné osoby (nájem bytové jednotky), jen výjimečně půjde o zcizení těchto práv a současně o přechod pojistného zájmu a pojištění.

K případnému ujednání o přechodu pojištění v případě přechodu pojistného zájmu z původního vlastníka na nabyvatele je třeba upozornit, že se nemůže jednat o ujednání nahrazující zákonné postoupení pojistné smlouvy, jak ho znají v Rakousku, Německu a znal ho u pojištění nemovité věci i zákon o pojistné smlouvě 1917 a 1934, protože nelze smluvně zavázat třetí osobu i například k placení pojistného. Lze pouze ujednat, že se změní pojištěný a poté mohou nastat situace, že pojistník nadále hradí pojistné za nového pojištěného, pojištění vypoví, anebo dojde k postoupení smlouvy.

Je zřejmé, že i když si pojistník a pojistitel tento přechod ujednají, situace není ideální. Je tak otázkou, jestli by i podle naší právní úpravy nemělo defaultně platit pravidlo, že pojistná smlouva při změně vlastnictví přechází na nabyvatele, přičemž ten by měl, stejně jako pojistitel, právo smlouvu vypovědět. Je třeba podotknout, že změna postoupení smlouvy podle všech výše citovaných úprav působí vůči pojistiteli až v okamžiku oznámení, v tu chvíli on může rovněž smlouvu vypovědět, je tak pamatováno i na možnost výrazné změny pojistného nebezpečí, za které by pojistitel nechtěl v pojištění pokračovat, protože i podle rakouské a německé úpravy je pracováno s pojistným zájmem jako subjektivním,¹⁷⁸ přičemž tyto jasně stanovené výjimky napomáhají k plynulosti pojistné ochrany v tržním prostředí.¹⁷⁹

¹⁷⁸ BRUCK, Ernst. Zum Begriff des Interesses im Versicherungsrecht..., s. 127-130.

¹⁷⁹ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 323.

4 Pojistný zájem v obnosovém pojištění

Dříve se povinnost pojistného zájmu na obnosové pojištění vůbec nevztahovala (zákon o pojistné smlouvě 1917 i 1934), obecná aplikace na všechny typy pojištění přišla až se zákonem o pojistné smlouvě 2004.¹⁸⁰ Avšak zde byla úprava pojistného zájmu velmi kusá a v praxi moc aplikačních problémů nevznikalo. Velmi rázně do toho však vstoupil občanský zákoník, který stanovuje obecnou povinnost pojistného zájmu pro všechny typy pojištění, přičemž současně stanovuje neplatnost pojistné smlouvy v případě, že pojistný zájem chybí.

Podle úpravy pojistné smlouvy v občanském zákoníku lze uzavřít obnosové pojištění pouze v případě životního pojištění (pojištění pro případ smrti, pro případ dožití se určitého věku nebo dne určeného smlouvou jako konec pojištění anebo pro případ jiné skutečnosti týkající se změny osobního postavení člověka). Tedy tato životní pojištění lze sjednat pouze jako obnosová (§ 2833). Přičemž dále je možné jako obnosové pojištění uzavřít pojištění finančních ztrát (§ 2871), pojištění pro případ nemoci (§ 2847), úrazové pojištění (§ 2872) a i pojištění majetku (§ 2849).¹⁸¹

Obnosové pojištění zavazuje pojistitele poskytnout v případě pojistné události jednorázové, či opakované pojistné plnění v ujednaném rozsahu. Základem pro určení výše pojistného a pro výpočet pojistného plnění je jednorázová částka určená na návrh pojistníka, kterou má pojistitel v případě vzniku pojistné události vyplatit, anebo výše a četnost vyplácení důchodu (§ 2821).

Obnosové pojištění lze tedy velmi výrazně lišit od pojištění škodového. Jde o dva základní a naprosto odlišné typy pojištění.¹⁸² Zatímco škodové pojištění spočívá ve vyrovnání konkrétní majetkové újmy, která vznikla konkrétní osobě, tak v obnosovém pojištění dostane oprávněná osoba částku, na kterou se pojistník s pojistitelem předem dohodnul. Jde tedy o tzv. rezervotvorné pojištění,¹⁸³ kdy k vyplacení pojistné částky dochází taktéž při realizaci pojistné události. Zde však bude pojistná událost typicky znamenat dostavení se určité, předem domluvené objektivní skutečnosti. Přičemž vůbec nemusí dojít ke škodě pojištěného (např. dožití se určitého věku).

Zásadní tedy je, že zatímco pojistný zájem ve škodovém pojištění majetku je vyjádřený škodou konkrétní osoby, která vznikne na předmětné entitě, respektive majetkovým vztahem (pojistný zájem) k této entitě vyjádřený jeho hodnotou, která má být v souladu s § 2766 předmětem pojištění a nositel tohoto zájmu je pojištěným, tak v pojištění obnosovém tuto hodnotu nenajdeme a není pro toto pojištění podstatná. Pojištěnému totiž pojistnou událostí

¹⁸⁰ BOHMAN, Ludvík, WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě. Komentář*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2009, s. 33.

¹⁸¹ Ta lze současně uzavřít i jako pojištění škodová.

¹⁸² ŠIMEK. In: MELZER, TĚGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 915-918.

¹⁸³ Tamtéž.

vznikat škoda nemusí a pokud vznikne, nemá na uzavřené obnosové pojištění žádný vliv, tedy pojistitel nebude vyplácet pojistné plnění podle vzniklé škody, ale podle ujednání v pojistné smlouvě.

4.1 Smysl pojistného zájmu v obnosovém pojištění

Je tedy otázkou, jak přistupovat k pojistnému zájmu a jeho aplikaci v obnosovém pojištění. Jak již bylo naznačeno, pojistný zájem v životním pojištění se vyvíjel zejména v zemích common law.¹⁸⁴ Zde vznikl jako dělítko mezi pojištěním a sázkou, která byla zakázaná. Tedy smysl pojistného zájmu v životním a de facto i dnes v celém obnosovém pojištění má spočívat v tom, aby nebylo zneužíváno ke spekulacím.

Nemělo by tedy být možné, aby se například pojištěním zajistila osoba bez jakéhokoliv vztahu k pojištěnému. To už by se nejednalo o pojištění, ale o nějakou formu hazardní hry. Pojistný zájem tedy v tomto případě musí představovat alespoň nějaký vztah k předmětu pojištění. Posouzení, o jak silný vztah má jít a v čem má spočívat, může být často velmi složitá otázka. V těchto případech však bude velmi nápomocný § 2762.

V § 2762 je stanoveno, že pojistník má vždy pojistný zájem na svém vlastním životě a zdraví a taktéž na vlastním majetku. Dále se má za to, že pojistník má pojistný zájem i na životě a zdraví jiné osoby, osvědčí-li zájem podmíněný vztahem k této osobě, a to at' už vyplývá z příbuzenství nebo je podmíněn prospěchem či výhodou z pokračování jejího života, respektive na majetku jiné osoby, osvědčí-li, že by mu bez jeho existence a uchování hrozila přímá majetková ztráta. V § 2762 odst. 3 je pak dále stanoveno, že pokud dal pojištěný souhlas, má se za to, že zájem pojistníka byl prokázán.

Pokud jde o případy pojistného zájmu na pojištění cizího života či majetku, zvolil zákonodárce pro jejich vymezení možná trochu nešťastně formulaci spojenou s vyvratitelnými právními domněnkami. Tedy vyvratitelná domněnka pojistného zájmu pojistníka, jestliže osvědčí vztah k pojištěné osobě, at' již vyplývá z příbuzenství nebo prospěchu či výhody z pokračování tohoto života. Při pojištění majetku jiné osoby, jestliže osvědčí, že by mu bez jeho existence hrozila přímá majetková ztráta. Tyto podmínky je nutné číst tak, že pokud jsou jednotlivé podmínky splněny, pojistný zájem ve smyslu objektivním existovat bude. Vyvratitelné domněnky by se měly vztahovat pouze k samotné nutnosti zkoumání pojistitele existence pojistného zájmu, tedy pokud byla alespoň osvědčena¹⁸⁵ nějaká z podmínek, bude toto pojistiteli zásadně stačit k naplnění podmínek dle § 2764 odst. 1. De facto se tedy jedná o důkaz existence pojistného

¹⁸⁴ LAW COMMISSION: *Insurance Contract Law...*, s. 117-121.

¹⁸⁵ Jeví se alespoň jako pravděpodobné – Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2001, sp. zn. 20 Cdo 134/1999.

zájmu v případě splnění daných podmínek.¹⁸⁶ Šimek¹⁸⁷ současně dodává, že přestože budou osvědčeny výše popsané domněnky, tak ještě není možné uzavřít, že má pojistník materiální pojistný zájem, protože zájem je rázu skutkového a nelze založit ex lege.

Nicméně je nutné podotknout, že právě protože je pojistný zájem rázu skutkového a materiálního, neměl by být brán ohled na subjektivní pohnutky jeho nositele, tedy pokud například v případě majetkového pojištění pojistník osvědčí, že by mu pojistnou událostí hrozila přímá majetková ztráta na majetku, jeho pojistný zájem je fakticky dán právě vyjádřením tohoto vztahu k majetku. Samozřejmě v pojištění pak mohou hrát roli i jiné aspekty, zejména subjektivní nezájem nositele pojistného zájmu o předmětnou entitu v době uzavření smlouvy, mám však za to, že to není otázka pojistného zájmu, ale zejména případného nepoctivého či dokonce podvodného jednání pojistníka, protože institut pojistného zájmu nemůže být zkoumán z pohledu různých pohnutek nositelů zájmů, které se mohou současně během doby měnit (shodně např. Hermann-Otavský).¹⁸⁸

Pokud jde o domněnku stanovenou v § 2762 odst. 3, je nutné k ní přistupovat odlišně. Zákon nestanovuje, kdy pojistný zájem existuje, ale pouze vyvratitelnou domněnku prokázání.¹⁸⁹ Jak již bylo popsáno výše, § 2762 odst. 3 nemá ve škodovém pojištění majetku v zásadě žádné uplatnění, naopak vzhledem k charakteristice zejména životního pojištění, ale i jiných pojištění uzavřených jako obnosové, mít určitou využitelnost může (viz kapitola 4.2).

Legální definice pojistného zájmu v § 2761 tedy platí pro všechny typy pojištění.¹⁹⁰ Nadto § 2762 ještě stanovuje podmínky, za kterých nastupuje vyvratitelná domněnka, že pojistný zájem existuje. Pro životní pojištění (které pokrývá velkou část obnosových pojištění) je důležitá domněnka stanovená v § 2762 odst. 1, tedy že pojistník má zájem na životě a zdraví jiné osoby, osvědčí-li zájem k této osobě, ať již vyplývá z příbuzenství nebo je podmíněn prospěchem či výhodou z pokračování jejího života. Dle dikce § 2762 odst. 2 můžeme dovodit, že v životním pojištění jsou stanoveny dva případy, za kterých může dojít k existenci pojistného zájmu na cizím životě. Tedy v případě vztahu vyplývající z příbuzenství nebo vztahu, který je podmíněn prospěchem či výhodou z pokračování tohoto života. Jde v podstatě o srovnatelné skupiny případů, k jakým je dospíváno především v Anglii, popřípadě USA. Nicméně je třeba podotknout, že nemusí jít nutně o absolutní výčet, jelikož další případy, kdy bude u pojistníka shledán pojistný zájem na cizím životě, můžou vycházet ze samotného § 2761.¹⁹¹ Každopádně lze

¹⁸⁶ ELIÁŠ: *Nový občanský zákoník...*, s. 979-983.

¹⁸⁷ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 306-309.

¹⁸⁸ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 128.

¹⁸⁹ K pojmu prokázání blíže: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2004, sp. zn. 32 Odo 1160/2003.

¹⁹⁰ WAWERKOVÁ. In: HULMÁK: *Občanský zákoník VI. ...*, s. 1303-1304.

¹⁹¹ HAAS. In: ŠVESTKA: *Občanský zákoník...*, str. 440.

poukázat na to, že dovození jiných případů než stanovených právě v § 2762 odst. 1 je pouze v teoretické rovině, pokud totiž srovnáme požadavek obecné definice, tedy oprávněná potřeba ochrany a termíny výhoda a prospěch, můžeme uzavřít, že ve většině případů se budou tyto termíny překrývat.

Pokud jde o jiná pojištění než pojištění osob, která lze uzavřít jako obnosová, tak při pojištění majetku musíme obdobně vycházet z druhého odstavce § 2762, ze kterého vyplývá, že pojistník má zájem na majetku jiné osoby, jestliže by mu bez jeho uchování hrozila přímá majetková ztráta. Mám za to, že i v případě uzavření obnosového pojištění je nutné aplikovat toto pravidlo, tedy ačkoliv tímto pojištěním není vyrovnávána majetková újma, je nutné, aby pojistník měl majetkový vztah k pojištěné věci a v případě pojistné události mu vznikla nějaká škoda, ačkoliv účelem obnosového pojištění není a nebude tuto škodu nahradit, ale vyplatit oprávněnému předem dohodnutou sumu. Opačným výkladem bychom dopustili spekulativní pojištění, tedy to, před čím má pojistný zájem v první řadě chránit.

Obdobně tomu bude i u pojištění finančních ztrát, tedy typicky půjde o škodové pojištění, při kterém bude při škodné události nahrazena vzniklá finanční ztráta. V případě, že ale bude uzavřeno jako pojištění obnosové, je nutné, aby u pojistníka existoval pojistný zájem v podobě potenciální finanční ztráty v případě pojistné události, přičemž opět nebude nahrazována vzniklá škoda, ale dojde k vyplacení předem dohodnuté ztráty. Je nutné podotknout, že sjednání obnosového pojištění v těchto případech nedává velký smysl (na rozdíl od pojištění osob).

Je tedy nutné uzavřít, že pojistný zájem v obnosovém pojištění musíme vnímat odlišněji než v pojištění škodovém. Zde zájem vyjadřuje majetkovou hodnotu jeho vztahu k pojištěné entitě, přičemž sám tento vztah je pojištěný a v případě pojistné události bude vyplaceno pojistné plnění v rozsahu poškození tohoto zájmu. V obnosovém pojištění půjde pouze o nutnou náležitost pojistníka k platnosti pojistné smlouvy.

4.2 Předmět pojištění a pojištěný v obnosovém pojištění

Vzhledem k výše uvedenému je nasnadě ptát se, co činí v obnosovém pojištění předmět pojištění a kdo bude v konkrétní pojistné smlouvě pojištěným. Zodpovězení této otázky je zásadní z důvodu mnoha práv, které zákon pojištěnému dává (viz kapitola 4.3).

Již Hermann-Otavský¹⁹² docházel k závěru, že „[c]o do otázky o předmětu pojištění není zásadního rozdílu mezi pojištěním škodovým a životním. Také při tomto jest skutečným předmětem pojištění majetkový okruh (zájemstvo) pojištěného, jenže se tu vůbec ani při uzavření smlouvy, ani po dostavení se příhody nespécifikuje úsek, resp. článek jeho příhodou neb následky jejímu obroženy; veškeré otázky a vztahy tyto zůstávají zde důsledkem abstraktního rázu pojištění toho zastřeny.“ K tomu je nutné podotknout, že v této době nebyl

¹⁹² HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 139-140.

pojistný zájem v životním pojištění relevantní a nepracovalo se například s možností pojištění vlastního zájmu na cizím životě.

V obnosovém pojištění buď vůbec nenajdeme pojistnou hodnotu, například vyčíslení majetkové hodnoty života v pojištění osob (ačkoliv se například v USA i zde pokoušeli aplikovat principy škodového pojištění) nebo v pojištění finančních rizik půjde o pojištění pasiv, kde rovněž pojistná hodnota nelze vyčísřit (viz kapitola 2.4), anebo sice pojistnou hodnotu jsme schopni vyčísřit (například v pojištění majetku), ale tato nemá žádnou důležitost pro pojištění ve smyslu pojistného plnění, pojistného atd. Lze tedy jen těžko uvažovat, že právě tato hodnota, respektive pojistný zájem, který vytváří, by měl být předmětem pojištění, když de facto se samotným obsahem smlouvy nemá moc společného.

V případě životního pojištění a pojištění finančních ztrát (stejně jako například v pojištění pasiv) můžeme mluvit o tzv. abstraktní majetkové potřebě,¹⁹³ jinými slovy pro existenci pojistného zájmu je nutná určitá majetková potřeba, ta ale nelze konkrétně vyčísřit. Jde tedy o odlišnost od pojistného zájmu ve škodovém pojištění majetku, kde nalézáme konkrétní majetkovou potřebu,¹⁹⁴ která je i pojištěna a je předmětem pojištění. Z důvodu takto různě vymezených druhů pojistného zájmu byl doktrínou vytvořen pojem širší, a to „zájem na pojištění“.¹⁹⁵ Nejmodernější přístup teorie plánování rizik (Plansicherungstheorie)¹⁹⁶ již vůbec nepracuje s abstraktní a konkrétní majetkovou potřebou, ale nechává na pojistníkovi, aby si naplánoval budoucnost svých aktiv, přičemž do ní zahrnul případnou pojistnou událost, která mu způsobí snížení jeho aktiv a pro krytí tohoto snížení sjedná obnosové pojištění v jeho výši. Je však zřejmé, že ani tato teorie dost dobře nemůže určit velikost pojistného zájmu v pojistné smlouvě (ani to není jejím cílem), protože jde v podstatě o finanční plán budoucnosti vytvořený samotným pojistníkem, přičemž pojistná událost v něm představuje riziko, kterým se hodnota jeho finančních aktiv sníží. Finanční plán je vytvářen pouze pojistníkem a jeho představou o budoucím finančním stavu a vlivu pojistné události na něm, což nám nezaručí objektivní kvantifikaci pojistné hodnoty. Tedy ani pomocí teorie plánování rizik nemůžeme dojít ke konkretizaci abstraktní pojistné potřeby a určení pojistné hodnoty a hodnoty pojistného zájmu (jde tedy o potvrzení, že není možné aplikovat na obnosové pojištění metody pojistného zájmu ve škodovém pojištění), to ovšem neznamená, že tato teorie a její přístupy nebudou zásadní pro vyjádření pojistné částky ve vztahu k zákazu spekulace a pojistného zájmu v obnosovém pojištění (viz poslední podkapitola).

¹⁹³ WINTER, Gerrit. *Versicherungsaufsichtsrecht: Kritische Betrachtungen*. Karlsruhe: VVW GmbH, 2007, s. 173-180.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ ŠIMEK, Robert. Pojistný zájem a možnosti jeho přenositelnosti. *Pojistné rozpravy*, 2019, roč. 36, č. 1, s. 60.

¹⁹⁶ DEUTSCH, IVERSEN: *Versicherungsvertragsrecht...*, s. 10

V pojištění majetku při sjednání obnosového pojištění sice budeme schopni určit hodnotu pojišťovaného zájmu pojistníka na pojišťovaném majetku (bude zásadně odpovídat hodnotě pojistného zájmu jako ve škodovém majetku), ale v pojištění obnosovém nebude tato hodnota důležitá, protože pojistitel vyplatí pojistníkovi takové pojistné plnění, které si ujednali bez ohledu na vzniklou škodu a velikost pojistného zájmu. I zde by tak měl být předmětem pojištění celý majetek a pojištěným by měl být jeho vlastník, tak aby se vyžadoval jeho souhlas s vyplacením pojistného plnění z obnosového pojištění (§ 2767), které může překračovat reálnou škodu, která pojistníkovi vznikne pojistnou událostí na jeho majetku (§ 2767). Pojistník tedy bude muset mít vždy pojistný zájem ve smyslu § 2761. Pokud bude pojišťovat svůj majetek, zájem bude dán a bude současně pojištěný ve smyslu § 2766, pokud bude pojišťovat cizí majetek, rovněž je nutné, aby měl pojistný zájem, který bude spočívat v přímé majetkové ztrátě, která mu hrozí v souvislosti s pojistnou událostí (§ 2762 odst. 2), bez kterého by byla smlouva neplatná.

V případě pojištění finančních ztrát bude nadto majetková potřeba, tedy hodnota pojistného zájmu pojistníka absolutně nekonkrétní. Obecně lze konstatovat, že pojištěným zde bude osoba, jejíž finanční ztráty jsou pojištěny (v § 2871 je přímo stanoveno, že předmětem pojištění jsou finanční ztráty). Pojistník může být i osoba, které vinou v pojistné smlouvě definovaných ztrát vznikne škoda. Například osoba, která by byla povinna, ať už na smluvním nebo jiném základě, finanční ztrátu vyrovnat.

Zcela abstraktní je hodnota pojistného zájmu v pojištění osob, zejména v životním pojištění (§ 2833).¹⁹⁷ V případě pojištění osob bude tedy pojištěným osoba, jejíž život je předmětem pojištění. Pokud bude pojistníkem osoba odlišná od pojištěného, bude muset mít sama pojistný zájem na trvání života pojištěného vyplývající z příbuzenství s touto osobou nebo z prospěchu či výhody z pokračování tohoto života. Ačkoliv není možné určit v tomto typu pojištění hodnotu pojistného zájmu, je nutné souhlasit se Šimkem,¹⁹⁸ že pojistný zájem i zde nutně musí vyplývat z majetkové potřeby pojistníka, tedy i v rámci příbuzenských vztahů bude nutně dovození majetkové vázanosti pojistníka na pojištěném,¹⁹⁹ přičemž logicky o čím více vzdálený příbuzenský vztah se bude jednat, tím menší majetková závislost by měla nastat, a to by se současně mělo projevit i na sjednaném pojistném plnění. Pokud jde o úrazové pojištění a pojištění pro případ nemoci, tak naznačené schéma bude odpovídat pojištění majetku sjednanému jako obnosové, protože i tyto typy lze sjednat jako pojištění škodové.

Současně v životním pojištění je nerelevantnější použití souhlasu pojištěného jako domněnky pojistného zájmu. V případě uzavření pojištění cizího života, musí být z podstaty věci

¹⁹⁷ 3 typy: pojištění pro případ smrti, pro případ dožití se určitého věku nebo dne určeného smlouvou jako konec pojištění, nebo pro případ jiné skutečnosti týkající se změny postavení člověka.

¹⁹⁸ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník* § 2716-2893..., s. 296-301.

¹⁹⁹ PŘIKRYL, Vladimír, ČECHOVÁ, Jana. Pojistná smlouva a její základní znaky. *Právní rozhledy*, 2018, č. 10, s. 368.

mezi pojistníkem a pojištěným velice intimní vztah, když pojistník cítí potřebu uzavřít obnosové pojištění pro případ pojistné události spojené s životem pojištěného. Mělo by tak být v pořádku, pokud pojištěný potvrdí zájem pojistníka svým souhlasem k pojištění. Pokud tento souhlas dá, dává najevo, že zejména při životním pojištění existuje důležitý vztah a je třeba chránit pojistníka pro případ důležité životní události, přičemž pojistitel se na tento souhlas může snadněji spolehnout. Typicky v pojištění pro případ smrti, kde může docházet k nepřijatelným spekulacím na cizí život, je velmi záhodno, aby dal pojištěný k tomuto pojištění souhlas. Současně mám za to, že souhlas je v těchto typech pojištění více vypovídající než hledání nějaké majetkové potřeby, která může být i neekvivalentní vzhledem k pojistné částce. Nicméně k tomu přistupují i v naprosté většině zmíněných států (viz kapitola 1).

Současně mám za to, že tato domněnka bude obdobně použitelná na všechna obnosová pojištění (na rozdíl od pojištění škodového). Pojištění obnosové je úzeji spojeno s osobou pojištěného, ten by tak měl mít silnější rozhodovací možnost, kdo uzavře v souvislosti s touto entitou pojištění. Současně je však nutné zopakovat, že pouhý souhlas nezakládá pojistný zájem (oprávněná majetková potřeba) a jeho skutkovou podstatu, pokud tedy následně pojistitel prokáže, že pojistník pojistný zájem nemá, domněnka dána souhlasem pojištěného bude vyvrácena (shodně Šimek²⁰⁰).

Lze tedy souhlasit s Hermann-Otavským,²⁰¹ že předmětem životního a každého obnosového i jakéhokoliv jiného pojištění je pojistný zájem ve smyslu majetkových vztahů k různým entitám. Je však nutné současně říct, že vzhledem ke smyslu obnosového pojištění není možné považovat tento pojistný zájem za to, co je apriori pojištěno a nositele tohoto zájmu za pojištěného ve smyslu § 2766. Pojištěným tak vždy bude ten, jehož život se pojišťuje, jehož majetek se pojišťuje atd. Pojistný zájem pak bude znamenat, že existuje nějaká oprávněná potřeba ochrany pojistníka před pojistnou událostí, která je spojena s chráněnou entitou. Tato potřeba sice bude vždy majetkového rázu,²⁰² majetková hodnota však bude abstraktní, nebo nebude důležitá a nebude přímo pojištěna, přičemž tato oprávněná potřeba ochrany je blíže specifikována v § 2762 odst. 1 a 2.

4.2.1 Neplatnost pojistné smlouvy?

Občanský zákoník v § 2764 stanovuje neplatnost pojistné smlouvy z důvodu neexistence pojistného zájmu a v § 2765 zánik pojištění v případě odpadnutí tohoto zájmu během trvání pojištění. Stanovení neplatnosti pojištění v případě neexistence pojistného zájmu ve škodovém pojištění je v zásadě nadbytečné. Pokud není ve škodovém pojištění existující pojistný zájem,

²⁰⁰ ŠIMEK In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 306-309.

²⁰¹ HERMANN-OTAVSKÝ: *Soukromé pojišťovací právo...*, s. 139-140.

²⁰² Tamtéž, s. 296-301.

pojištění nemá význam, protože by na základě této pojistné smlouvy stejně žádné pojistné plnění vyplaceno být nemohlo. Totiž vzhledem ke skutečnosti, že pojistný zájem zjednodušeně představuje vzniklou škodu při pojistné události, tak pokud by zájem neexistoval, škoda by nevznikla a pojistitel by nemusel žádnou škodu ani nahrazovat. Pojistná smlouva je tak nadbytečná. Stanovení neplatnosti ve škodovém pojištění tak má význam pouze k dostatečnému určení pojišťovaného zájmu (viz kapitola 3).

Zajímavější je však tato otázka při neplatnosti obnosového pojištění. Jak bylo naznačeno výše, toto pojištění má kořeny v sázkovém pojištění, které bylo zakázáno a jako dělítko mezi sázkou a pojištěním byl vymyšlen konstrukt pojistného zájmu. Vzhledem k tomu, že dnes sázka není považovaná za nemravnou, když je dokonce upravena jako samostatný smluvní typ (§ 2873 an.), je otázka, do jaké míry je možné přistoupit na závěr o neplatnosti smlouvy z důvodu neexistence pojistného zájmu, když z logiky věci je takové právní jednání právě sázkou.

V první řadě je nutné vymezit, že v případě neexistence zájmu nelze považovat smlouvu automaticky za jiný smluvní typ, ačkoliv ponese jeho znaky, což ovšem nebrání tomu, abychom tak za určitých okolností i přesto dovodit mohli. Je samozřejmě nutné, aby vůle stran směřovala k uzavření právě například sázky, a především k následkům z toho plynoucích.

Například osoba A přijde za osobou B s přáním uzavřít smlouvu, podle které vyplatí osoba B osobě A určitou peněžní částku v případě, že se císař cizího státu dožije věku 100 let. Osoba B souhlasí a uzavřou smlouvu, kterou označí jako pojistnou. Ačkoliv obě smluvní strany věděly, že osoba A nemá žádný pojistný zájem k osobě císaře sousedního státu, nemůže jít v tomto případě o neplatnost smlouvy podle § 2764 odst. 2, protože se de facto vůbec nejedná o pojistnou smlouvu, ale o sázku (§ 555 popřípadě § 575). Zde bude samozřejmě také muset padnout otázka platnosti sázky z důvodu mravnosti (například sázka na smrt osoby) nebo jiných důvodů. I v současné době totiž existují praktiky sázení na životy slavných osobností, například internetová hra „Krabice živých“.²⁰³ Zde soutěžící nominují osobnosti, které v daném roce zemrou, přičemž každý může nominovat určitý počet osob a ten s nejvyšším počtem správných nominací vyhrává peněžní částku. Na stejném principu byl vystaven děj filmu *The Dead Pool*,²⁰⁴ kde začaly záhadně umírat osobnosti, které byly na seznamu soutěžícího zapojeného do hry, v níž bylo obdobně cílem stanovit přesný seznam osob, které v určitém období zemrou. I v režimu sázky je jistě legitimní ptát se na mravnost takovýchto her. Důležité nicméně je konstatování, že za takovýchto okolností nebude moci jít o pojistnou smlouvu a aplikace § 2764 odst. 4 je vyloučena.

²⁰³ Hra krabice živých [online]. lopuch.cz, [cit. 1. 12. 2021]. Dostupné z: http://www.lopuch.cz/klub.php?klub=krabice_zivych.

²⁰⁴ Sázka na smrt [The Dead pool] [film]. Režie Billy BUDDY VAN HORN. USA. Warner Bros. Pictures. 1988.

Jiná by byla situace, kdyby osoba A chtěla uzavřít obdobnou smlouvu, jen by v roli císaře byla osoba, o které osoba B nemusela pochybovat, že k ní má osoba A určitý vztah, tedy disponuje pojistným zájmem. Smlouva by byla uzavřena (vynechme pro tento případ další nutné náležitosti). Poté by se zjistilo, že pojistník neměl pojistný zájem ve smyslu § 2764 odst. 1. Je tedy smlouva neplatná? Co když pojistník vůbec nechtěl uzavřít pojistnou smlouvu, ale právě sázku, jen osoba B věc špatně pochopila.

K posouzení by tedy byla vždy rozhodující konkrétní situace. Podle § 556 platí, že co je vyjádřeno slovy nebo jinak, vyloží se podle úmyslu jednajícího, byl-li takový úmysl druhé straně znám anebo musela-li o něm vědět. Nelze-li zjistit úmysl jednajícího, přisuzuje se projevu vůle význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen. Budeme-li předpokládat, že osobou B je regulovaný pojistitel, jen těžko lze dovést, že ten měl objektivně předpokládat, že osoba A s ním chce uzavřít sázku.²⁰⁵ V takovém případě tedy nejde přemýšlet ani o konverzi (§ 575) a museli bychom dovést neplatnost pojistné smlouvy.

4.3 Pojistník, pojištěný a oprávněná osoba jako rozličné osoby v obnosovém pojištění a definování podmínek pro vyplacení pojistného plnění

Závěr, že pojištěným v obnosovém pojištění bude vždy osoba nejvíce spojená s pojištěnou entitou, nikoliv osoba, jejíž zájem k této entitě je v pojistné smlouvě pojištěn, s sebou nese praktické dopady a odlišnosti od pojištění majetku ve škodovém pojištění. Zajímavou otázkou je možnost aplikace § 2767 na obnosové pojištění, respektive na všechna pojištění, kde předmětem pojištění není pojistný zájem (passivenversicherung). Šimek správně poukazuje na to, že při pojištění podle § 2767 nejde o pojištění cizího pojistného nebezpečí, ale cizího pojistného zájmu.²⁰⁶ Nicméně k pojištění cizího pojistného zájmu dochází jenom ve škodovém pojištění majetku, přičemž toto ustanovení je aplikačně širší a má dopadat na všechny typy pojištění. Dikce § 2767 je tedy správně stanovena tak, že vztahuje-li se pojištění na pojistné nebezpečí jako možnou příčinu vzniku pojistné události u třetí osoby, pak nastává použití pravidel podle tohoto ustanovení. Vznikem pojistné události u třetí osoby se pak rozumí vznik pojistné události spojený s pojištěnou entitou (život, majetek, právní ochrana, schopnost splácet úvěr atd.). Pojištění cizího pojistného nebezpečí podle § 2767 se tedy použije na všechny typy pojištění, přičemž je vždy nutné zjišťovat, co je pojištěnou entitou, kdo je pojištěný a naopak od škodového pojištění majetku bude muset mít pojistník vždy k pojišťované entitě pojistný zájem, protože se nepojišťuje žádný jiný pojistný zájem a současně existuje větší předpoklad, že obnosové pojištění

²⁰⁵ TÉGL. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník Velký komentář § 419-654 - Svazek III. ...*, s. 609-610.

²⁰⁶ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 348.

se uzavírá především ve prospěch pojistníka, nebo jinou třetí oprávněnou osobu (typicky životní pojištění pro případ smrti). Zároveň je nutné podotknout, že v případě aplikace pravidel § 2767 je třeba zohlednit odlišný koncept a smysl obnosového pojištění, když některá pravidla jsou použitelná pouze ve škodovém pojištění (typicky § 2767 odst. 4).²⁰⁷

V případě pojištění majetku a finančních ztrát tedy budou pravidla podle § 2767 použita tak, že pojištěný dá souhlas k tomu, že pojistné plnění nenabyde on, ale pojistník, přičemž je pak na pojistníkovi, koho určí jako oprávněnou osobu (§ 2768). V pojištění osob bude pro komplexní popsání případů vyplacení pojistného plnění nutné připojit navíc speciální úpravu ve zvláštní části zákona.

Podle § 2829 je na pojistníkovi, aby určil, kdo je ve sjednaném pojištění obmyšleným (obmyšlený může být určen ve všech typech pojištění, přičemž pouze v pojištění pro případ smrti určen být musí²⁰⁸). Podle § 2826 však platí, že má-li pojistné plnění z pojistné smlouvy nabyt obmyšlený, je nutné, aby jak při uzavření smlouvy, tak i při změně obmyšleného za trvání pojištění dal pojištěný s určením osoby obmyšleného souhlas. Pokud je sjednáno pojištění pro případ smrti, může pojistník měnit osobu obmyšleného pouze do doby smrti pojištěného, tak aby mohl dát s touto změnou souhlas. Tato pravidla o změně obmyšleného však platí pouze v případě odvolatelného určení obmyšleného, protože v případě neodvolatelného určení obmyšleného již změna zásadně není možná.²⁰⁹

Nadto je však nutné ještě rozlišovat mezi obnosovým pojištěním, které je sjednané buď jako kapitálové, nebo důchodové.²¹⁰ V případě kapitálového, tedy vyplacení jednorázového pojistného plnění obmyšlenému, postačí k učení obmyšleného pouze určovací doložka pojistníka (kdykoliv po dobu pojištění) a souhlas pojištěného, pokud jde o odlišné osoby. V případě, že je v pojištění sjednané důchodové plnění, je pak nutné, aby v případě změny obmyšleného došlo k souhlasu i pojistitele, protože v případě důchodového určení pojistného plnění je pro jeho výši zásadní, zda obmyšlený bude například syn pojištěného, nebo jeho otec.²¹¹

Dále je v kapitálovém pojištění rozlišováno mezi určením obmyšleného jako odvolatelné a jako neodvolatelné, při kterém vzniká přímý nárok na pojistné plnění v okamžiku určení obmyšleného. To znamená, že jakmile toto právo nabyde, může s ním libovolně nakládat. Tedy například toto majetkové právo zastavit, zcizit, převést atd.²¹² Naopak v případě neodvolatelného

²⁰⁷ ŠIMEK, Robert. Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění – 2. část. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 19, s. 661.

²⁰⁸ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník § 2716-2893...*, s. 977.

²⁰⁹ ŠIMEK: Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění – 1. část. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 18, s. 628.

²¹⁰ Tamtéž, s. 624.

²¹¹ Tamtéž, s. 626.

²¹² Tamtéž, s. 625.

obmyšlení vzniká nárok na pojistné plnění až v okamžiku pojistné události. Dále je ještě možné vymezit tzv. podmíněné neodvolatelné obmyšlení, které je sice neodvolatelné, ale vázáno na určitou podmínku.²¹³

Tato zvláštní úprava tedy rozšiřuje práva pojištěného v případě pojištění osob, od obecné úpravy § 2767 a § 2768,²¹⁴ což jenom potvrzuje výše stanovenou hypotézu o užším spojení pojištěného se sjednaným pojištěním jiným pojistníkem v případě pojištění jeho života, tato speciální právní úprava současně vylučuje použití některých pravidel obecné části (viz výše).

Zvláštní úprava pojištění osob zevrubně specifikuje pravidla spojená s osobu obmyšleného v souvislosti s pojištěním pro případ smrti. Zejména je stanoveno, že pokud je obmyšleným určen manžel pojistníka a obmyšlení je určeno jako neodvolatelné, zanikají účinky obmyšlení rozvodem manželství, nebo prohlášením manželství za neplatné, stejné pravidlo platí v případě určení obmyšleným předka nebo potomka, protože v případě osvojení toto neodvolatelné obmyšlení taktéž zaniká (§ 2830). Jde o příklad podmíněného neodvolatelného obmyšlení. Dále je stanoveno, že nebyl-li v době pojistné události obmyšlený určen, nebo nenabyli-li obmyšlený práva na pojistné plnění, nabývá tohoto práva manžel pojištěného a není-li ho, tak potom děti pojištěného. Pokud manžel ani děti neexistují, pak práva nabývají rodiče pojištěného, popřípadě dědici pojištěného. Tato pravidla se budou doplňovat s úpravou dědického práva a logicky bude docházet i k rozporům a aplikačním problémům mezi těmito pravidly.²¹⁵

Pokud jde o rozdíl dikce § 2830, který případné nároky spojuje s osobami v příbuzenském vztahu k pojistníkovi a § 2831, který je spojuje s osobami v příbuzenském vztahu k pojištěnému. Tak ty se plně vztahují k předpokladu, že obmyšleného určuje pojistník a upravuje případné problémy s tím spojené, zatímco § 2831 správně předpokládá, že nebyl-li určen obmyšlený, měla by pojistné plnění vyinkasovat osoba blízká právě pojištěnému, tedy osobě, jejíž život byl pojištěn (blíže k těmto vztahům Šimek²¹⁶).

4.4 Obnosové pojištění a určení pojistné částky v souvislosti s pojistným zájmem

Problematickou otázkou v souvislosti s obnosovým pojištěním a pojistným zájmem je nemožnost určení pojistné hodnoty, respektive hodnoty pojistného zájmu, která obecně ve škodovém pojištění majetku značí kvantitativní vyjádření vztahu pojištěného k předmětnému majetku. Jinými slovy vyjadřuje potenciální škodu při nastalé pojistné události, která představuje kvantifikaci pojistného zájmu, jde tak mnohem jednodušeji a přesněji konkretizovat pojistnou

²¹³ Tamtéž, s. 634.

²¹⁴ Tamtéž, s. 626.

²¹⁵ ŠIMEK: Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění – 2. část..., s. 656-673.

²¹⁶ ŠIMEK: Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění – 1. část..., s. 622-638. ŠIMEK: Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění – 2. část..., s. 656-673.

smlouvu. V případě škodového pojištění pasiv nemožnost určit pojistnou hodnotu nevyvolává větší obtíže, protože pojistná částka je typicky ohraničena horním limitem plnění v pojistné smlouvě a současně nehrozí spekulace a podvod, protože je vždy vyplacena škoda třetí osobě vyjádřena vzniklými pasivy (blíže kapitola 2.4).

Podstata obnosového pojištění však spočívá v tom, že mezi pojistníkem a pojistitelem je sjednaná velikost pojistné částky, kterou pojistitel vyplatí v případě pojistné události, od této pojistné částky je současně odvislé pojištění a k platnosti pojistné smlouvy je potřeba, aby měl pojistník pojistný zájem, který spočívá v majetkové potřebě pojištění pojišťované entity, která ale nepředstavuje předmět pojištění (není tedy rozhodující velikost pojistného zájmu, tedy jeho hodnota a kvantifikace). Proto se zde nabízí otázka nepoměru a možného zneužití pojištění pro svůj zisk.

V naší dnešní úpravě pojistného zájmu v životním pojištění (nejtypičtější pojištění uzavírané jako obnosové), jak již bylo uvedeno, jsou stanoveny dva konkrétní případy, kdy dojde k osvědčení pojistného zájmu. Prvním případem je výhoda vyplývající z příbuzenství. Druhý případ je pak definován jako vztah podmíněn prospěchem či jinou výhodou z pokračování života. Je tedy představitelné, aby pojistník jen na základě toho, že skutečně existuje nějaký vztah, na jehož základě má ze života pojištěného výhodu či prospěch, respektive by mu v případě smrti vznikla byť i nepatrná škoda nebo má k této osobě třeba je vzdálený příbuzenský vztah, uzavřít pojistnou smlouvu například na částku několikanásobně vyšší, což logicky popírá základní smysl pojistného zájmu (zabránění obohacení a spekulacím). Stejný problém nastává v případě obnosového pojištění majetku, zde je předpoklad podle § 2762 odst. 2 definován jako nutnost osvědčení hrozby přímé majetkové škody. Jak bylo popsáno v kapitole 1, v historii pojistného zájmu životního pojištění docházelo ke snahám aplikovat na životní pojištění zásady škodového pojištění (potřeba ocenit život pojištěného pro pojistníka a takto určit pojistnou částku). To však z výše uvedených důvodů (naprosto odlišné podstatě obnosového pojištění) není možné, avšak přesto je nutné najít cestu, jak v obnosovém pojištění zabránit možnostem spekulace.

Šimek si tohoto problému rovněž všimá a dodává, že „[t]ím se zcela nevyřešil problém s oceněním tohoto zájmu v obnosovém pojištění, když nelze přesně ohodnotit peníze trvání života určité osoby, pokud ztrátu vnímáme staticky ke dni uzavření pojistné smlouvy. Na rozdíl od pojištění škodového není v pojištění obnosovém striktně dodržována relace mezi objektivní hodnotou zájmu a výší plnění pojistitele, ale postačí, že zde lze identifikovat zájem a absenci spekulativního (nepoctivého) úmyslu. Namísto objektivně hodnotového vztahu k předmětu pojištění (osobě) se zde zohledňuje subjektivní hodnotový vztah pojistníka nebo obmysleného pro případ pojistné události, která vyvolává majetkovou potřebu. Podstatou totiž zpravidla není ocenění objektivní

*hodnoty věci, ale skutečné (subjektivní) dotčení majetkového zájmu určité osoby.*²¹⁷ Přičemž dále dodává, že „[u] obnosového pojištění velikost pojistného zájmu a úbrada abstraktní potřeby bude odpovídat předem schematizované a obsahově určené sumě (ciferně pojistnou částkou, procentem z pojistné částky atp.). Jedná se o úbradu potřeby pojistníka nebo i jiné osoby, která bude určena (oprávněná osoba, obmyslený či jiná výhodou poctěná osoba). V obnosovém pojištění nemáme pevný opěrný bod, kterým je obecná cena věci, takže se vychází ze subjektivního ocenění.“²¹⁸

S těmito závěry se dá souhlasit. Zásadní myšlenka v této otázce tedy je, že není možné vzít principy aplikace pojistného zájmu ve škodovém pojištění majetku a přenést je i do pojištění obnosového, protože principy, na kterých jsou oba typy pojištění postaveny, jsou až příliš odlišné a tato aplikace by pak celkově nedávala smysl.²¹⁹ V případě obnosového pojištění tedy bude nutné shledat konkrétní pojistný zájem pojistníka k předmětu pojištění (§ 2766) a současně musí být zřejmé, že v souvislosti s tímto zájmem není sjednaná pojistná částka spekulativní. Přičemž o spekulaci by zjevně šlo, pokud by pojistník uzavřel obnosové pojištění na život jiné osoby, cizí majetek atd. na značně neproporcionální pojistnou částku k jeho pojistnému zájmu.

K tomu, aby pojistitel dokázal rozpoznat, kdy půjde o značně neproporcionální vztah, který pak může vést ke spekulaci, je třeba, aby se pečlivě zabýval pojistným zájmem pojistníka a současně tento srovnával s navrhovanou pojistnou částkou. K tomuto porovnávání bude nápomocná již zmíněná teorie plánování rizik.²²⁰ Ta nemůže vyjádřit hodnotu pojistného zájmu ve smyslu škodových principů pojistného zájmu (viz kapitola 4.2), ale velice dobře může naznačit, jaký zásah pojistná událost zasadí do finančních plánů pojistníka, přičemž tento plán a zásah v podobě pojistné události je pojistitelem verifikovatelný. Tedy umožňuje pojistiteli ověřit pojistníkův plán, zhodnotit zásah do tohoto plánu pojistnou událostí, porovnat pojistný zájem a určit, zda pojistná částka není neproporcionální a spekulativní.

²¹⁷ ŠIMEK. In: MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník* § 2716-2893..., s. 272.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ K závěrům o aplikaci těchto principů jsem docházel v diplomové práci. Tedy k závěrům, že v případě, že velikost zájmu pojistníka v obnosovém pojištění je nižší než pojistný zájem, měl by být smlouva neplatná pro nedostatek pojistného zájmu. Tyto závěry však dnes považuji za neudržitelné, protože hodnota zájmu v těchto pojištěních buďto nelze měřit, anebo není tato hodnota pro obnosové pojištění podstatná (viz kapitola 4.2).

²²⁰ DEUTSCH, IVERSEN: *Versicherungsvertragsrecht*..., s. 10

Shodně: Shodně: KUBÁŇ: *Pojistný zájem v životním*..., s. 34-40.

Závěr

Jak z celé práce vyplývá, pojistný zájem není pouhý strach pojistníků a pojištěných. Jde o mnohem složitější a propracovanější institut pojistného práva s historií dlouhou několik set let a jeho důležitost pro pojistnou smlouvu je zásadní i v současném pojistném právu.

Složitost pojistného zájmu spočívá zejména v tom, že se nechová ve všech typech pojištění stejně. Ve škodovém pojištění majetku přímo představuje jádro pojištění, protože lze konkrétně určit hodnotu každého pojistného zájmu k předmětné věci, tato hodnota představuje i potenciální škodu nositele zájmu, která mu může vzniknout pojistnou událostí a konkretizuje tak jeho pojistný zájem, který je přímo pojištěn a je předmětem pojištění, přičemž nositel pojištěného pojistného zájmu ve smlouvě je pojištěným podle § 2766.

Ve škodovém pojištění majetku současně platí, že za podmínek stanovených v § 2767 lze pojistit i cizí pojistný zájem, tedy jiný pojistný zájem než právě pojistný zájem pojistníka. Pokud pojistník takto pojistí cizí pojistný zájem, není nutné, aby i u něj v tomto případě existoval pojistný zájem na pojištění, protože podstata tohoto pojištění spočívá právě v tom, že pojistník nepojišťuje svůj zájem, ale zájem třetí osoby, ačkoliv ve většině případů pojistník jiný zájem ke stejnému objektu mít stejně bude. Není však racionální trvat na závěru, že pojistník může pojistit například cizí vlastnický pojistný zájem, jenom když má k dané věci též sám pojistný zájem vyplývající například z užívacího práva, protože oba tyto zájmy jsou rozličné a každý představuje jiný majetkový vztah. Pojistník může jednat například pouze na pokyn pojištěného, případně pro něj sjednat pojištění jako dar nebo z jakéhokoliv jiného důvodu, který ani nemusí být podstatný, protože není možné, aby pojistník obdržel pojistné plnění z takto sjednaného pojištění bez předchozího souhlasu pojištěného, nemůže tak dojít ke spekulaci či k jakýmkoliv podvodným jednáním.

Takto pojišťovaný pojistný zájem musí pro platnost pojistné smlouvy existovat již v době jejího uzavření. Současně musí být tento pojistný zájem dostatečně identifikován. Výjimku z pravidla o existenci v době uzavření představuje institut budoucího pojistného zájmu, podle kterého může pojistník pojistit i zájem, který vznikne teprve v budoucnu, i zde však platí pravidlo, že tento pojistný zájem musí být dostatečně identifikován. Ačkoliv je pravidlo budoucího pojistného zájmu stanoveno pouze pro pojištění majetku, není problém jej aplikovat i v ostatních typech pojištění.

Pokud během pojištění pojistný zájem zanikne přechodem na jiného nositele, zanikne i pojištění, avšak pouze vůči původnímu nositeli, dokud ten neoznámí pojistiteli, že zanikl jeho pojistný zájem, tak pojištění pokračuje vůči nabyvateli, který je až do tohoto okamžiku chráněn. To platí jak pro škodové pojištění majetku, tak i pro pojištění odpovědnosti. Oznámením

o zániku pojistného zájmu pojistiteli zaniká pojištění i vůči nabyvateli a je na něm, zda si sjedná nové pojištění.

Ve škodovém pojištění majetku je předmětem pojištění pojistný zájem, který představuje majetkový vztah nositele tohoto zájmu k předmětné věci. Tento samotný pojistný zájem představuje podle současné úpravy věc nehmotnou a je tudíž také majetkem. Přičemž těchto majetkových vztahů (pojistných zájmů) může být velké množství. Typicky půjde o vlastnický zájem, který je primární a odvozuje se od něj mnoho dalších zájmů. Odvozené zájmy vznikají tak, že vlastník věci převede jiné osobě právo vycházející z jeho absolutního panství nad touto věcí (právo věc užívat, brát plody apod.).

Pokud chce nositel odvozeného pojistného zájmu tento zájem pojistit, aniž by potřeboval souhlas a součinnost nositele primárního zájmu, má teoreticky jen dvě možnosti. První spočívá v možnosti pojistit cizí vlastnický pojistný zájem ve prospěch jeho nositele. Toto pravidlo bylo v zákoně o pojistné smlouvě 1917 a 1934 a i dnes je v zahraničních právních řádech upraveno pod institutem pojištění na cizí účet. V současné právní úpravě pojistné smlouvy se však tento institut již nevyskytuje. Jeho podstata spočívá v tom, že pojistník může pojistit cizí pojistný zájem ve prospěch pojištěného bez jeho souhlasu, ať už je osoba pojištěného v době uzavírání pojistné smlouvy známá, nebo ne. I bez pojištění na cizí účet můžeme podle současné právní úpravy dojít k situaci, že pojistník (nositel odvozeného pojistného zájmu) pojistí primární vlastnický zájem ve prospěch nositele tohoto primárního zájmu (§ 2767 ve spojení s § 2768).

V úpravě zákona o pojistné smlouvě 1917 a 1934 bylo v rámci pojištění na cizí účet pamatováno i na možnost, jak se může pojistník a případný nositel odvozeného pojistného zájmu domoci pojistného plnění z tohoto pojistného plnění, to dnešní právní neumožňuje a není tak pro pojistníka výhodná. Stejně tak pojištění na cizí účet v sobě zahrnovalo prvek objektivnosti, jako výjimku z jinak subjektivního pojetí pojistného zájmu, která spočívala ve skutečnosti, že pojistník mohl pojistit cizí pojistný zájem, kde nebyl určen jeho nositel a současně nebyl perfektně určen konkrétní vztah, tedy pojistný zájem, který má být pojišťován. Tímto pojištěním tak bylo kryto větší množství pojistných zájmů proti široce definovaným nebezpečím. Tuto výjimku dnes v občanském zákoníku nemáme, ale přitom definování pojistného zájmu subjektivně nám zůstalo. Subjektivně definovaný pojistný zájem například pachtýře tak představuje úplně jiné majetkové ohodnocení než pojistný zájem vlastníka. Jeho škoda bude spočívat v užítku, který se mu vinou pojistné události nedostal, tento užitek však nemůže být zahrnut i do škody vlastníka, protože ten se svého požívacího práva vzdal právě ve prospěch pachtýře.

Nositel odvozeného zájmu by tak měl přistoupit k pojištění vlastního pojistného zájmu, který je dostatečně definován a je známa jeho hodnota. Tuto možnost umožňuje občanský zákoník výslovně v § 2814 odst. 2 a 3, když mezi pojistníkem a pojistitelem by byla vymezena hodnota pojišťovaného pojistného zájmu, která by se rovnala potenciální škodě vzniklé pojistnou událostí a případnému maximálnímu pojistnému plnění (pojistné částce). Tímto pojištěním by přesně došlo k identifikaci pojistného zájmu a odlišení od jiných pojistných zájmů na předmětné věci (zejména zájmu vlastnického) a bylo by tak jednodušší předcházet případům množného pojištění. V případě pojistné události by nositel takto pojištěného pojistného zájmu dostal vyplacené pojistné plnění, které by se rovnalo jeho škodě bez potřeby součinnosti vlastníka věci. Současně problém nepředstavuje, pokud i vlastník nebo jiní nositelé odvozených pojistných zájmů pojistí samostatně svůj zájem, protože jde o různé pojistné zájmy a nemůže tak dojít k vícenásobnému pojištění.²²¹

Vymezení pojistného zájmu subjektivně znamená, že u pojišťovaného pojistného zájmu musí být dostatečně určen jeho majetkový druh k určitému objektu (například vlastnický zájem) a vymezen pojistným nebezpečím, proti kterému je pojištěn. Pokud jsou tyto podmínky splněny a pojištění je sjednáno ve prospěch pojištěného, není nutné, aby byl i současně označen nositel tohoto pojistného zájmu.²²² Objektivní pojetí naopak znamená, že pojistník může pojistit blíže nespecifikovaný zájem proti různým nebezpečím a bez označení nositele. Respektive zájem je pojištěný vůči všem nositelům různých zájmů po celou dobu pojištění. Druhou výjimku ze subjektivního pojetí představuje zejména v německé a rakouské úpravě, že pokud je pojištěn vlastnický zájem k určité věci a dojde k přechodu vlastnického práva z pojistníka na nabyvatele, tak celá pojistná smlouva přechází spolu s pojistným zájmem. Přičemž nový vlastník se stane pojistníkem a stejně jako pojistitel má možnost smlouvu vypovědět. V naší úpravě není stanovena ani tato výjimka.

Lze dovodit, že pojistník při uzavření pojistné smlouvy, ve které pojišťuje svůj vlastnický pojistný zájem, může s pojistitelem ujednat, že v případě změny vlastnictví pokračuje pojištění i vůči budoucímu vlastníkovi, který ani v tuto chvíli nemusí být znám. Je však třeba podotknout, že se nejedná o ujednání nahrazující zákonné postoupení pojistné smlouvy, jak ho znají v Rakousku, Německu a znal ho u pojištění nemovité věci i zákon o pojistné smlouvě 1917 a 1934, protože nelze smluvně zavázat třetí osobu například k placení pojistného. Lze pouze ujednat, že se změní pojištěný a poté mohou nastat situace, že pojistník nadále hrađí pojistné za nového pojištěného, pojištění vypoví, anebo dojde k postoupení smlouvy. Je zřejmé, že i když si pojistník a pojistitel tento přechod ujednají, situace není ideální. Je tak otázkou, jestli by i podle

²²¹ Tím dostáváme odpověď na výzkumnou otázku č. 1.

²²² Tím dostáváme odpověď na výzkumnou otázku č. 2.

naší právní úpravy nemělo defaultně platit pravidlo, že pojistná smlouva při změně vlastnictví přechází na nabyvatele, přičemž ten by měl, stejně jako pojistitel, právo smlouvu vypovědět. Čímž by došlo k větší plynulosti právní ochrany v tržním prostředí.

Jedinou podmínkou pro ujednání pojistníka a pojistitele, že pojištění pokračuje i po přechodu vlastnického práva může být, že se zásadně nezmění pojistné nebezpečí pojištěného, a tedy pojistné riziko pojistitele. To platí i pro případ trvání pojištění vůči nabyvateli podle § 2765 ve spojení s § 2812 (respektive § 2867), tedy do doby, než původní vlastník oznámí zánik pojistného zájmu na jeho straně. Žádný problém naopak nebude vznikat v případech přepravního pojištění a v pojištění většího počtu věcí naráz (například v rámci úschovy). Protože v těchto případech bude pojišťován vlastnický zájem, kde nebude problém určit jeho hodnotu, současně však toto pojištění bude sjednáno pouze po dobu trvání přepravy, úschovy apod., přičemž pojištěný objekt bude mít pojistník celou dobu u sebe, jednoduše definuje pojistné nebezpečí po tuto dobu a nebude tak problém ani případná změna vlastníka během trvání pojištění.

Pokud jde o jiné typy pojištění, než je škodové pojištění majetku, tak je v první řadě nutné konstatovat, že pojistný zájem zde nebude představovat předmět pojištění, protože je zde buďto abstraktní majetková hodnota (životní pojištění), nebo sice můžeme konkretizovat pojistnou hodnotu, respektive hodnotu pojistného zájmu (např. obnosové pojištění majetku), ale v obnosovém pojištění, kde se pojistná částka určuje pouze podle ujednání pojistníka a pojistitele, tato vůbec není důležitá a není tak představitelné, že by měl být tento majetkový vztah předmětem pojištění.

Předmětem pojištění tak v ostatních typech pojištění bude entita podle § 2766. V životním pojištění to bude sám život, v obnosovém pojištění majetku celkový majetek, ke kterému existuje pojistný zájem pojistníka, v pojištění právní ochrany právě právní ochrana a tak dále. Pojistný zájem bude v těchto typech pojištění představovat pouze nutnost na straně pojistníka k platnosti sjednáváné smlouvy.²²³ Pojistník tedy bude muset doložit, že by mu například bez existence majetku hrozila přímá majetková škoda nebo v případě pojištění osob prospěch či výhoda z pokračování pojištěného života. Současně tedy bude pojištěným osoba, jejíž život byl pojištěný, vlastník celkového pojištěného majetku apod., to se odrazí například v pojištění cizího pojistného nebezpečí. Aplikace § 2767 je i v ostatních typech pojištění možná (byť s některými odlišnostmi). Nepůjde však o pojištění cizího zájmu, ale o případy, kdy pojistník bude chtít pojistit jinou cizí entitu (§ 2766), ke které musí mít nějaký pojistný zájem (naopak od škodového pojištění majetku, kde se pojišťuje cizí pojistný zájem). Současně s tím jsou ve zvláštní části pojištění osob

²²³ Tím dostáváme odpověď na výzkumnou otázku č. 3.

stanovena speciální pravidla, která v tomto typu pojištění dávají pojištěnému širší práva v pojistném vztahu, mimo jiné i práva související s určením obmyšleného.

Pojistný zájem, respektive jeho hodnota v těchto typech pojištění je tedy zcela abstraktní (typicky životní pojištění), nebo nemá vliv na pojistnou částku, protože ta je určena pouze na základě ujednání mezi pojistníkem a pojistitelem. Z tohoto důvodu není pojistný zájem ani předmětem pojištění a představuje pouze předpoklad platnosti smlouvy. V té souvislosti je však nutné předcházet možným spekulativním a podvodným úmyslům pojistníka.

K tomu, aby nedocházelo ke spekulativnímu uzavírání pojištění malého pojistného zájmu na vysokou pojistnou částku, je nutné přistoupit k aplikaci tzv. teorie plánování rizik. To znamená teorie, podle které pojistník vytvoří plán svých aktiv, tak jak se podle jeho představy budou v budoucnu vyvíjet, současně do tohoto plánu zahrne možnou pojistnou událost a doloží, jak by se vinou této pojistné události jeho aktiva snížila, přičemž toto snížení aktiv v plánu by mělo tvořit pojistnou částku. Dalším krokem této teorie nutně musí být, že pojistitel tento plán odborně přezkoumá, zhodnotí a ověří pojistníkem zahrnutá data a posoudí, zda nejde o případné spekulativní a podvodné jednání pojistníka.

Bibliografie

Primární zdroje:

Monografie, sborníky, komentáře

- RAJCHL, Jiří a kol. *Právní aspekty hazardních her*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 480 s.
- LAW COMMISSION. *Insurance Contract Law: Post Contract Duties and other Issues. A Joint Consultation Paper*. London: The Stationery Office, 2011, 246 s. Dostupné z: databáze [Law Commission](#).
- STEMPEL, Jeffrey a kol. *Principles of Insurance Law*. 4. vydání. New York: LexisNexis, 2012, 1392 s.
- CLARK, Geoffrey. *Betting on Lives: The Culture of Life Insurance in England, 1695-1775 (Politics, Culture and Society in Early Modern Britain)*. Manchester: Manchester University Press, 1999, 220 s.
- HARRY, Robert, RICHMOND, Douglas. *Understanding Insurance Law*. 5. vydání. New York: LexisNexis, 2012, 1104 s.
- SCHELE, Karel, HRADEC, Milan. *Historie právní úpravy pojišťovnictví*. Praha: EUROLEX BOHEMIA a.s., 2006, 122 s.
- HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Soukromé pojišťovací právo československé podle zákona z 23. prosince 1917. Část první. Úvod a všeobecný díl*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1921, 331 s.
- HORN, Josef. *Pojistné právo: zákon ze dne 3. července 1934 čís. 145 Sb. z. a n. o pojistné smlouvě, pojistné regulativy, zákon ze dne 11. července 1934, čís. 147, Sb. z. a n. o zabezpečení nároků pojistníků v pojištění soukromém a o státním dozoru na soukromé pojišťovny a ostatní ustanovení souvislá s právem pojistným s vysvětlivkami, srovnávacími statěmi a rozhodnutími nejvyšších stolic*. Praha: V. Linhart, 1934, 846 s.
- KAŠPÁREK, Mikuláš. *O uzavření smlouvy pojišťovací podle práva československého: se zvláštním zřetelem ku právu švýcarskému, německému a ku francouzské osnově zákona o smlouvě pojišťovací*. Brno: Barvič & Novotný, 1920, 68 s.
- DEUTSCH, Erwin, IVERSEN, Thore. *Versicherungsvertragsrecht*. 7. vydání. Karlsruhe: VVW GmbH, 2015, 386 s.
- WOLFF, Robert. *Die Lebensversicherung: Grundlagen und Praxis*. Karlsruhe: VVW GmbH, 2016, 324 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s.

- KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Pojišťovací právo*. 2. přepracované vydání. Praha: Leges, 2018, 432 s.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2011, 296 s.
- DUCHÁČKOVÁ, Eva. *Pojištění a pojišťovnictví*. 2. vydání. Praha: Ekopress, 2015, 306 s.
- RÓNA, Bartolomej. *Komentár čsl. práva poisťovacieho: (hlavne zákona o poisťnej smluve č. 145/1934)*. Košice: Vlastný náklad autorov, 1934, 495 s.
- ŠIMEK, Robert. Vývoj doktríny pojistného zájmu. In: VÍČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana, MADLEŇÁKOVÁ, Lucia (eds.). *Právo v proměnách času-10 let debatování mladých právníků*. Praha: Nakladatelství Leges, 2017, s. 164-177.
- HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část. (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, 1344 s.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník I. svazek § 1–117 Obecná ustanovení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, 720 s.
- JANDOVÁ, Lucie a kol. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář. § 2756–2872*. Praha. Nakladatelství C. H. Beck, 2014, 376 s.
- PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 3352 s.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník – Komentář – Svazek VI (relativní majetková práva 2. část)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1516 s.
- PRAŽÁK, Zbyněk a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku Komentář ke § 1721–2893 podle stavu ke 1. 4. 2017 ve znění zákona č. 460/2016 Sb.* Praha: Nakladatelství Leges, 2017, 1696 s.
- BOHMAN, Ludvík, WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě. Komentář*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2009, 335 s.
- FUHRER, Stephan. Vom Gegenstand der Versicherung. In: FUHRER, Stephan (eds.). *Schweizerische Gesellschaft für Haftpflicht- und Versicherungsrecht. Festschrift zum fünfzigjährigen Bestehen*. Zürich: Schulthess Verlag, 2010, s. 133-144. Dostupné z: databáze <https://stephan-fuhrer.ch>.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník Velký komentář § 419-654 - Svazek III. Věci a právní skutečnosti*. Praha: Nakladatelství Leges, 2014, 1264 s.

- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník § 2716-2893. Velký komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, 1520 s.
- HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014, 2080 s.
- SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976-1474). Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2021, 1688 s.
- MÖLLER, Hans. *Versicherungsvertragsrecht*. 3. Vydání. Wiesbaden: Gabler Verlag, 1977, 206 s.
- WINTER, Gerrit. *Versicherungsaufsichtsrecht: Kritische Betrachtungen*. Karlsruhe: VVW GmbH, 2007, 804 s.
- BRUCK, Ernst. Zum Begriff des Interesses im Versicherungsrecht. In: Schreiber, Otto (eds.). *Die Reichsgerichtspraxis im deutschen Rechtsleben Festgabe der juristischen Fakultäten zum 50jährigen Bestehen der Reichsgerichts (1. Oktober 1929) in 6 Bänden. Band 4: Handels- und Wirtschaftsrecht*. Berlín: De Gruyter, 2019 reprint vydání z roku 1929, 400 s.

Odborné časopisy

- PŘIKRYL, Vladimír., ČECHOVÁ, Jana. Pojistná smlouva a její základní znaky. *Právní rozhledy*, 2018, č. 10, s. 364-371.
- KUBÁŇ, Drahomír. Pojistný zájem jako základní kámen pojištění. *Pojistný obzor*, 2015, roč. 92, č. 2, s. 25-28.
- KUBÁŇ, Drahomír. Pojistný zájem v životním pojištění. *Pojistné rozpravy*, 2020, roč. 37, č. 1, s. 34-40.
- MESRŠMÍD, Jaroslav. Stroj času: první dochovaná pojistná smlouva. *Pojistný obzor*, 2015, roč. 92, č. 2, s. 33–34.
- ŠIMEK, Robert. Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění – 1. část. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 18, s. 622-642.
- ŠIMEK, Robert. Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění – 2. část. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 19, s. 656-681.
- ŠIMEK, Robert. Přímý nárok zástavního věřitele pro případ pojištění zástavy. *Obchodněprávní revue*, 2019, roč. 11, č. 1, s. 1-30.
- ŠIMEK, Robert. Pojistný zájem a možnosti jeho přenositelnosti. *Pojistné rozpravy*, 2019, roč. 36, č. 1, s. 53-65.

- ŠIMEK, Robert. Vydání pojistky – superfluum, nebo nevyužitý potenciál? *Právní rozhledy*, 2018, roč. 25, č. 4, s. 124-137.

Právní předpisy

- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění zákona č. 99/2013 Sb.
- zákon č. 145/1934 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění tohoto zákona.
- zákon ze dne 23. prosince 1917, z. ř. č. 501, o pojišťovací smlouvě (který nikdy celý nenabyl účinnosti).
- zákon č. 170/2018 Sb., o distribuci pojištění a zajištění, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 119/2020 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti regulace podnikání na finančním trhu, ve znění tohoto zákona.
- Gesetz über den Versicherungsvertrag, německý zákon o pojistné smlouvě ze dne 23. 11. 2007, ve znění pozdějších předpisů.
- Bundesgesetz vom 2. Dezember 1958 über den Versicherungsvertrag, rakouský zákon o pojistné smlouvě ze dne 2. 12. 1958, ve znění pozdějších předpisů.
- Civil Code of Quebec CQLR c CCQ-1991, ze dne 8. prosince 1991, ve znění pozdějších předpisů.
- The Marine Insurance Act 1745, ve znění tohoto zákona.
- The Life Assurance Act 1774, ve znění tohoto zákona.
- The Marine Insurance Act 1788, ve znění tohoto zákona.
- The Gaming Act 1845, ve znění tohoto zákona.
- The Marine Insurance Act 1906, ve znění tohoto zákona.

Judikatura a další rozhodnutí

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 9. 1931, sp. zn. Rv I 1232/30 (Vážný č. 11010).
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. 11. 1931, sp. zn. Rv I 1448/30 (Vážný č. 11180).
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2004, sp. zn. 32 Odo 1160/2003.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2001, sp. zn. 20 Cdo 134/1999.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3784/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 12. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4115/2010.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2017, č. j. 23 Cdo 4513/2016-155.
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3009/17.
- Rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 10. 5. 2021, sp. zn. 22 C 112/2021.
- Rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 30. 3. 2021, sp. zn. 39 C 21/2021.
- Rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 22. 3. 2021, sp. zn. 22 C 61/2021.
- Rozhodnutí finančního arbitra o námitkách ze dne 24. 1. 2018, sp. zn. FA/SR/ZP/211/2014.

Historické případy, kauzy a rozhodnutí ze zahraničí

- Hebdon vs. West (1863) 3 B&S 579.
- Lucena vs. Craufurd (1806) 2 Bos & PNR 269.
- Halford v Kymer 10 B. and C., 722. (1831.).
- Harse v Pearl Life Assurance Co Ltd 1904 1kb 558.
- Feasey vs. Sun Life Assurance Company of Canada [2003] EWCA Civ 885.
- Rubenstein vs. Mutual Life Insurance Co. of New York 584 F. Supp. 272 (E.D. La. 1984).
- Dalby vs. India and London Life Assurance Company 1854 15 CB365.
- Turnbull & Co vs. Scottish Provident Institution SCS 27 JUL 1896.

Sekundární zdroje:

Ucelený dokument publikovaný na internetu

- Česká národní banka. *Dohledový benchmark č.1/2020 k některým povinnostem pojišťovny a pojistníka při nabízení možnosti stát se pojištěným* [online]. Praha: Česká národní banka, 2020. Dostupné z: https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/dohled-financni-trh/.galleries/vykon_dohledu/dohledove_benchmarky/download/dohledovy_benchmark_2020_01.pdf.
- Law Commission, Scottish Law Commission. *Insurance Contract Law Issues Paper 4 Insurable Interest*. [online]. Edinburgh: Scottish Law Commission. 2008. Dostupné z: https://www.scotlawcom.gov.uk/files/1812/7981/4030/cpinsurance_issue4.pdf.
- Kooperativa Viena Insurance Group. *Všeobecné pojistné podmínky pro pojištění zásilek během přepravy (P-690/14)*. [online]. Kooperativa Viena Insurance Group. 2014. Dostupné z: https://www.koop.cz/file/edee/dokumenty/podnikatele-prumysl/file_1038_GENERAL.pdf.

Internetové stránka

- Hra krabice živých [online]. lopuch.cz, [cit. 10. 1. 2022]. Dostupné z: http://www.lopuch.cz/klub.php?klub=krabice_zivych.

Filmy

- Sázka na smrt [The Dead pool] [film]. Režie Billy BUDDY VAN HORN. USA. Warner Bros. Pictures. 1988.

Abstrakt

Rigorózní práce se zabývá problematickými otázkami souvisejícími s aplikací pojistného zájmu v pojistné smlouvě. Úvodní část je věnována vzniku a vývoji pojistného zájmu a srovnání jeho vývoje v zemích common law a v úpravě dalších evropských zemí. Dále jsou v úvodní části vymezeny základní aplikační zásady pojistného zájmu podle současné právní úpravy, ze kterých je pak vycházeno v dalších částech práce. Ve většině práce se pak autor zabývá škodovým pojištěním majetku podle současné právní úpravy.

Druhá kapitola se zabývá možnostmi nositelů odvozených pojistných zájmů tyto zájmy pojistit bez součinnosti s vlastníkem předmětné věci. V této části je provedena analýza dvou možností, které mohou nositelé sekundárních zájmu k jejich pojištění použít. Jsou zde naznačeny klady i zápory obou možností. Autor zejména poukazuje na problematiku obdržení pojistného plnění v obou možnostech a na otázku reálného pojištění odvozeného pojistného zájmu v obou případech.

Ve třetí kapitole se autor zabývá problematikou nutnosti označení nositele pojistného zájmu v pojistné smlouvě. Autor poukazuje na vývoj pojistného zájmu na našem území, současně poukazuje na právní úpravu sousedních zemí a analyzuje současnou právní úpravu.

Poslední část představuje jiné typy pojištění a naznačuje, že zde musí být pojmání pojistného zájmu odlišné než ve škodovém pojištění majetku. Autor se zde současně zabývá problematikou sjednání pojistné částky v obnosovém pojištění v souvislostech možného spekulativního jednání pojistníka.

Abstract

The thesis deals with problematic issues related to the application of insurable interest in the insurance contract. The introductory part is devoted to the origin and development of insurable interest and a comparison of its development in common law countries and in the regulation of European countries. Furthermore, the introductory part defines the basic principles of insurable interest according to the current legislation, which is then based on other parts of the work.

The second chapter deals with the possibilities of policyholders to insure their secondary insurable interests without cooperation with the owner of the subject matter. This section analyzes the two options that policyholders can use to insure them. The pros and cons of both options are indicated here. The author especially points out the issue of receiving insurance benefits in both options and to the question of real insurance of derived interest in both cases.

In the third chapter, the author deals with the issue of the need to identify the insured in the insurance contract. The author points out the development of insurable interest in our territory, at the same time points out the legal regulation of neighboring countries and analyzes the current legal regulation.

The last part presents other types of insurance and suggests that the concept of insurable interest must be different here than in property insurance. The author also deals with the issue of negotiating the sum insured in insurance of an agreed sum in the context of possible speculative conduct of the policyholder.

Seznam klíčových slov

Pojistný zájem, pojistník, pojištěný, oprávněný z pojištění, pojistná hodnota, hodnota pojistného zájmu, obnosové pojištění, škodové pojištění, gambling, pojištění, sázka, pojištění na cizí účet, pojištění cizího pojistného nebezpečí, pojistné nebezpečí, pojištění, obnosové pojištění, majetkové pojištění.

List of keywords

Insurable interest, policyholder, insured, value of insurable interest, entitled to insurance, life insurance, indemnity insurance, non-indemnity insurance, gambling, bet, game, insurance on a foreign account, insurance of foreign insurance risk, insurable risk, insurance, insurance of an agreed sum, property insurance.